

### บทที่ 3

## การดำเนินคดีทุจริตและประพฤติดมิชอบในประเทศไทย

### 1. ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

สำหรับระบบวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจะเป็นระบบกล่าวหาหรือไต่สวนหรือจะเป็นระบบผสมอย่างใดนั้นในทางตำรากฎหมายว่าด้วยลักษณะพยานของนักกฎหมายซึ่งสำเร็จการศึกษากฎหมายจากประเทศอังกฤษหรือรับราชการเป็นผู้พิพากษาจะมีความเห็นส่วนใหญ่ในทำนองเดียวกันว่าระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยเป็นระบบกล่าวหา<sup>118</sup> ในขณะที่นักกฎหมายบางท่านเห็นว่าเป็นระบบไต่สวนเพราะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็ให้อำนาจศาลเกี่ยวกับการสืบพยานไต่สวนมากมายเช่นมาตรา 229 บัญญัติให้ศาลเป็นผู้สืบพยานมาตรา 228 ให้อำนาจศาลที่จะเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมได้กรณีที่กฎหมายให้อำนาจไต่สวนมากมายเช่นนี้คล้ายกับจะให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างในระบบไต่สวน<sup>119</sup> อย่างไรก็ตามในระยะหลังมีผู้เห็นว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายลักษณะพยานของไทยมีลักษณะที่ใกล้เคียงทั้งระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในส่วนที่ใกล้เคียงกับระบบกล่าวหานั่นเพราะในคดีอาญาการพิจารณาจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยผู้ที่มิบทบาทในการดำเนินคดีคือคู่ความศาลเป็น แต่เพียงผู้คอยควบคุมกติกาให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยเรียบร้อยเท่านั้นสำหรับส่วนที่เห็นว่าใกล้เคียงกับระบบไต่สวนนั้นก็เพราะกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานของไทยได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานได้โดยกว้างขวางด้วยเหตุนี้จึงมีผู้เห็นว่าระบบการพิจารณาคดีและสืบพยานของไทยเป็นระบบผสมเพราะได้นำหลักจากระบบกล่าวหาและระบบ

---

<sup>118</sup> ประมุข สุวรรณศรี, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร, นิติบรรณการ, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2517, หน้า 6,

<sup>119</sup> ขวเลิศ โสภณวัต, “กฎหมายลักษณะพยานของไทยเป็นกฎหมายในระบบกล่าวหาจริงหรือ”, *คู่มือ* ปีที่ 28 เล่ม 6, 2524 หน้า 38-41 และเข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร, นิติบรรณการ, พิมพ์ครั้งที่ 7, หน้า 7.

ได้ส่วนมา ใช้ผสมผสานกันแต่การดำเนินคดีในศาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้พิพากษาและการสืบพยานหลักฐานยังยึดหลักของระบบกล่าวหาอยู่เป็นส่วนใหญ่<sup>120</sup>

อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้นำระบบกล่าวหามาใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเนื่องจากได้รับเอาระบบกฎหมายของอังกฤษมาใช้ในขณะที่เมื่อใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมิโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 และได้้นำระบบได้ส่วนมาใช้ในคดีที่ใช้อำนาจตามกฎหมายมหาชนในศาลรัฐธรรมนูญศาลปกครองและศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแนวคิดดังกล่าวมาจากหลักการสำคัญที่ว่าเมื่อใดที่คู่ความหรือคู่กรณีมีสถานะเท่าเทียมกันแล้วการใช้ระบบกล่าวหาจะเกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายเพราะเป็นเรื่องที่ต่างฝ่ายต่างต้องปกป้องรักษาสิทธิของตนเองแต่ถ้าเมื่อใดที่คู่กรณีหรือคู่ความมีสถานะไม่เท่าเทียมกันแล้วการใช้ระบบได้ส่วนย่อมจะเหมาะสมและเป็นธรรมแก่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งอยู่ในสถานะเสียเปรียบเพราะพยานหลักฐานต่างๆมักจะอยู่ในการครอบครองของฝ่ายรัฐเสียเป็นส่วนใหญ่จึงเป็นการยากที่ฝ่ายราษฎรจะนำสืบหรืออ้างพยานหลักฐานตามระบบกล่าวหาที่มีหลักว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ” โอกาสที่จะชนะคดีสำหรับราษฎรหรือเอกชนจึงเป็นไปได้ยาก

หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยมิได้บัญญัติห้ามผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาคด้วยตนเองแต่ในทางปฏิบัติโดยส่วนใหญ่แล้วการสืบสวนจับกุมสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานยังคงตกแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจหากพนักงานอัยการต้องการให้มีการสอบสวนหรือหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมก็จะทำการประสานงานไปยังตำรวจเพื่อดำเนินการและหากอัยการเห็นควรสั่งไม่ฟ้องคดีอาญากฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติห้ามผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเองดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยได้รับเอาแนวคิดของระบบที่ให้อำนาจทั้งอัยการและผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีได้มาใช้นั่นเองโดยคู่ความเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินคดีโดยการต่อสู้กันตามหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดีโดยมีศาลเป็นแต่เพียงกรรมการผู้คอยควบคุมกติกาดังเช่นลักษณะของระบบกล่าวหาอย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจศาลเกี่ยวกับการสืบพยานไว้มากมายเช่น มาตรา 228 ให้อำนาจศาลที่จะเรียกพยานมาสืบเพิ่มเติมโดยพลการได้ซึ่งใกล้เคียงกับลักษณะ การดำเนินคดีในระบบได้ส่วน

<sup>120</sup> โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพมหานคร, นิติบรรณการ, พิมพ์ครั้งที่ 4, 2542, หน้า 6-9 อ้างถึงในอุทัยอาทิเวช, “ระบบการดำเนินคดีอาญา : ระบบกล่าวหาและระบบได้ส่วน”, หน้า 18, <http://www.stou.ac.th/schools/slwlupload/41717-unit%202.pdf>, หน้า 36.

## 2. กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) เป็นกลไกที่กำหนดภาพรวมของขั้นตอนและวิธีการเพื่อดำเนินการกับผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายโดยมีองค์กรหน่วยงานเจ้าหน้าที่รวมถึงบุคลากรที่มีอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในการควบคุมขั้นตอนต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะเริ่มเมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นการกล่าวหาสามารถกระทำโดยราษฎรหรือโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ได้เมื่อได้รับการร้องทุกข์กล่าวโทษแล้วตำรวจซึ่งเป็นองค์กรเบื้องต้นในกระบวนการยุติธรรมก็จะเริ่มปฏิบัติหน้าที่สืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิดและทำการสอบสวนหาพยานหลักฐานและรวบรวมข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ใครเป็นผู้กระทำความผิดและพฤติการณ์ของการกระทำความผิดเป็นอย่างไรเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถรวบรวมพยานหลักฐานทำเป็นสำนวนได้แล้วก็จะส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นไปยังอัยการเพื่อพิจารณาว่าควรส่งฟ้องผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาหรือไม่อย่างไรและเมื่ออัยการเห็นควรที่จะดำเนินการกับผู้ต้องหาที่จะนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลโดยนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยในศาลเมื่อศาลได้พิจารณาพยานหลักฐานในคดีแล้วเห็นว่าจำเลยกระทำความผิดและไม่มีเหตุผลที่จะได้รับการยกเว้นความผิดหรือได้รับการยกเว้นโทษตามกฎหมายเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วศาลก็จะมีคำพิพากษาลงโทษจำเลยตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยศาลจะใช้ดุลพินิจกำหนดโทษให้เหมาะสมแก่ตัวจำเลยและสอดคล้องกับลักษณะแห่งการกระทำที่เป็นความผิดโดยคำนึงถึงอัตราโทษที่ได้สัดส่วนกับลักษณะของการกระทำเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของการลงโทษส่วนราชทัณฑ์จะเป็นองค์กรสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมที่รับผิดชอบในการบังคับตามคำพิพากษาของศาลหรือกฎหมายอื่นใดซึ่งบัญญัติให้อำนาจไว้เพื่อควบคุมดูแลและแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคมและเพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม

### 2.1 หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการศาลและพนักงานราชทัณฑ์ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

#### 2.1.1 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ

หมายถึงเจ้าพนักงานที่กฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนให้รวมทั้งปัดป้องเจ้าพนักงานกรมสรรพสามิตกรมศุลกากรกรมเจ้าท่า

พนักงานตรวจคนเข้าเมืองและเจ้าพนักงานอื่นๆ ในเมื่อทำการอันเกี่ยวกับการจับกุมและปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายซึ่งตนมีหน้าที่ต้องจับกุมหรือปราบปราม<sup>121</sup>

จากนิยามดังกล่าวพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจสามารถแบ่งออกเป็นได้เป็นสองกรณีคือ<sup>122</sup>

1) เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยทั่วไปเช่นพนักงานตำรวจและพนักงานฝ่ายปกครองเป็นต้น

2) เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจดำเนินการจับกุมผู้กระทำความผิดเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งโดยเฉพาะเช่นพศติเรือนจำ เจ้าพนักงานสรรพสามิตเจ้าพนักงานศุลกากรเจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมืองเป็นต้นซึ่งจะมีอำนาจตามที่กฎหมายฉบับนั้นๆ ให้อำนาจ

โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ

1) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (17) โดยพนักงานปกครองชั้นผู้ใหญ่หมายความว่าผู้ช่วยปลัดกระทรวงมหาดไทยรองปลัดกระทรวงมหาดไทยผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทยผู้ช่วยปลัดกระทรวงมหาดไทยอธิบดีกรมการปกครองรองอธิบดีกรมการปกครองผู้อำนวยการกองสอบสวนและนิติการกรมการปกครองหัวหน้าฝ่ายและหัวหน้างานในกองการสอบสวนและนิติการกรมการปกครองผู้ตรวจราชการกรมการปกครองผู้ว่าราชการจังหวัดรองผู้ว่าราชการจังหวัดปลัดจังหวัดนายอำเภอปลัดอำเภอยุติเป็นผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอและหมายความรวมถึงผู้รักษาการแทนเจ้าพนักงานดังกล่าว

ส่วนพนักงานตำรวจชั้นผู้ใหญ่หมายความว่าผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้บัญชาการตำรวจ รองผู้บัญชาการตำรวจ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจ ผู้บังคับการตำรวจ รองผู้บังคับการ ตำรวจหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด รองหัวหน้าตำรวจภูธรจังหวัด ผู้กำกับการตำรวจ รองผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดเขต สารวัตรใหญ่ ตำรวจ ผู้บังคับกองตำรวจ หัวหน้าสถานีตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หัวหน้ากิ่งสถานีตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป และหมายความรวมถึงผู้รักษาการแทนเจ้าพนักงานดังกล่าว

2) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ (ชั้นผู้น้อย) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(16) ได้แก่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตำแหน่งอื่นๆ นอกเหนือจากที่มาตรา 2 (17) ได้ระบุไว้

<sup>121</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(16).

<sup>122</sup> ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552 หน้า 92.

### 2.1.2 พนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการรวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหาเพื่อจะได้รู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาซึ่งเป็นอำนาจโดยทั่วไปของพนักงานสอบสวนนอกจากนี้พนักงานสอบสวนยังมีอำนาจเฉพาะอันอาจกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจที่เป็น “มาตรการบังคับ” อันได้แก่การจับการค้นตัวบุคคลหรือการค้นเคหสถานการคุมขังการปล่อยชั่วคราว เป็นต้น

### 2.1.3 พนักงานอัยการ

เมื่อมีการละเมิดกฎหมายอาญาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะดำเนินการสืบสวนจับกุมสอบสวนแล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการพนักงานอัยการจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานการสอบสวนเพียงพอที่จะพิสูจน์ให้รับฟังได้โดยปราศจากข้อสงสัยหรือไม่ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหาหากเห็นว่าเพียงพอพนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้องหากเห็นว่าไม่เพียงพอก็จะสั่งไม่ฟ้อง หรือหากเห็นว่าการสอบสวนยังไม่เพียงพอก็จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่กำหนดให้จนกว่าจะเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้ว่าสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องเมื่อสั่งฟ้องแล้วก็จะดำเนินคดีตามเพื่อดำเนินคดีในศาลและเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้วหากเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมก็จะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปจนถึงที่สุด ดังนั้น อัยการจึงถือเป็นองค์กรตรวจสอบถ่วงดุลและคานอำนาจการใช้ดุลพินิจทั้งของพนักงานสอบสวนและศาลเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรมปัจจุบันองค์กรอัยการเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560 มาตรา 248<sup>123</sup> พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงาน

<sup>123</sup> มาตรา 248 องค์กรอัยการมีหน้าที่และอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็วเที่ยงธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง และไม่ให้อถือว่าเป็นคำสั่งทางปกครอง

การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นขององค์กรอัยการให้มีความเป็นอิสระ โดยให้มีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะตามความเหมาะสมและการบริหารบุคคลเกี่ยวกับพนักงานอัยการต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการอัยการ ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งไม่เป็นพนักงานอัยการ และผู้ทรงคุณวุฒิบรรดาที่ได้รับเลือกจากพนักงานอัยการ ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบุคคลซึ่งไม่เป็นหรือเคยเป็นพนักงานอัยการมาก่อนสองคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

กฎหมายตามวรรคสาม ต้องมีมาตรการป้องกันมิให้พนักงานอัยการกระทำการหรือดำรงตำแหน่งใดอันอาจมีผลให้การสั่งคดีหรือการปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นไปตามวรรคสอง หรืออาจทำให้มีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ทั้งนี้ มาตรการดังกล่าวต้องกำหนดให้ชัดเจนและใช้เป็นการทั่วไป โดยจะมอบอำนาจให้มีการพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไปมิได้

อัยการ พ.ศ.2553 ซึ่งมีผลยกเลิกพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 โดยมีหลักการและเหตุผลการตราคือโดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญและพนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรมโดยมาตรา 248 วรรคสามได้บัญญัติให้การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นขององค์กรอัยการให้มีความเป็นอิสระ โดยให้มีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะตามความเหมาะสมและการบริหารบุคคลเกี่ยวกับพนักงานอัยการต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการอัยการ ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งไม่เป็นพนักงานอัยการ และผู้ทรงคุณวุฒิบรรดาที่ได้รับเลือกจากพนักงานอัยการ ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบุคคลซึ่งไม่เป็นหรือเคยเป็นพนักงานอัยการมาก่อนสองคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติจึงจำเป็นต้องกำหนดให้มีองค์กรอัยการและให้สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยธุรการขององค์กรอัยการตามรัฐธรรมนูญโดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวประกอบกับพระราชบัญญัติพนักงานอัยการพ.ศ. 2498 ได้ใช้บังคับมานานแล้วสมควรปรับปรุงเสียใหม่ให้เป็นปัจจุบัน

#### 1) โครงสร้างขององค์กรอัยการ

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 7 “องค์กรอัยการประกอบด้วยคณะกรรมการอัยการอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการอื่น โดยมีสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยธุรการสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นส่วนราชการที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคลการงบประมาณและการดำเนินการอื่นและเป็นนิติบุคคลโดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นผู้แทนนิติบุคคลและให้ข้าราชการฝ่ายอัยการสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด..” โดยแต่ละองค์กรกฎหมายได้กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้อย่างชัดเจนกล่าวคือ<sup>124</sup>

##### (1) คณะกรรมการอัยการหรือ ก.อ.

อำนาจหน้าที่ส่วนใหญ่จะกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2553 ซึ่งจะมีทั้งอำนาจหน้าที่เฉพาะเรื่องซึ่งได้บัญญัติไว้ในบทมาตราดังๆ ตั้งแต่บททั่วไปคณะกรรมการอัยการ การบรรจุการแต่งตั้ง การเลื่อนขึ้นเงินเดือน การสอบคัดเลือก การทดสอบความรู้ และการคัดเลือกพิเศษ การพ้นจากตำแหน่งวินัยการดำเนินการทางวินัย และการลงโทษการรักษาจริยธรรมและจรรยาและการลงโทษการสรรหาการบรรจุและการแต่งตั้งข้าราชการธุรการตลอดจนการพัฒนาคุณภาพในการดำเนินคดีเป็นต้นและมีอำนาจหน้าที่ทั่วไปไปตามมาตรา 30

<sup>124</sup>อนุชาติ คงมัลย์, ภาพรวมองค์กรอัยการและองค์กรศาล, [http://www.ago.go.th/articles/article\\_010454.pdf](http://www.ago.go.th/articles/article_010454.pdf), หน้า 3-4.

## (2) อัยการสูงสุด

เป็นตำแหน่งข้าราชการอัยการที่ปฏิบัติหน้าที่พนักงานอัยการในตำแหน่งสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการฝ่ายอัยการและเป็นตัวแทนของสำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งเป็นนิติบุคคล อำนาจหน้าที่ของอัยการสูงสุดในฐานะผู้บังคับบัญชาของสำนักงานอัยการสูงสุด กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 27 ในการกำหนดนโยบายและรับผิดชอบการปฏิบัติงานของสำนักงานอัยการสูงสุดควบคุมดูแลรับผิดชอบในการบริหารราชการปฏิบัติราชการและบริหารงานบุคคลของสำนักงานอัยการสูงสุดบริหารจัดการงบประมาณการเงินทรัพย์สินและการพัสดุของสำนักงานอัยการสูงสุดอำนาจหน้าที่อัยการสูงสุดในฐานะพนักงานอัยการจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 โดยอัยการสูงสุดและรองอัยการสูงสุดมีอำนาจดำเนินคดีได้ทุกศาลอัยการสูงสุดมีอำนาจทำคำสั่งสั่งเฉพาะเรื่องหรือวางระเบียบให้พนักงานอัยการปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นเป็นจำนวนมากที่กำหนดอำนาจหน้าที่อัยการสูงสุดไว้เช่นรัฐธรรมนูญประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การเป็นผู้ประสานงานกลางเรื่องความร่วมมือทางอาญาระหว่างประเทศฯ

## (3) พนักงานอัยการ

เป็นข้าราชการอัยการผู้ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่พนักงานอัยการตำแหน่งพนักงานอัยการจะเริ่มต้นตั้งแต่อัยการผู้ช่วยขึ้นไป รองอัยการจังหวัด อัยการจังหวัด อัยการพิเศษฝ่าย รองอธิบดีอัยการ อธิบดีอัยการและอธิบดีอัยการภาค ผู้ตรวจการอัยการ รองอัยการสูงสุดและอัยการสูงสุดนอกจากนี้ยังมีตำแหน่งอัยการอาวุโสด้วยอำนาจหน้าที่พนักงานอัยการจะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 14

### (1) อำนาจและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ

(2) ในคดีอาญามีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดหรือพนักงานอัยการ

(3) ในคดีแพ่งหรือคดีปกครองมีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีแทนรัฐบาลหน่วยงานของรัฐที่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญราชการส่วนกลางหรือราชการส่วนภูมิภาคในศาลหรือในกระบวนการทางอนุญาโตตุลาการทั้งปวงกับมีอำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายอื่นซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุด หรือพนักงานอัยการ

(4) ในคดีแพ่งคดีปกครองหรือคดีอาญาซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปตามหน้าที่ที่ดี หรือในคดีแพ่งหรือคดีอาญาที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งได้สั่งการโดยชอบด้วยกฎหมายหรือเข้าร่วม

หรือช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำการในหน้าที่ที่ดี เมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับแก้ต่างให้ก็ได้

(5) ในคดีแพ่งคดีปกครองหรือกรณีมีข้อพิพาทที่ต้องดำเนินการทางอนุญาโตตุลาการที่หน่วยงานของรัฐซึ่งมิได้กล่าวใน (3) หรือนิติบุคคลซึ่งมิใช่หน่วยงานของรัฐแต่ได้มีพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งขึ้นเป็นคู่กรณีและมีใช้กรณีที่เป็นข้อพิพาทกับรัฐบาลหรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองเมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการจะรับว่าต่างหรือแก้ต่างให้ก็ได้

(6) ในคดีที่ราษฎรฟ้องเองไม่ได้โดยกฎหมายห้ามเมื่อเห็นสมควรพนักงานอัยการมีอำนาจเป็นโจทก์ได้

(7) ดำเนินการตามที่เห็นสมควรเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาเฉพาะในส่วนของการยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับตามคำพิพากษาในการนี้มิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

(8) ในกรณีที่มีการพิสดารสัญญาประกันจำเลยหรือประกันรับสิ่งของไปดูแลรักษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีอำนาจและหน้าที่ดำเนินคดีในการบังคับให้เป็นไปตามสัญญานั้นในการนี้มิให้เรียกค่าฤชาธรรมเนียมจากพนักงานอัยการ

(9) อำนาจและหน้าที่อื่นตามที่ ก.อ. ประกาศกำหนดหรือเห็นชอบเพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือมติคณะรัฐมนตรี

(10) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ

(11) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดตามที่ได้รับมอบหมายจากอัยการสูงสุด

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติองค์กรอัยการฯยังกำหนดอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานสอบสวนและดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการไว้ในกรณีดังนี้

- ในการปฏิบัติการตามอำนาจและหน้าที่เฉพาะในคดีที่ต้องตั้งต้นที่พนักงานอัยการหรือในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการตามรัฐธรรมนูญหรือตามกฎหมายอื่นใดให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานสอบปากคำพยานบุคคลออกคำสั่งเรียกบุคคลใดมาให้การออกคำสั่งให้ส่งพยานหลักฐานเอกสารหรือวัตถุและดำเนินการอื่นตามที่เห็นสมควรรวมทั้งอาจแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้แต่ทั้งนี้ถ้าผู้ที่ได้รับคำสั่งนั้นเป็นคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือเป็น

ผู้ถูกกล่าวหาบุคคลดังกล่าวจะไม่มาหรือไม่ให้อัยการหรือไม่ส่งพยานหลักฐานเอกสารหรือวัตถุตามที่เรียกก็ได้ (มาตรา 16)

- ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการในกรณีที่ถูกหมายกำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาซึ่งมิใช่การร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนหรือร่วมทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวนให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนทั้งนี้ให้พนักงานอัยการเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และมีอำนาจและหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยในการค้นการจับและการคุมขังอาจร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานอื่นหรือแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าพนักงานอื่นดำเนินการก็ได้ (มาตรา 17)

#### (4) สำนักงานอัยการสูงสุด

สำนักงานอัยการสูงสุดเป็นนิติบุคคลทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการขององค์กรอัยการมีฐานะเป็นส่วนราชการที่มีอิสระในการบริหารงานบุคคลการงบประมาณการดำเนินการอื่นโดยมีอัยการสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชาและเป็นผู้แทนนิติบุคคลให้ข้าราชการฝ่ายอัยการซึ่งประกอบด้วยข้าราชการอัยการและข้าราชการธุรการสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด อำนาจหน้าที่ของสำนักงานอัยการสูงสุดบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 23 กำหนดให้สำนักงานอัยการสูงสุดมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานธุรการและงานวิชาการเพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่พนักงานอัยการและยังมีอำนาจหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้คำปรึกษาและตรวจร่างสัญญาให้แก่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐดำเนินการเกี่ยวกับการฝึกอบรมเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการให้มีความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐในการอำนวยความสะดวกธรรมชาติธรรมการรักษาสถาบันประโยชน์ของรัฐและประชาชนติดต่อประสานงานกับองค์กรอัยการหรือหน่วยงานต่างประเทศเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ในอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการรวมทั้งดำเนินการตามที่คณะรัฐมนตรีร้องขอ ฯลฯ

#### 2) บทบาทของอัยการในการดำเนินคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(5) ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “พนักงานอัยการ” ให้หมายความว่าเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้และบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 32 ที่บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหายโดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณาพนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ” จึงสามารถกล่าวได้ว่าพนักงานอัยการเป็นองค์กรการดำเนิน

คดีอาญา<sup>125</sup> โดยในการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนั้นรัฐมีพนักงานอัยการเป็นผู้ทำการแทนตามกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญาได้แยกกระบวนการสอบสวนฟ้องร้องและการพิจารณาคดีในศาลออกจากกันตามหลักสากลดังนั้นโครงสร้างการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยจึงอาจแบ่งได้เป็น 2 ชั้นคือ

#### (1) การดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงาน

เริ่มตั้งแต่การสอบสวนเมื่อมีข้อสงสัยอันควรว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องสอบสวนหรือไม่และเมื่อสอบสวนแล้วได้ความว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นจริงต้องฟ้องร้องต่อไปหรือไม่ในต่างประเทศปัญหานี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอัยการโดยตรงเพราะการสอบสวนฟ้องร้องถือว่าเป็นกระบวนการเดียวกันมีอาจแบ่งแยกได้และอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาในการดำเนินคดีอาญาชั้นเจ้าพนักงานโดยขึ้นอยู่กับหลักการดำเนินคดีอาญาที่ใช้ในแต่ละประเทศดังนี้

##### ก. หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle)

หรือหลักการฟ้องคดีอาญาเชิงบังคับนั้นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องสอบสวนดำเนินคดีขึ้นเองเมื่อทราบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะมีการร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่เมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วได้ความว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงก็ต้องฟ้องผู้ต้องหาต่อไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตามที่กฎหมายบัญญัติหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายจึงเป็นหลักประกันความเสมอภาคเจ้าพนักงานต้องดำเนินคดีทุกเรื่องโดยไม่ต้องคำนึงถึงตัวบุคคลนอกจากนั้นยังเป็นการคุ้มครองพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจสอบสวนฟ้องร้องคดีกล่าวคือเป็นการป้องกันมิให้มีให้มีการใช้อิทธิพลหรือวิธีการอื่นใดที่มีขอบต่อเจ้าพนักงานนั้นเพราะเมื่อเจ้าพนักงานมีหน้าที่ดำเนินคดีแล้วการไม่ดำเนินคดีใดคดีหนึ่งถือว่าเป็นความผิด

##### ข. หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle)

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นเจ้าพนักงานอาจไม่ดำเนินการสอบสวนหรือยุติการสอบสวนได้เสมอและหากสอบสวนแล้วพบว่าผู้ต้องหากระทำผิดจริงและมีพยานหลักฐานพอในการฟ้องเจ้าพนักงานก็อาจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลในแต่ละคดีหลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจเป็นการผ่อนคลายความเข้มงวดของระบบการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย

#### (2) การดำเนินคดีอาญาชั้นศาล

กระบวนการพิจารณาในศาลเริ่มเมื่อศาลมีคำสั่งประทับฟ้องไม่ว่าจะสั่งประทับฟ้องเลยในกรณีที่อัยการเป็นผู้ฟ้องหรือสั่งประทับฟ้องหลักที่ได้มีการไต่สวนมูลฟ้องแล้วทั้งกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องหรือผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องการดำเนินการทั้งหลายในศาล

<sup>125</sup> คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2546, หน้า 98.

จนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาถือเป็นการดำเนินคดีอาญาชั้นศาลโดยที่คำพิพากษานั้นเป็นคำชี้ขาดของศาลที่ออกโดยผลของการพิจารณาและเป็นคำชี้ขาดที่ทำให้คดีเสร็จไปจากศาลโดยศาลที่มีอำนาจทำการเกี่ยวกับคดีอาญาตามกฎหมายได้แก่ศาลยุติธรรม 3 ชั้นคือศาลชั้นต้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

จากข้างต้นสรุปได้ว่าบทบาทของพนักงานอัยการมีความหมายถึงเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นว่านั้นก็ได้นเนื่องจากการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐพนักงานอัยการจึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในกระบวนการยุติธรรมพนักงานอัยการจะมีภารกิจในขั้นตอนที่ต่อเนื่องมาจากกระบวนการของพนักงานสอบสวนโดยจะเป็นผู้ทำหน้าที่กลั่นกรองคดีและมีดุลพินิจที่จะสั่งฟ้องคดีหรือไม่สั่งฟ้องคดีที่ได้รับรับมาจากพนักงานสอบสวนเพราะกฎหมายได้กำหนดเป็นเงื่อนไขไว้ว่าพนักงานอัยการจะยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลได้จะต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อนซึ่งในระหว่างการพิจารณาของพนักงานอัยการนั้นพนักงานอัยการมีอำนาจให้ตำรวจดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไปตลอดจนวินิจฉัยว่าควรปล่อยผู้ต้องหาปล่อยชั่วคราวควบคุมไว้หรือขอให้ศาลขังแล้วแต่กรณีจะเห็นว่าในปัจจุบันพนักงานอัยการได้เริ่มมีแนวโน้มที่จะมีบทบาทในการค้นหาและตรวจสอบความจริงในคดีอาญามากขึ้นดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่พนักงานอัยการมีบทบาทในการร่วมชั้นสูตรพลิกศพกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานที่อ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่หรือในคดีเด็กและเยาวชนพนักงานอัยการอาจต้องเข้าร่วมถามปากคำเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือพยานในการชี้ตัวผู้ต้องหาของเด็กในการสอบปากคำผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กหรือความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยและได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยซึ่งกฎหมายกำหนดให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนหรือผู้รับมอบอำนาจสอบสวนและกฎหมายพิเศษเรื่องอื่นๆที่กำหนดให้พนักงานอัยการอาจร่วมหรือต้องร่วมในการสอบสวนเช่นกฎหมายสอบสวนคดีพิเศษ เป็นต้น

#### 2.1.4 ศาล

หมายถึง ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา<sup>126</sup> จากนิยามดังกล่าวศาลจึงหมายถึงสถาบันศาลยุติธรรมและผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจกระทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา โดยศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาจะเป็นไปตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมซึ่งแบ่งศาลออกเป็นสามชั้นได้แก่ศาลชั้นต้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา

<sup>126</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(1).

ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาในกรุงเทพมหานครคือศาลแขวงศาลอาญาศาลอาญาธนบุรีศาลอาญากรุงเทพใต้ศาลจังหวัดมีนบุรีและศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาในจังหวัดอื่นๆ ได้แก่ศาลแขวงและศาลจังหวัด

ศาลอุทธรณ์ได้แก่ศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาค 1-9 ซึ่งจะมีเขตอำนาจในการพิจารณาเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค พ.ศ. 2532 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุดที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่คู่ความฎีกาคัดค้านคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ศาลอุทธรณ์ภาคหรือที่กฎหมายให้เป็นอำนาจของศาลฎีกาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยตรงต่อศาลฎีกาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและคดีที่ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอื่น

### 2.1.5 พนักงานราชทัณฑ์

หมายถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐสังกัดกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเริ่มตั้งแต่การควบคุมผู้ต้องหาที่ศาลสั่งให้ขังไว้ระหว่างสอบสวนการพิจารณาหรือการพิพากษาคดีและดำเนินการกับผู้ต้องจำคุกหรือกักขังตามคำพิพากษาหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560<sup>127</sup>

นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ระบุอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในการดำเนินการเกี่ยวกับการบังคับคดีอาญาดังนี้

#### 1) มาตรา 90

ให้อำนาจผู้บัญชาการเรือนจำหรือพัศดียื่นคำร้องต่อศาลขอให้ปล่อยบุคคลที่อ้างว่าถูกควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมายหรือถูกจำคุกผิดจากคำพิพากษาของศาล

#### 2) มาตรา 199

ให้พัศดีรับอุทธรณ์จากผู้อุทธรณ์ซึ่งต้องขังหรือต้องจำคุกแล้วส่งอุทธรณ์นั้นให้แก่ศาลชั้นต้น

#### 3) มาตรา 260

ให้พัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำรับเรื่องราวจากผู้ต้องโทษจำคุกในเรือนจำที่ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์หรือรับพระราชทานอภัยโทษนอกจากนี้เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ยังมีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขังและปฏิบัติตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายรวมทั้งการประหารชีวิตนอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการฝึกอบรมแก้ไขฟื้นฟู ผู้ถูกคุมขังให้กลับตนเป็นคนดี โดยให้

<sup>127</sup> ณรงค์ ใจหาญ, หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาล่ม 1, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2552, หน้า 98.

การศึกษา การอบรมศีลธรรมและการฝึกวิชาชีพเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมภายนอกได้ภายหลังได้รับการปล่อยตัว

## 2.2 ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นแม่บทอันเป็นหลักในการปฏิบัติหน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยสามารถอธิบายได้พอสังเขป กล่าวคือ เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย<sup>128</sup> ในคดีความผิดอันยอมความได้อาจยื่นคำร้องทุกข์<sup>129</sup> ต่อพนักงานสอบสวน ซึ่งการสอบสวน หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามประมวลกฎหมายนี้ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ การสอบสวนจึงถือเป็นภารกิจที่สำคัญมากในกระบวนการยุติธรรมเพราะอาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ เมื่อพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องสรุปสำนวนทำความเห็นควรตั้งฟ้องหรือควรตั้งไม่ฟ้องแล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการ เนื่องจากการสอบสวนถือเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งต่อการดำเนินคดีอาญา เพราะเป็นกระบวนการยุติธรรมขั้นต้นซึ่งอาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ระดับสูง ได้แก่

1. กรณีความผิดเกิดในกรุงเทพมหานคร ผู้มีหน้าที่สอบสวนคือ ตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจขึ้นไปหรือเทียบเท่า (มาตรา 18 วรรคสอง)

2. กรณีความผิดเกิดในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานครผู้มีหน้าที่สอบสวน คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจขึ้นไปหรือเทียบเท่า (มาตรา 18 วรรคแรก)

ทั้งนี้ เจ้าพนักงานดังกล่าวจะต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเขตท้องที่ 3 ท้องที่ ได้แก่

1. ท้องที่ที่ความผิดได้เกิด อ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดในเขตอำนาจของตน 2. ท้องที่ที่ผู้ต้องหาหรือผู้ต้องหาอยู่ในเขตอำนาจของตน 3. ท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขตอำนาจของตน สำหรับการสอบสวน

<sup>128</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (4) มาตรา 3.

<sup>129</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) “คำร้องทุกข์” หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้นจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตามซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ.

ความผิดที่เกี่ยวพันกันหลายท้องที่นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้<sup>130</sup>

3. กรณีความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ผู้ที่มีอำนาจสอบสวน คือ

3.1 อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

3.2 พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายหน้าที่จากอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

3.3 พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับอยู่ในเขตหรือพนักงานสอบสวน ซึ่งรัฐบาลประเทศอื่นหรือบุคคลที่ได้รับความเสียหายได้ฟ้องร้องให้ทำโทษผู้ต้องหาโดยพนักงานสอบสวนดังกล่าวมีอำนาจสอบสวนเฉพาะในกรณีจำเป็นระหว่างรอคำสั่งของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้น (มาตรา 20)<sup>131</sup>

<sup>130</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 19 ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) เป็นการไม่แน่ว่าการกระทำผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดในระหว่างหลายท้องที่
- (2) เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งในอีกท้องที่หนึ่ง
- (3) เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องกันในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าท้องที่หนึ่ง

ขึ้นไป

- (4) เมื่อเป็นความผิดหลายกรรม กระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน

- (5) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหากำลังเดินทาง

- (6) เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

พนักงานสอบสวนในท้องที่หนึ่งท้องที่ใดที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้

ในกรณีข้างต้นพนักงานสอบสวนต่อไปนี้เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน

- (ก) ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว คือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่จับได้อยู่ในเขตอำนาจ

- (ข) ถ้าจับผู้ต้องหาไม่ได้ คือพนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ.

<sup>131</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ถ้าความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักรไทย ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือจะมอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้ ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนจะมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้ให้พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน บรรดาอำนาจและหน้าที่ประการอื่นที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ.

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่าอำนาจสอบสวนคืออำนาจทั้งคดีที่การกระทำผิดเกิดในหรือนอกราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดตัวเจ้าพนักงานที่มีอำนาจสอบสวนไว้แล้ว ทั้งนี้ เจ้าพนักงานดังกล่าวจะต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่ในอำนาจที่เกี่ยวข้องดังกล่าวไปแล้ว ส่วนเจ้าพนักงานอื่นๆ แม้จะมีตำแหน่งราชการระดับเดียวกันก็ไม่มีอำนาจทำการสอบสวน เว้นแต่จะได้รับมอบหมายให้กระทำการแทน เช่น การส่งประเด็นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138<sup>132</sup> เป็นต้น

โดยอำนาจสอบสวนจะเริ่มขึ้นเมื่อความผิดอาญาได้เกิดขึ้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 มาตรา 19 หรือมาตรา 20 โดยการสอบสวนจะต้องกระทำโดยมิชักช้า จะกระทำการที่ใด เวลาใดก็ได้ โดยผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องอยู่ด้วย<sup>133</sup> และให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา<sup>134</sup> จะเห็นว่ากฎหมายกำหนดให้การสอบสวนจะต้องกระทำโดยรวดเร็ว เพื่อป้องกันมิให้พยานหลักฐานสูญหายไปและเพื่อมิให้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหา จำเลย หรือบุคคลอื่น เมื่อกระบวนการรวบรวมพยานหลักฐานได้ดำเนินการไปจนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบจะเป็นผู้วินิจฉัยว่ากระบวนการ

---

ในกรณีที่พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของพนักงานอัยการในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน

ในกรณีจำเป็น พนักงานสอบสวนต่อไปนี้มีอำนาจสอบสวนในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

- (1) พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ
- (2) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่นหรือบุคคลที่ได้รับการความเสียหายได้ร้องฟ้องให้ทำโทษผู้ต้องหา

เมื่อพนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนแล้วแต่กรณีเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้วให้ทำความเห็นตามมาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

<sup>132</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเอง หรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา”.

<sup>133</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130.

<sup>134</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131.

สอบสวนได้เสร็จสิ้น แล้วหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 พนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบก็จะสรุปสำนวนการสอบสวน โดยแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1. กรณีไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิด

1.1 ถ้าความผิดนั้นมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวนและบันทึกเหตุทั้งนั้นไว้แล้วให้ส่งบันทึกพร้อมกับสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

1.2 ถ้าความผิดนั้นมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าสามปี ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการพร้อมทั้งความเห็นที่ควรให้งดการสอบสวน

ถ้าพนักงานอัยการสั่งให้งดหรือให้ทำการสอบสวนต่อไปให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามนั้น

2. ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด

2.1 เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ พนักงานสอบสวนจะต้องสรุปสำนวนทำความเข้าใจว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง

2.2 จับตัวหรือควบคุมตัวได้หรือเชื่อว่าคงได้ตัวมาถ้าออกหมายเรียก พนักงานสอบสวนจะต้องสรุปสำนวนทำความเข้าใจว่าควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้อง

ในการส่งสำนวนให้แก่พนักงานอัยการนั้น พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กรณีรู้ตัวผู้กระทำความผิดแต่เรียกหรือจับตัวยังไม่ได้ เมื่อทำความเข้าใจตามท้องสำนวนแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องส่งสำนวนต่อพนักงานอัยการต่อไป<sup>135</sup>

2. กรณีจับตัวผู้กระทำความผิดได้หรือเชื่อว่าจะได้ตัวมา พนักงานสอบสวนจะต้องส่ง สำนวนโดยปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

2.1 ถ้ามีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องให้ส่งเฉพาะสำนวนพร้อมความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ส่วนตัวผู้ต้องหาไม่ต้องไปด้วย อาจปล่อยตัว หรือปล่อยชั่วคราวหรือขอให้ศาลปล่อยเสียได้

2.2 ถ้ามีความเห็นควรสั่งฟ้องให้ส่งสำนวนพร้อมกับตัวผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการเว้นแต่ผู้ต้องหาที่ถูกขังอยู่แล้ว

3. ถ้าเป็นความผิดซึ่งพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบได้ และผู้กระทำความผิดได้ปฏิบัติ ตามที่ได้เปรียบเทียบนั้นแล้ว ให้บันทึกการเปรียบเทียบนั้นไว้ แล้วส่งให้พนักงานอัยการพร้อมด้วย สำนวน ส่วนตัวผู้ต้องหาไม่ต้องส่งไปด้วย<sup>136</sup>

<sup>135</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141.

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนจากพนักงานสอบสวนแล้วพนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี หากพนักงานอัยการสั่งฟ้องคดีก็จะขึ้นสู่การพิจารณาของศาลต่อไป

### 3. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป

พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม และรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยจะต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว เท่เทียมกันและเป็นธรรม กับทั้งต้องกระทำให้เป็นที่ยอมรับศรัทธาแก่ประชาชน พนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดินและเป็นตัวแทนของแผ่นดินในการตรวจสอบและค้นหาความจริงในคดีอาญา การควบคุมการดำเนินคดีอาญาของรัฐเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องหาและจำเลย ให้พนักงานอัยการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นด้วย ส่วนบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายและพยาน พนักงานอัยการพึงให้ความคุ้มครองและการปฏิบัติที่เหมาะสมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้<sup>137</sup> โดยภารกิจของพนักงานอัยการที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความยุติธรรมทางอาญาคือ เมื่อมีการละเมิดกฎหมายอาญาเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะดำเนินการสืบสวน จับกุมสอบสวน แล้วเสนอสำนวนการสอบสวนต่อพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าพยานหลักฐานการสอบสวนเพียงพอที่จะพิสูจน์ให้รับฟังได้โดยปราศจากข้อสงสัยหรือไม่ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา หากเห็นว่าเพียงพอพนักงานอัยการก็จะสั่งฟ้อง หากเห็นว่าไม่เพียงพอก็จะสั่งไม่ฟ้อง หรือหากเห็นว่าการสอบสวนยังไม่เพียงพอก็จะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่กำหนดให้จนกว่าจะเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้ว่า จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง เมื่อสั่งฟ้องแล้วก็จะดำเนินการติดตามเพื่อดำเนินคดีในศาล และเมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากเห็นว่าคำพิพากษาไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมก็จะอุทธรณ์ ฎีกาต่อไปจนถึงที่สุด ดังนั้น อัยการจึงถือเป็นองค์กรตรวจสอบถ่วงดุลและคานอำนาจการใช้ดุลพินิจทั้งของพนักงานสอบสวนและศาลเพื่อให้เป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรม

นอกเหนือจากหน้าที่ในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้ว อัยการยังมีหน้าที่ในการมีส่วนร่วมสอบสวนคดีที่ผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายหรือพยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ซึ่งอัยการจะเข้าไปมีส่วนในการอำนวยความยุติธรรมตั้งแต่ชั้นสอบสวน โดยจะเข้าสอบปากคำผู้ต้องหา สอบปากคำ

<sup>136</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 142.

<sup>137</sup>ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 5.

พยาน ผู้เสียหายและการให้พยานเด็กทำการชี้วัดผู้ต้องหาด้วย ทั้งนี้ เพื่อคุ้มครองให้เด็กได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม

หน้าที่อีกประการหนึ่งคือการเป็นหลักประกันความเป็นธรรมในสังคมเกี่ยวกับคดีวิสามัญฆาตกรรมคือ ในกรณีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่กฎหมายกำหนดให้อัยการเข้าไปร่วมชั้นสูตรพลิกศพด้วย เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่าการตายนั้นต้องไม่เกิดจากการกระทำเกินขอบเขตแห่งกฎหมายของเจ้าหน้าที่นั้นๆ

นอกจากนั้น ในกรณีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการระดับสูงผู้ใดมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ หรือเมื่อถูกกล่าวว่ามีพฤติกรรมร้ายผิดปกติ หรือกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อกฎหมายและคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้สอบสวน แล้วเห็นว่ามิอาจจะดำเนินการส่งเรื่องให้อัยการสูงสุดดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

ในส่วนอำนาจหน้าที่ในงานสอบสวนของพนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) บัญญัติว่า “การสอบสวน หมายถึงการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไป เกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ” ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าโดยหลักอำนาจสอบสวนเป็นของพนักงานสอบสวน แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีกฎหมายหลายฉบับที่ให้มีพนักงานสอบสวนตามกฎหมายนั้นๆ ที่มีอำนาจในการสอบสวนคดีบางประเภทเป็นเอกเทศต่างหากจากพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือให้อำนาจในการเป็นพนักงานสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน อาทิ เช่น พนักงานสอบสวนคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 อนุกรรมการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเสนอราคาต่อหน่วยงานรัฐ พ.ศ. 2542 พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำทารุณในครอบครัว พ.ศ. 2550 เลขาธิการ ป.ป.ส. ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 และเจ้าหน้าที่ทหารเรือตาม พระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือปราบปรามการกระทำความผิดบางอย่างในทะเล พ.ศ. 2534

ในส่วน of พนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดบทบาท และภารกิจหลักให้มีลำดับต่อจากพนักงานสอบสวน โดยกฎหมายมิได้แยกหมวดหมู่ ออกเป็นอิสระต่างหากแต่ได้กำหนดบทบาทของพนักงานอัยการรวมไว้ในหมวด 1 การสอบสวน สามัญ ตั้งแต่มาตรา 140-147 ซึ่งเป็นบทบัญญัติต่อจากบทบาทของพนักงานสอบสวนในมาตรา 131 มาตรา 140 แต่อย่างไรก็ตาม แม้กฎหมายจะมิได้แยกอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการเป็นหมวดหมู่ ออกมาอย่างเป็นเอกเทศ แต่โครงสร้างกฎหมายก็ประสงค์ที่จะแยกองค์กรสอบสวนคดีกับองค์กร ฟ้องร้องคดีออกจากกันตามหลักการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันบทบัญญัติกฎหมายทั้งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายพิเศษหลายฉบับได้มีแนวโน้มที่จะกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนและ ร่วมสอบสวนพนักงานสอบสวนเพื่อเป็นหลักประกันความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาทของพนักงานอัยการในการค้นหาความจริงในคดีอาญาของ ไทยมีกรณีดังต่อไปนี้

### 3.1 อำนาจสอบสวนตามกฎหมายขององค์กรอัยการและพนักงานอัยการ

โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้องค์กร อัยการมีหน้าที่และอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายพนักงานอัยการมีอิสระใน การพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยรวดเร็ว เทียบธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง และไม่ให้ถือว่าเป็นคำสั่งทางปกครอง การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการ อื่นขององค์กรอัยการให้มีความเป็นอิสระ โดยให้มีระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนเป็นการเฉพาะ ตามความเหมาะสมและการบริหารบุคคลเกี่ยวกับพนักงานอัยการต้องดำเนินการโดยคณะกรรมการ อัยการ ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งไม่เป็นพนักงานอัยการ และผู้ทรงคุณวุฒิ บรรดาที่ได้รับเลือกจากพนักงานอัยการ ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบุคคลซึ่งไม่เป็นหรือ เคยเป็นพนักงานอัยการมาก่อนสองคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติและต้องมีมาตรการป้องกันมิให้ พนักงานอัยการกระทำการหรือดำรงตำแหน่งใดอันอาจมีผลให้การสั่งคดีหรือการปฏิบัติหน้าที่ไม่ เป็นไปตามวรรณคดีสอง หรืออาจทำให้มีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ทั้งนี้ มาตรการดังกล่าวต้อง กำหนดให้ชัดแจ้งและใช้เป็นการทั่วไป โดยจะมอบอำนาจให้มีการพิจารณาเป็นกรณีๆ ไปมิได้โดย กำหนดให้องค์กรอัยการ ประกอบด้วย คณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) อัยการสูงสุด และพนักงาน อัยการอื่น โดยมีสำนักงานอัยการสูงสุดเป็นหน่วยธุรการ และให้ข้าราชการฝ่ายอัยการคือ ข้าราชการอัยการและข้าราชการธุรการสังกัดสำนักงานอัยการสูงสุด รวมทั้งกำหนดให้การปฏิบัติ หน้าที่ขององค์กรอัยการต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายและหลักนิติธรรม

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจสอบสวนของพนักงานอัยการนั้น กฎหมายกำหนดให้ในการปฏิบัติการตามอำนาจและหน้าที่ในการสั่งคดีที่ต้องตั้งต้นที่พนักงานอัยการ หรือในการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญหรือตามกฎหมายอื่นใด ให้พนักงานอัยการมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน สอบปากคำพยานบุคคล ออกคำสั่งเรียกบุคคลใดมาให้การต่อพนักงานอัยการ ออกคำสั่งให้ส่งพยานหลักฐาน เอกสารหรือวัตถุ และดำเนินการอื่นตามที่เห็นสมควร รวมทั้งอาจแจ้งให้เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดำเนินการใดตามที่เห็นสมควรได้ แต่ถ้าผู้ที่ได้รับคำสั่งนั้นเป็นคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเป็นผู้ถูกกล่าวหา บุคคลดังกล่าวจะไม่มาหรือไม่ให้ ถ้อยคำหรือไม่ส่งพยานหลักฐาน เอกสารหรือวัตถุตามที่เรียกก็ได้

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ ในกรณีที่กฎหมายกำหนดมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาซึ่งมิใช่การร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวน หรือร่วมทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานอัยการมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน และให้พนักงานอัยการเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่และมีอำนาจตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยในการค้น การจับ และการคุมขังอาจร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจ หรือเจ้าพนักงานอื่น หรือแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจ หรือเจ้าพนักงานอื่น ดำเนินการก็ได้ คำสั่งของพนักงานอัยการในการดำเนินการดังกล่าวให้ถือเป็นคำสั่งบังคับของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายอาญา

พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ และตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีอาญาจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้เสนอต่ออัยการสูงสุด และอัยการสูงสุดมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดโดยความเห็นชอบของ ก.อ. และให้นำมาใช้กับกรณีที่พนักงานอัยการไม่ยื่นคำร้องไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกา ถอนฟ้อง ถอนคำร้อง ถอนอุทธรณ์และถอนฎีกาด้วย คุณพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีหรือการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวซึ่งได้แสดงเหตุผลอันสมควรประกอบแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครอง

ปัจจุบันตามประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจ และหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2556 ได้มีการจัดตั้งสำนักงานการสอบสวน โดยมีอธิบดีอัยการเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ และให้มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) รับผิดชอบการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน กรณีขอให้สั่งให้ระงับหรือเพิกถอนการกระทำอันเป็นการทรมาน ทารุณกรรม การลงโทษด้วยวิธีการโหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรมหรือการกระทำใดๆ ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายตามรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเฉพาะในท้องที่กรุงเทพมหานคร

(ข) รับผิดชอบการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน กรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้ยกเลิกการกระทำอันเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง ประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้เป็นอำนาจและ หน้าที่ของอัยการสูงสุด

(ค) รับผิดชอบการสอบสวนและการดำเนินการอื่นตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

(ง) รับผิดชอบการสอบสวนในความผิดที่มีโทษตามกฎหมายไทยซึ่งได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

(จ) รับผิดชอบการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน กรณีที่บุคคลใด ต้องถูกคุมขังในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเฉพาะในท้องที่กรุงเทพมหานคร

(ฉ) รับผิดชอบการสอบสวน โดยเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเฉพาะในท้องที่กรุงเทพมหานคร

(ช) รับผิดชอบการสอบสวน โดยเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนทำสำนวนสอบสวนใน กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้อย่างผิดกฎหมายซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญาที่กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการเฉพาะในท้องที่กรุงเทพมหานคร

(ซ) รับผิดชอบงานทั้งปวงในการดำเนินงานคุ้มครองเด็กในคดีอาญาของศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญากรุงเทพมหานคร และงานชั้นสูตรพลิกศพของศูนย์อำนวยการ

(ฎ) ปฏิบัติงานร่วมกับ หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

เมื่อพนักงานอัยการผู้รับผิดชอบ รับสำนวนมาจากพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการจะต้องทำการพิจารณาสำนวนโดยละเอียดเพื่อทำความเข้าใจและคำสั่งตามอำนาจหน้าที่ โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานต่างๆ ในสำนวนการสอบสวน หากเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนยังไม่อาจที่จะวินิจฉัยทำความเข้าใจ หรือสงสัยได้ด้วยเหตุหนึ่งเหตุใด พนักงานอัยการอาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งให้ส่งพยานคนใดมาให้ซักถามแล้วแต่กรณี นอกจากนั้น หากพบว่ากระทำความผิดของผู้ต้องเป็นความผิดอื่น นอกเหนือจากฐานความผิดที่พนักงานสอบสวนได้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบ ก่อนสั่งคดีก็ต้องแจ้งข้อหาให้ครบถ้วนเสียก่อน อนึ่ง ถ้าเป็นการกันผู้ต้องหาที่พนักงานสอบสวนสั่งไม่ฟ้องบางคนเป็นพยาน แต่ไม่ได้สอบสวนไว้ในฐานะพยาน ก็ต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนถ้อยคำของผู้ที่กันไว้เป็นพยานก่อนที่จะมีความเห็นหรือคำสั่งสำหรับผู้ต้องหาที่ไม่ได้กันเป็นพยานด้วย

สำหรับหลักการพิจารณาสำนวนและทำคำสั่งทั่วไปนั้น แนวทางปฏิบัติในการตรวจวินิจฉัยทำความเห็นและมีคำสั่งคดีโดยทั่วไปนั้น ถ้าเป็นกรณีสำนวนรู้ตัวผู้กระทำความผิด หากข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าการกระทำความผิดเกิดขึ้นโดยไม่มีเงื่อนไขจะบังคับตามกฎหมายหรือระเบียบ และพยานหลักฐานมีเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในชั้นศาลแล้ว โดยหลักปฏิบัติพนักงานอัยการจะมีความเห็นควรสั่งฟ้อง หรือสั่งฟ้องผู้ต้องหาแล้วแต่กรณี แต่ถ้าข้อเท็จจริงรับฟังได้ว่าคดีไม่อยู่ในเงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดี (เงื่อนไขจะบังคับ) หรือการกระทำของผู้ต้องหาไม่มีความผิด หรือผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด หรือพยานหลักฐานมีไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา พนักงานอัยการก็จะสั่งยุติการดำเนินคดีหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้วแต่กรณี ซึ่งหลักปฏิบัติที่กล่าวมานี้ เป็นระบบฟ้องหรือไม่ฟ้องตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม แม้ข้อเท็จจริงจะรับฟังได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดโดยมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิด

ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีดังกล่าวจะไม่ใช่ประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศให้พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทำความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เสนออัยการสูงสุดเพื่อสั่งไม่ฟ้องได้ (ตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 วรรค 2 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดที่ผ่านความเห็นของคณะกรรมการอัยการกำหนดหลักเกณฑ์การสั่งคดีไว้) ซึ่งหลักปฏิบัติในกรณีนี้ก็คือ หลักการดำเนินคดีอาญาในระบบดุลพินิจนั่นเอง

ในการพิจารณาสำนวน พนักงานอัยการต้องให้ความสำคัญกับสำนวนทุกประเภท ต้องพิจารณาถึงข้อสงสัยให้เสร็จสิ้นกระเสาะความ ด้วยความรอบคอบ รวดเร็ว โดยสุจริตและเที่ยงธรรม แล้วจึงมีความเห็นและคำสั่ง (ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 49)

โดยในชั้นพิจารณาสั่งคดี หากผู้ต้องหาต้องการให้การต่อสู้ไว้ในชั้นสอบสวนตามตามมาตรา 134 พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องนำพยานที่น่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาบริสุทธิ์มาประกอบการพิจารณาด้วย เพราะพนักงานอัยการมีหน้าที่ฟ้องคดีแทนรัฐตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (1) และมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรมตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 วรรคแรกและในการพิจารณาสั่งคดี พนักงานอัยการได้แสดงเหตุผลอันสมควรในการใช้ดุลพินิจย่อมได้รับความคุ้มครอง (พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 22) แต่ชั้นสืบพยานในศาล พนักงานอัยการไม่มีหน้าที่นำพยานที่น่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยบริสุทธิ์เข้าสืบเพราะโจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยตาม มาตรา 174 เท่านั้นและก่อนที่พนักงานอัยการจะมีความเห็นหรือคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาที่ดี หรือในกรณีที่ต้องสั่งยุติการดำเนินคดี พนักงานอัยการต้องพิจารณาพยานหลักฐานในคดีให้ได้ความแน่ชัดเสียก่อนว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ และมีเงื่อนไขระงับคดีหรือไม่เพียงใด หากยังไม่แน่ชัด เช่น ข้อเท็จจริงยังไม่เป็นที่ยุติ หรือข้อเท็จจริงยังขัดแย้งกัน หรือข้อเท็จจริงยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นต้น ก็ให้สั่งพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามรูปคดี และแม้ว่าในคดีที่มีคำรับสารภาพของผู้ต้องหาอยู่แล้ว ก็ตามพนักงานอัยการก็ควรพิจารณาพยานหลักฐานให้แน่ชัดเสียก่อน ทำนองเดียวกันการสั่งให้ส่งพยานมาเพื่อซักถาม เป็นอำนาจอีกส่วนหนึ่งของพนักงานอัยการที่อาจนำมาใช้ในการกลั่นกรองคดี ทำนองเดียวกันกับการสอบสวนเพิ่มเติม โดยจะนำมาใช้ในกรณีที่ผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องในคดีร้องขอต่อพนักงานอัยการว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวน

หรือเมื่อมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าพยานให้การโดยไม่สมัครใจ หรือให้การขัดต่อความจริง หรือเมื่อมีเหตุอื่นที่เห็นสมควร และพนักงานอัยการเห็นว่าการซักถามพยานจะได้รับความชัดเจนและรวดเร็วกว่าการสอบสวนเพิ่มเติม พนักงานอัยการอาจสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานคนใดมาให้ซักถามก็ได้

ในการทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องนั้น ปัญหาสำคัญที่ต้องพิจารณาคือคดีมีลักษณะอย่างไรจึงควรสั่งฟ้อง และคดีมีลักษณะอย่างไรจึงควรสั่งไม่ฟ้อง และเหตุผลในการทำคำสั่งนั้นควรจะเป็น อย่างไร ปัญหาที่ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ของแต่ละบุคคลในแต่ละคดีอยู่มาก คงไม่อาจกำหนดให้ชัดเจน ตายตัวลงไปได้ แต่ก็พอจะทำความเข้าใจกับหลักการสำคัญ ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ตามสมควร กล่าวคือ ก่อนอื่นควรสังเกตว่าการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 กำหนดไว้ชัดเจนว่า ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด (จำเลยไม่ใช่ผู้กระทำ) ก็ดี หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด (จำเลยเป็นผู้กระทำ แต่การกระทำนั้นไม่ผิดกฎหมาย) ก็ดี คดีขาดอายุความ (เงื่อนไขระงับคดี) ก็ดี หรือมีเหตุอื่นตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรถูกรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้อง แต่ในทางกลับกันเมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิดและไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษจำเลยตามความผิดเรื่องมีสำคัญ of ศาล ได้แก่ การชี้แจงนำพยานกับข้อสันนิษฐานว่าหากสงสัยให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227

ส่วนการสอบสวนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 บัญญัติว่า “... เมื่อได้ความตามทางสอบสวนอย่างใด ให้ทำความเข้าใจเห็นว่าควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ส่งไปพร้อมกับ สำนวนยังพนักงานอัยการ” ข้อมูลที่พนักงานสอบสวนใช้เป็นหลักในการพิจารณาได้แก่ “ความตามทางสอบสวน” ซึ่งมีความหมายค่อนข้างกว้าง หมายความว่ารวมถึงพยานหลักฐานและเหตุอื่น ๆ เกี่ยวกับคดีที่ปรากฏขึ้นในระหว่างการสอบสวนด้วย

สำหรับพนักงานอัยการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141, 142 และ 143 ให้ใช้ความเห็นของพนักงานสอบสวนเป็นฐานในการพิจารณาว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับความเห็นของพนักงานสอบสวน การเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยนี้จะต้องให้เหตุผลประกอบว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพราะเหตุใด หลักการวินิจฉัยคดีของพนักงานอัยการกับหลักการวินิจฉัยคดีของศาลและพนักงานสอบสวนจึงมีข้อแตกต่างกันอยู่มากเพราะบทบาทต่างกัน

เพื่อให้การวินิจฉัยคำสั่งมีความรอบคอบมีเหตุผลยิ่งขึ้น จึงควรนำแนวทางการดำเนินคดีมาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยในคดีที่ไม่ซับซ้อนยุ่งยากก็อาจใช้โครงสร้างอย่างง่าย ๆ คือ ข้อกฎหมาย ข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานมาเป็นหลักในการวินิจฉัยก็พอ แต่หากเป็นคดีที่มีความ

ยุ่งยากซับซ้อนจำเป็นต้องวิเคราะห์โครงสร้างของคดีโดยละเอียดแล้วจึงวินิจฉัยจะทำให้คำวินิจฉัยชัดเจนยิ่งขึ้น

1. การทำคำสั่งฟ้อง เมื่อคดีนั้นมีพยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงชัดเจนพอเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำ และการกระทำนั้นเป็นความผิดก็ต้องสั่งฟ้องด้วยเหตุผลว่าคดีมีพยานซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหามีความผิดเป็นการวินิจฉัยทั้งในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

## 2. การทำคำสั่งไม่ฟ้อง

2.1 กรณีที่พยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงชัดเจนว่าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำ (ความผิด) ต้องสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด เป็นการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริง

2.2 กรณีที่พยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงชัดเจนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำ แต่การกระทำนั้นไม่เป็นความผิด ต้องสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่าการกระทำของผู้ต้องหาไม่เป็นความผิด เป็นการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาข้อกฎหมาย

2.3 กรณีที่พยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงชัดเจนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำแต่การกระทำนั้นข้อเท็จจริงไม่ชัดเจนพอ (แม้สอบเพิ่มเติมแล้ว) ว่าเป็นความผิดหรือไม่ (ข้อเท็จจริงไม่ครบองค์ประกอบ) ก็ควรสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่าพยานหลักฐานไม่พอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา เป็นการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงแต่บางกรณีจะมีประเด็นข้อกฎหมายที่ต้องวินิจฉัยรวมอยู่ด้วย (หากมีพยานหลักฐานใหม่ก็สั่งฟ้องได้)

2.4 กรณีที่พยานหลักฐานให้ข้อเท็จจริงไม่ชัดเจนว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำหรือไม่ (แม้สอบเพิ่มเติมแล้ว) ก็ควรสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลว่าคดีไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด (ไม่ใช่ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่ผู้ต้องหา) เป็นการวินิจฉัยในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริง (หากมีพยานหลักฐานใหม่ก็สั่งฟ้องได้)

2.5 กรณีมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าผู้ต้องหาไม่ต้องรับโทษ และกฎหมายไม่ได้บัญญัติเงื่อนไขให้ต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งอีกต่อไป เช่น เด็กอายุไม่เกินสิบปีทำผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 หรือความผิดฐานพยายามแทงลูกตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 304 ก็ต้องสั่งไม่ฟ้อง ด้วยเหตุผลว่าคดีนี้ผู้ต้องหาไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย เป็นการวินิจฉัยทั้งในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

2.6 การสั่งไม่ฟ้องด้วยเหตุผลอื่นได้กล่าวไว้แล้วว่าพนักงานอัยการเป็นเจ้าพนักงานผู้ดำเนินคดีอาญาแทนรัฐตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 12 (5) เพื่อให้ศาล

ลงโทษผู้กระทำความผิดมาตรา 2 (11) ซึ่งเป็นมาตรการหนึ่งในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามมาตรา 2 (10)

การฟ้องคดีบางเรื่อง บางคดี บางสถานการณ์แทนที่จะเกิดความสงบเรียบร้อย กลับกลายเป็นเรื่องที่ทำให้ความไม่สงบเพิ่มความรุนแรงเสียหายแก่สังคมยิ่งขึ้น การสั่งไม่ฟ้องในกรณีเช่นนี้จึงมีความจำเป็นถือว่าเป็นข้อยกเว้น เหตุผลในการสั่งนั้นสังคมต้องยอมรับได้ด้วย เพราะการฟ้องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 (1) นั้น พนักงานอัยการต้องทำหน้าที่แทนทั้งรัฐและสังคม การสั่งไม่ฟ้องในกรณีนี้พนักงานอัยการจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 วรรค 2 และระเบียบที่สำนักงานอัยการสูงสุดวางไว้

### 3.3 การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนของพนักงานอัยการ ได้แก่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ.2543 รายละเอียดดังนี้

#### 3.3.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประเทศไทยมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาครั้งสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา 2 ครั้ง คือตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 โดยมาตราที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานอัยการในการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา มีดังนี้

##### 1) มาตรา 133 ทวิ

ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการชุลมุนต่อสู้ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชกชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนแยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วน ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำเด็กนั้น และในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่าน

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวนและห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควรให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิตามวรรคหนึ่งด้วย

นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำอาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่ง มาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่งให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็กโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวนและมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

## 2) มาตรา 133 ตี

ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวบุคคลในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้บุคคลซึ่งจะถูกชี้ตัวนั้นเห็นตัวเด็กโดยให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอนบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้ชี้หรือรอนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

ในกรณีการชี้ตัวผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กและสามารถป้องกันมิให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้น เห็นตัวบุคคลที่จะทำการชี้ตัว

## 3) มาตรา 134/1

ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถาม ผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงและให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุอันไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

## 4) มาตรา 134/2

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

## 5) มาตรา 124/1

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหา หรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการได้และเด็กไม่ประสงค์จะให้ มีหรือรอนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้ผู้รับคำร้องทุกข์ตามมาตรา 123 หรือมาตรา 124 แล้วแต่กรณี บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

## 6) มาตรา 171

ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวนและการพิจารณาเว้นแต่ มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ และมาตรา 172 ตริ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ทั้งในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

### 3.3.2 ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ.2543

โดยเหตุที่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 ได้บทบัญญัติเพิ่มบทบาทของพนักงานอัยการในการคุ้มครองเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นศาลหลายประการ กล่าวคือ ในชั้นสอบสวนได้กำหนดให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ในกรณีที่เด็กเป็นผู้เสียหาย การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหาย หรือพยานการที่ผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กชี้ตัวผู้ต้องหา และการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็ก ส่วนในชั้นศาลได้มีการกำหนดกระบวนการถามปากคำและสืบพยานในการไต่สวนการตาย การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาคดีสำหรับเด็กเป็นพิเศษ นอกจากนี้ยังได้มีการปรับปรุงขยายเหตุและวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานไว้ก่อนการฟ้องคดีต่อศาลอย่างกว้างขวาง รวมทั้ง ให้นำวิธีการสืบพยานสำหรับเด็กในชั้นศาลไปใช้กับการสืบพยานไว้ก่อนการฟ้องคดีต่อศาลอีกด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดองค์กรเพื่อรองรับภารกิจและบทบาทดังกล่าว และสมควรกำหนดหลักปฏิบัติราชการในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยการออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ. 2543 ขึ้น มีสาระสำคัญในส่วนของการสอบสวนเด็กดังนี้

#### หมวด 3 การคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน

ข้อ 11. การเข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวผู้ต้องหา การสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กในชั้นสอบสวน ให้พนักงานอัยการใช้กริยาและภาษาที่เหมาะสม โดยให้คำนึงถึงสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กโดยไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจของเด็กและส่งผลให้ข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง อีกทั้ง ต้องไม่ตอกย้ำจิตใจเด็กซึ่งบอบช้ำให้เลวร้ายยิ่งขึ้น กรณีจำเป็นโดยมีเหตุอันควรพนักงานอัยการอาจถามปากคำเด็กผ่านนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

ข้อ 12 ให้พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายเข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวผู้ต้องหาหรือการสอบสวนผู้ต้องหาซึ่งเป็นเด็กในชั้นสอบสวนยังสถานที่ และวันเวลาตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนก่อนดำเนินการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนตามวรรคแรก ให้พิจารณาดังนี้

(1) สถานที่ที่ทำการสอบสวนได้แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนและมีความเหมาะสมสำหรับเด็ก รวมทั้ง จัดจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการสอบปากคำซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยานแล้วหรือไม่

(2) สถานที่ที่จัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหานั้น มีความเหมาะสมและสามารถจะป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเป็นตัวผู้เสียหายหรือพยานได้หรือไม่

(3) มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอแล้วหรือไม่

ถ้าพนักงานสอบสวนยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตาม (1) หรือ (2) ให้แจ้งพนักงานสอบสวนดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉย ให้ทำบันทึกคัดค้านแจ้งพนักงานสอบสวนทราบและงดการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน แล้วรายงานพร้อมสำเนาทันทีคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์รวม

ในกรณีไม่มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอตาม (3) ให้พิจารณาว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง ซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอบุคคลดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีหลักฐานว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง โดยมีเหตุอันควรก็ให้ดำเนินการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กต่อไป

หากไม่เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง โดยไม่มีเหตุอันควรให้ดำเนินการตามวรรคก่อน

ข้อ 13 กรณีที่พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนไปก่อนโดยไม่รอพนักงานอัยการ ให้พนักงานอัยการพิจารณาว่ามีเหตุจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรหรือไม่ หากเห็นว่า ไม่เป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งโดยไม่มีเหตุอันควร ให้ทำบันทึกคัดค้านแจ้งให้พนักงานสอบสวน ทราบแล้วรายงานพร้อมสำเนาทันทีคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์ทราบ

ข้อ 14 ให้พนักงานอัยการทำบันทึกรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน ตามแบบรายงานที่กำหนดให้ได้รับความเพียงพอที่จะทราบว่าได้ดำเนินการดังกล่าวในวันใดครั้งใด ร่วมกับผู้ใดและดำเนินการไปอย่างไร ถ้าเหตุที่ได้จัดการไปนั้นสมควรจะปรากฏถึงเจตนาเพื่อผลใดๆ ก็ให้บันทึกเหตุนั้นให้ปรากฏไว้ด้วย แล้วเสนอผู้อำนวยการศูนย์ทราบ ในคดีสำคัญตามบัญชีแห่งระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ให้ศูนย์อำนวยการรายงานผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงอัยการสูงสุด

ให้ศูนย์อำนวยการเก็บรักษาแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนเพื่อส่งให้พนักงานอัยการผู้รับผิดชอบรวบรวมเข้าในไว้ในสำนวนคดีอาญาต่อไป

ข้อ 15 การเข้าร่วมในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน หากพนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนหรือพบข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวนอันอาจทำให้คดีเสียหายได้ ให้พนักงานอัยการแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการ ถ้าพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้บันทึกไว้ในแบบรายงานตามข้อ 14 แล้วรายงานต่อผู้อำนวยการศูนย์ เพื่อแจ้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี

หมวด 4 การคุ้มครองเด็กในชั้นพนักงานอัยการ

ข้อ 16 เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนแล้วให้พิจารณาในเบื้องต้นว่าเป็นคดีที่ต้องคุ้มครองเด็กตามกฎหมายหรือไม่ หากเป็นคดีที่ต้องคุ้มครองเด็ก

แต่พนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย ให้สิ่งไม่รับสำนวนการสอบสวน และส่งคืนพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการให้ถูกต้อง

กรณีเป็นสำนวนการสอบสวนที่พนักงานอัยการเข้าคุ้มครองเด็กตามหมวด 3 ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนขอรับแบบรายงานตามข้อ 14 วรรคสามมารวมเข้าไว้ในสำนวนการสอบสวนดังกล่าวเพื่อใช้ประกอบการพิจารณา

ข้อ 17 ในกรณีจำเป็นอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่จะต้องนำผู้เสียหายหรือพยาน ซึ่งเป็นเด็กมาซักถามเพื่อสั่ง จะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากอธิบดีอัยการแล้ว

ในการซักถามเพื่อสั่งดังกล่าว ให้หัวหน้าพนักงานอัยการแจ้งพนักงานสอบสวนส่งผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กพร้อมนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็ก ร้องขอมา และให้นำความในหมวด 3 ของระเบียบนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในปัจจุบันสำนักงานอัยการสูงสุดโดยศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา ได้จัดคู่มือปฏิบัติงานในการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน<sup>138</sup> โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน ให้พนักงานอัยการสามารถสั่งคดีได้โดยไม่ต้องส่งสอบสวนเพิ่มเติมเด็กนั้นอีก โดยคู่มือดังกล่าวมีสาระสำคัญดังนี้

พนักงานอัยการ หมายถึง พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายจากสำนักงานอัยการสูงสุดให้เข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน และพนักงานอัยการจะเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนได้เฉพาะคดีที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

อำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการ พนักงานอัยการเป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย การเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน นอกจากจะมีหน้าที่ดูแลให้การคุ้มครองเด็กให้ครบถ้วนสมบูรณ์เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อมิให้มีการสอบสวนเด็กนั้นเพิ่มเติมอีกแล้ว ยังมีหน้าที่

(1) อัยการผู้ช่วยที่อยู่ระหว่างฝึกอบรม ยังมีประสบการณ์น้อย ไม่ควรให้รับผิดชอบเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา แต่ควรให้ร่วมไปด้วยเพื่อเรียนรู้การปฏิบัติงาน<sup>139</sup>

(2) พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน ต้องไปยังสถานที่และวันเวลาตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวน

<sup>138</sup> ศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, คู่มือการปฏิบัติงานในการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน, 2552, หน้า 31-46.

<sup>139</sup> หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่อส (สฝปผ.) 0018/ว 238 ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน 2543 เรื่อง ชักซ้อมความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่การคุ้มครองเด็กในคดีอาญา.

(3) ในการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนให้พิจารณาว่า ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัติในกฎหมาย ให้แจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ ให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้ทำบันทึกคัดค้านแจ้งพนักงานสอบสวนทราบและงดเว้นการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน แล้วรายงานพร้อมสำเนาทันทีคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์ทราบ

(4) พนักงานอัยการต้องทำบันทึกรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวนตามแบบรายงานที่กำหนด (อส.คด.2) ให้ได้ความเพียงพอที่จะทราบว่าได้ดำเนินการดังกล่าวในวันใด ครั้งใด ร่วมกับผู้ใด และดำเนินการไปอย่างไร ถ้าเหตุที่ได้จัดการไปนั้นสมควรจะปรากฏถึงเจตนาเพื่อผลใดๆ ก็ให้บันทึกเหตุผลนั้นให้ปรากฏไว้ด้วย แล้วเสนอผู้อำนวยการศูนย์ทราบ

(5) การเข้าร่วมในการคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน หากพนักงานอัยการไม่ได้รับความร่วมมือจากพนักงานสอบสวนหรือพบข้อบกพร่องของพนักงานสอบสวนอันอาจทำให้เกิดเสียหาย ให้พนักงานอัยการแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการ ถ้าพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้บันทึกไว้ในแบบรายงาน (อส.คด.2) แล้วรายงานต่อผู้อำนวยการศูนย์ เพื่อแจ้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณี

### 3.3.3 ประเภทคดีที่เด็กจะได้รับการคุ้มครองในชั้นสอบสวน

บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ<sup>140</sup> ซึ่งเป็นเรื่องการ “ถามปากคำผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี และนำไปใช้โดยอนุโลมกับการ “จดบันทึกคำร้องทุกข์” ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี<sup>141</sup> และการ “สอบสวน” ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีด้วย<sup>142</sup>

1) ในกรณีจดบันทึกคำร้องทุกข์ ถามปากคำผู้เสียหาย พยาน และสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีตามมาตรา 133 ทวิ

(1) คดีที่กฎหมายบังคับให้ต้องใช้วิธีการพิเศษเพื่อคุ้มครองเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในชั้นสอบสวน ได้แก่

ก. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับเพศ (ลักษณะที่ 9 ตั้งแต่มาตรา 276-287) ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการ

<sup>140</sup>เพิ่มเติมโดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 แก้ไขครั้งสุดท้ายโดยพระราชกฤษฎีกาฉบับที่ 124/1 และวรรคสองโดยมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550.

<sup>141</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124/1.

<sup>142</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124/1.

ชุดมนต์ต่อสู้ (ลักษณะ 10 มาตรา 288 ถึงมาตรา 300 เว้นมาตรา 294 มาตรา 299) ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชกชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ (เว้นมาตรา 338)

ข. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี (พระราชบัญญัติว่าด้วยมาตรการการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. 2540 ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551)

ค. ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ

(2) คดีที่ต้องใช้วิธีการพิเศษเพื่อคุ้มครองเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในชั้นสอบสวน เมื่อเด็กร้องขอ ได้แก่ คดีความผิดอื่นนอกเหนือจาก ก. ที่มีอัตราโทษจำคุก

2) ในกรณีผู้เสียหาย หรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลตามมาตรา 133 ครี ได้แก่ คดีทุกประเภท

### 3.3.4 กรณีที่พนักงานอัยการจะต้องเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในชั้นสอบสวน

#### 1) การจดบันทึกคำร้องทุกข์ในกรณีเด็กเป็นผู้เสียหายอายุไม่เกินสิบแปดปี

“คำร้องทุกข์” หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่ามีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายและการกล่าวหาเช่นนั้นได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ<sup>143</sup> ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 124/1 กำหนดให้นำวิธีการพิเศษในมาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง วรรคสอง วรรคสาม มาบังคับใช้โดยอนุโลมกับการจดบันทึกคำร้องทุกข์ดังนี้

(1) ใช้กับประเภทคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง

(2) แยกกระทำเป็นส่วนสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

(3) มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้ มีหรือรอนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้ผู้รับคำร้องทุกข์บันทึกเหตุดังกล่าวไว้ในบันทึกคำร้องทุกข์ด้วย

กรณีมีเหตุจำเป็นที่ไม่ต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์จะต้องได้ความทั้งสองประการว่าเป็นกรณีไม่อาจหา หรือรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้ มีหรือรอนบุคคลดังกล่าวต่อไป ซึ่งกรณีมีเหตุจำเป็นดังกล่าวอาจ

<sup>143</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7).

ไม่มีบุคคลทั้งสามอยู่ร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ด้วยก็ได้<sup>144</sup>

(4) ในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใดอาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเด็กอย่างรุนแรงให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้อินคำถามของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้ง โดนไม่มีเหตุอันสมควร

(5) ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิดังกล่าว

(6) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการจดบันทึกคำร้องทุกข์อาจถูกผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

(7) ในการจดบันทึกคำร้องทุกข์ ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการในข้อใดข้างต้น พนักงานอัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉย ให้ทำบันทึกคัดค้านและไม่ร่วมอยู่ด้วยในการจดบันทึกคำร้องทุกข์แล้วรายงานในแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด. 2 พร้อมสำเนาทันทีคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทราบ<sup>145</sup>

## 2) การถามปากคำผู้เสียหาย /พยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ทวิ บัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการไว้ดังนี้

(1) ใช้กับประเภทคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคหนึ่ง

(2) แยกกระทำเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

(3) มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้

<sup>144</sup>หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส. 0027(พก)/ว 178 วันที่ 11 เมษายน 2551 เรื่องซักซ้อมความเข้าใจแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.วิอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550.

<sup>145</sup> ใบบ่อรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด. 2-1 การจดบันทึกคำร้องทุกข์.

ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็ก โดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรบกวนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหาย หรือพยาน ซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กรณีเข้าข้อยกเว้นในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วม ในการถามปากคำพร้อมกันได้ นั้น ในการถามปากคำจะต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ หรือพนักงานอัยการจำนวนหนึ่งคนอยู่ร่วมในการถามปากคำด้วย<sup>146</sup>

(4) ในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใดอาจจะมีผลกระทบกระเทือนจิตใจเด็กอย่างรุนแรง ให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้เด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้ง โดยไม่มีเหตุอันสมควร

(5) ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิดังกล่าว

(6) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการจดบันทึกปากคำอาจถูกผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

(7) การถามปากคำเด็กให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพ และเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

(8) ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ การถามปากคำผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กหญิงให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหญิงเป็นผู้สอบสวน เว้นแต่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กหญิงนั้นยินยอมหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น และให้บันทึกความยินยอมหรือเหตุจำเป็นนั้นไว้ ทั้งนี้ ผู้เสียหายซึ่งเป็นเด็กหญิงจะขอให้บุคคลใดอยู่ร่วมในการถามปากคำนั้นด้วยก็ได้<sup>147</sup>

(9) ในการถามปากคำผู้เสียหาย/พยานที่เป็นเด็ก ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการในข้อใดข้างต้น พนักงานอัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉย ให้ทำบันทึกคัดค้านและไม่ร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำแล้ว

<sup>146</sup>หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุดที่ อส. 0027(พก)/ว 178 วันที่ 11 เมษายน 2551 เรื่อง ชักซ้อมความเข้าใจแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.วิอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 หน้า 28.

<sup>147</sup>ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคสี่.

รายงานในแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด.2 พร้อมสำเนาบันทึกคดีค้ำ  
เสนอผู้อำนวยการศูนย์อำนาจการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทราบ<sup>148</sup>

3) ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคล

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 ตรี บัญญัติหลักเกณฑ์  
และวิธีการไว้ดังนี้

(1) ใช้กับคดีทุกประเภท

(2) จัดในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก

(3) สามารถป้องกันมิให้ผู้ถูกชี้ตัวเห็นตัวเด็ก

(4) มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและ  
พนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลนั้น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นไม่อาจหาหรือรบกวนบุคคลใด  
บุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้มิหรือรบกวนบุคคลดังกล่าวต่อไป ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวน  
บันทึกเหตุผลดังกล่าวไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

กรณีเหตุจำเป็นที่ไม่ต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่  
เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการชี้ตัวบุคคลใด จะต้องได้ความทั้งสองประการว่าเป็น  
กรณีไม่อาจหาหรือรบกวนนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการ  
บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ และเด็กไม่ประสงค์จะให้มิหรือรบกวนบุคคลดังกล่าวต่อไป ซึ่งกรณีดังกล่าว  
จะขาดนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการได้เพียงหนึ่งคน  
เท่านั้น<sup>149</sup>

(5) ในกรณีผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กชี้ตัวบุคคล ถ้าพนักงานสอบสวน  
ไม่ได้ดำเนินการในข้อใดข้างต้น พนักงานอัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้  
ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้ทำบันทึกคดีค้ำและไม่ร่วมอยู่ด้วยในการชี้ตัวบุคคลแล้ว  
รายงานในแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด.2 พร้อมสำเนาบันทึกคดีค้ำ  
เสนอผู้อำนวยการศูนย์อำนาจการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทราบ<sup>150</sup>

4) การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี

<sup>148</sup> ใบบัตรรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด.2-2 การถามปากคำผู้เสียหาย-พยาน.

<sup>149</sup> หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุดที่ อส.หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส. 0027(พก)/ว 178  
วันที่ 11 เมษายน 2551 เรื่อง ชักซ้อมความ เข้าใจแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.วิอาญา  
(ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 เรื่องเดิมหน้า 28.

<sup>150</sup> ใบบัตรรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คด. 2-3 การชี้ตัวบุคคล.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ให้นำบทบัญญัติ  
ในมาตรา 133 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสอบสวนผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี  
ดังนี้

(1) ใช้กับประเภทคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา  
ความอาญา มาตรา 133 ทวิ วรรคหนึ่ง

(2) ก่อนถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ

- แจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหา  
ได้กระทำความผิด

- แจ้งข้อหาให้ทราบ ซึ่งต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าได้กระทำความ  
ผิดตามข้อหานั้น

- ถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐ (พนักงานสอบสวน)  
จัดหาทนายความให้

- แจ้งให้ทราบถึงสิทธิของผู้ต้องหาที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตน  
ไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ หรือสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าให้การถ้อยคำที่ให้การ  
นั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(3) ในการถามคำให้การ พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการ

- แยกกระทำเป็นสัดส่วนในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องหาซึ่ง  
เป็นเด็ก

- มีนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ  
และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย เว้นแต่ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอ  
นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถาม  
คำให้การผู้ต้องหาพร้อมกันได้ ให้พนักงานสอบสวนถามคำให้การโดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่  
ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอบุคคลนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการ  
ถามคำให้การผู้ต้องหาเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กรณีเข้าข้อยกเว้นในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจ  
รอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถาม  
คำให้การผู้ต้องหาพร้อมกันได้นั้น ในการถามปากคำจะต้องมีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์  
หรือบุคคลที่เด็กร้องขอ หรือพนักงานอัยการจำนวนหนึ่งคนอยู่ร่วมในการถามปากคำด้วย<sup>151</sup>

<sup>151</sup> หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส. 0027(พก)/ว 178 วันที่ 11 เมษายน 2551 เรื่อง ชักซ้อม  
ความ เข้าใจแนวทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ป.วิอาญา (ฉบับที่ 26) พ.ศ. 2550 เรื่องเดิมหน้า 28.

(4) ในกรณีที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าการถามคำให้การผู้ต้องหาที่เป็นเด็กคนใด หรือคำถามใด อาจจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจผู้ต้องหาที่เป็นเด็กอย่างรุนแรงให้พนักงานสอบสวนถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เป็นการเฉพาะตามประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน โดยมีให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กได้ยินคำถามของพนักงานสอบสวน และห้ามมิให้ถามผู้ต้องหาที่เป็นเด็กซ้ำซ้อนหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(5) ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่ร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ รวมทั้งแจ้งให้ผู้ต้องหาที่เป็นเด็กทราบถึงสิทธิดังกล่าว

(6) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามคำให้การผู้ต้องหาที่เป็นเด็กนั้นตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยนตัวผู้นั้น

(7) การถามคำให้การผู้ต้องหาที่เป็นเด็กให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการบันทึกภาพและเสียงการถามคำให้การดังกล่าวซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

(8) ในการถามปากคำผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ได้ดำเนินการในข้อใดข้างต้น พนักงานอัยการต้องแจ้งพนักงานสอบสวนให้ดำเนินการให้ถูกต้อง หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยให้ทำบันทึกคัดค้านและไม่ร่วมอยู่ด้วยในการถามปากคำแล้วรายงานในแบบรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คต.2 พร้อมสำเนานบันทึกคัดค้านเสนอผู้อำนวยการศูนย์อำนวยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญาทราบ<sup>152</sup>

### 3.4 การเข้าร่วมชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การชันสูตรพลิกศพเป็นมาตรการทางกฎหมายอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิตของบุคคล ต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษเพื่อคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง ญาติของผู้ตาย หรือเจ้าพนักงาน โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กฎหมายบังคับไว้อย่างเคร่งครัด โดยเหตุที่การชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่ที่พบศพเป็นวิธีการหนึ่งในกระบวนการชันสูตรพลิกศพที่มีความสำคัญและจำเป็นทั้งในแง่พยานหลักฐานและกระบวนการพิจารณาคดี กล่าวคือ ในแง่พยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าผู้ตายได้ถึงแก่ความตายหรือไม่ ส่วนในแง่ของการพิจารณาคดีอาญา ก็เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดให้การชันสูตรพลิกศพเป็นเงื่อนไขอย่างหนึ่งของการฟ้องคดี ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 129 ได้บัญญัติว่า “ให้ทำการสอบสวนทั้งการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้แล้วด้วยการชันสูตรพลิกศพ ถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จ ห้ามมิให้ฟ้องผู้ต้องหาขึ้นศาล”

<sup>152</sup> ใบบ่อรายงานการเข้าร่วมคุ้มครองเด็กในคดีอาญา อส.คต. 2-5 การสอบสวนผู้ต้องหา.

และในมาตรา 155/1 บัญญัติว่า “การสอบสวนในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวน

การทำสำนวนสอบสวนตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบ โดยพนักงานอัยการอาจให้คำแนะนำ ตรวจสอบพยานหลักฐาน ถามปากคำ หรือสั่งให้ถามปากคำบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ตั้งแต่เริ่มการทำสำนวนสอบสวนนับแต่โอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนและมีเหตุอันควรไม่อาจรอพนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนต่อไปได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอพนักงานอัยการไว้ในสำนวน และถือว่าเป็นการทำสำนวนสอบสวนที่ชอบด้วยกฎหมาย”

และโดยที่มาตรา 155/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2550 บัญญัติให้การสอบสวนในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ผู้ตายถูกกล่าวหาว่าต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้พนักงานอัยการเข้าร่วมกับพนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบ โดยพนักงานอัยการอาจให้คำแนะนำตรวจสอบ พยานหลักฐาน ถามปากคำ หรือสั่งให้ถามปากคำบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ ตั้งแต่เริ่มทำสำนวนนับแต่โอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำ จำเป็นต้องออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการทำสำนวนสอบสวนร่วมกันระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 โดยวางหลักไว้ดังนี้

ข้อ 1 เมื่อมีกรณีที่ต้องทำสำนวนสอบสวนร่วมกันตามมาตรา 155/1 ให้พนักงานสอบสวนรีบแจ้งไปยังพนักงานอัยการในท้องที่ที่มีเขตอำนาจในโอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำได้ เพื่อเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวน

การแจ้งตามวรรคหนึ่ง อาจทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาาก็ได้ ในกรณีที่แจ้งด้วยวาจาให้พนักงานสอบสวนบันทึกการแจ้งไว้ในสำนวนสอบสวนด้วย

ข้อ 2 เมื่อพนักงานอัยการได้รับแจ้งตามข้อ 1 ให้พนักงานอัยการมีหน้าที่เข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน แต่ในกรณีที่มีเหตุขัดข้องอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทำให้พนักงานอัยการไม่

อาจเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวนได้ ให้พนักงานอัยการแจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบโดยเร็ว ในกรณีเช่นนี้ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุที่พนักงานอัยการไม่สามารถเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน และขอให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนและมีเหตุอันควร ไม่อาจรอพนักงานอัยการเข้าร่วมในการทำสำนวนสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนสอบสวนไปพลางก่อนได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอพนักงานอัยการไว้ในสำนวนสอบสวน และให้ถือว่าการทำสำนวนสอบสวนนั้นชอบด้วยกฎหมาย

ข้อ 3 ในการทำสำนวนสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบทำสำนวนสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการหารือกันตั้งแต่ชั้นเริ่มคดีเพื่อกำหนดแนวทางในการทำสำนวนสอบสวน

ข้อ 4 ในการทำสำนวนสอบสวนร่วมกัน พนักงานอัยการอาจดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ให้คำแนะนำแก่พนักงานสอบสวนในการทำสำนวนสอบสวน โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจาก็ได้ ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหรือบันทึกคำแนะนำของพนักงาน อัยการไว้ในสำนวนสอบสวน

(2) แจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบถึงความประสงค์จะตรวจสอบพยานหลักฐาน หรือเรียกให้พนักงานสอบสวนนำพยานหลักฐานมาให้ตรวจสอบก็ได้ โดยพนักงานอัยการต้องลงลายมือชื่อในบันทึกการตรวจสอบพยานหลักฐานด้วย

(3) ร่วมกับพนักงานสอบสวนในการถามปากคำผู้เสียหาย ผู้ต้องหา พยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยพนักงานอัยการต้องลงลายมือชื่อในบันทึกคำให้การของบุคคลดังกล่าวด้วย

(4) ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความประสงค์จะให้มีการถามปากคำบุคคลใด นอกเหนือจากบุคคลที่พนักงานสอบสวนจะถามปากคำ ให้พนักงานอัยการสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ ในกรณีที่พนักงานอัยการร่วมถามปากคำ ให้พนักงานอัยการลงลายมือชื่อในบันทึกคำให้การของบุคคลดังกล่าวด้วย

ข้อ 5 การดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยกฎหมายนั้น หากพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีความเห็นไม่ตรงกัน พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการอาจทำความเห็นของตนรวมไว้ในสำนวน

### 3.5 การเข้าร่วมสอบสวนคดีพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ

สืบเนื่องจากปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้ทวีความรุนแรงและมีความซับซ้อนมากขึ้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการพัฒนาในด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบและวิธีการกระทำความผิดที่มีความซับซ้อนและยากต่อการดำเนินคดี ทั้งนี้

เนื่องจากอาชญากรมักเป็นผู้มีความรู้และได้นำความรู้ความเชี่ยวชาญของตนไปใช้ในการกระทำ ความผิด เพื่อแสวงหาประโยชน์และปกปิดซ่อนเร้น ทำลายพยานหลักฐานเพื่อให้รอดพ้นจากการ กระทำ ความผิด ดังนั้น หากไม่มีการปรับปรุงระบบการสอบสวนให้ทันสมัยแล้วเป็นการยากที่จะ นำเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ<sup>153</sup> จึงมีแนวคิดในการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษให้เป็น หน่วยงานที่มีอำนาจบุคลากรและเครื่องมือทางกฎหมายในการรวบรวมพยานหลักฐานและ ดำเนินคดี ที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมพิเศษ

กรมสอบสวนคดีพิเศษ (Department of Special Investigation: DSI) เป็นหน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงยุติธรรม จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 โดย พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้กรมสอบสวนคดีพิเศษมี อำนาจหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่มีลักษณะเป็นคดีพิเศษ แต่เดิมนั้น กระทรวงยุติธรรมมีแนวความคิดในการจัดตั้งกรมสอบสวนคดีพิเศษขึ้นเป็นหน่วยงานในการให้ ความช่วยเหลือหรือสนับสนุนการสอบสวนของตำรวจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน โดยหน่วยงานสอบสวนคดีพิเศษจะเป็นหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่มีความเป็น อิสระบุคลากรที่เป็นพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับพนักงานอัยการหรือ ผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญในคดีพิเศษต่างๆ อันจะทำให้ประสิทธิภาพในการสอบสวนดีมากยิ่งขึ้น โดยให้มีภารกิจคือการป้องกันปราบปรามและควบคุมอาชญากรรมที่มีผลกระทบร้ายแรงต่อ เศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์หลักของการ สอบสวนอยู่ที่การแสวงหาพยานหลักฐาน โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดอาชญากรรมพิเศษนั้นจะ ไม่มี ประจักษ์พยาน วิธีและมาตรการสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่สามารถแสวงหา พยานหลักฐานได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดใน คดีที่สำคัญมาลงโทษได้ การมีมาตรการพิเศษในการรวบรวมพยานหลักฐานจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้กำหนดประเภทของคดีอาญา ที่จัดให้เป็น “คดีพิเศษ” อันอยู่ในอำนาจกำกับดูแลและดำเนินการสืบสวนสอบสวนของกรมสอบสวนคดี พิเศษ ซึ่งตามมาตรา 21 กำหนดลักษณะของคดีพิเศษ 2 ประการ กล่าวคือ

(1) คดีความผิดทางอาญาตามกฎหมายที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ และที่กำหนดในกฎกระทรวงโดยการเสนอแนะของคณะกรรมการคดีพิเศษ โดยคดีความผิดทาง อาญาตามกฎหมายดังกล่าว จะต้องมียุทธลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

<sup>153</sup> ไพฑูรย์ชัยกัตน์, “กรมสอบสวนคดีพิเศษกับการแก้ไขความบกพร่องของพยานหลักฐานใน คดีอาญา”, มติชน, 24 กรกฎาคม 2545.

(ก) คดีความผิดทางอาญาที่มีความซับซ้อนจำเป็นต้องใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเป็นพิเศษ

(ข) คดีความผิดทางอาญาที่มีหรืออาจมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความมั่นคงของประเทศความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือระบบเศรษฐกิจหรือการคลังของประเทศ

(ค) คดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรม

(ง) คดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวละครผู้ใช้หรือผู้สนับสนุน

(จ) คดีความผิดทางอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมิใช่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษหรือเจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นผู้ต้องสงสัยเมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าน่าจะได้กระทำความผิดอาญาหรือเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหา

(2) คดีความผิดทางอาญาอื่นนอกจาก (1) ตามที่คณะกรรมการคดีพิเศษมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

ซึ่งคดีอาญาที่กำหนดไว้ในบัญชีท้ายพระราชบัญญัติฯ ได้แก่ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกู้ยืมเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้า คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจเงินทุนธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการเล่นแชร์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องหมายการค้า คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเงินตรา คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตในราชอาณาจักร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารแห่งประเทศไทย คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ คดีความผิดตามประมวลรัษฎากร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสุรา และคดีความผิดตาม

กฎหมายว่าด้วยยาสูบ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยแร่ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยธุรกิจสถาบันการเงิน คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยเครื่องสำอาง คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยยาและคดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วย อาหาร

### 3.5.1 ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 23 ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีพิเศษและมีสถานะเสมือนพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจในการสืบสวนสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่มีคุณสมบัติที่แตกต่างออกไปในด้านการศึกษาและความเชี่ยวชาญทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษ (ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในมาตรา 15) และกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่คดีพิเศษให้มีหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับคดีพิเศษ เพียงเท่าที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษมอบหมาย และในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ให้เจ้าหน้าที่คดีพิเศษเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

### 3.5.2 วิธีการหรือมาตรการพิเศษ

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ได้บัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดหรือข้อมูลข่าวสารที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดประเภทที่เป็นข้อมูลข่าวสารซึ่งสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ในการสื่อสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยไม่จำกัดวิธีการแต่ต้องได้รับการอนุมัติจากอธิบดีและคำอนุญาตจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอาญา (มาตรา 25) นอกจากนี้ยังให้อำนาจเจ้าพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในการค้นโดยไม่มีหมายในกรณีที่มีเหตุสงสัยตามสมควรว่ามีบุคคลหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษอยู่และมีเหตุอันควรเชื่อว่าหากเน้นช้ากว่าจะเอาหมายมาได้บุคคลจะหลบหนีหรือทรัพย์สินนั้นจะถูกยักย้าย ซุกซ่อนหรือทำลายไปเสียก่อน (มาตรา 24) อีกทั้งพระราชบัญญัตินี้ยังให้การรับรองบุคคลที่ได้รับการมอบหมายจากอธิบดีให้เข้าไปแฝงตัวในองค์กรหรือกลุ่มผู้กระทำความผิดเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนคดีพิเศษอีกด้วย (มาตรา 27)

### 3.5.3 บทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีพิเศษ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีพิเศษ ได้แก่ การให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาร่วมสอบสวน หรือมาร่วมปฏิบัติหน้าที่กับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 32 ที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่ กคพ. เห็นว่าเพื่อประสิทธิภาพในการปราบปรามการกระทำความผิดคดีพิเศษ กคพ. จะให้ความเห็นชอบให้คดีพิเศษคดีหนึ่งคดีใดหรือคดีประเภทใดต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารแล้วแต่กรณีมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ หรือมาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มการสอบสวน แล้วแต่กรณีก็ได้ เว้นแต่การสอบสวนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ค) หรือ (ง) ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคดี แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ การสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันดังกล่าว ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กคพ.กำหนด

จากบทบัญญัติในมาตรา 32 สามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ

#### 1) การเข้าร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

ข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับกับการสอบสวนร่วมกัน หรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 3 กำหนดว่า “การสอบสวนร่วมกัน” หมายความว่า

(1) การสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษร่วมดำเนินการกับพนักงานอัยการหรือ

(2) การสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารและกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษร่วมดำเนินการกับอัยการทหาร

ดังนั้น อัยการจึงมีอำนาจสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ ทำหน้าที่เป็นหนึ่งในพนักงานสอบสวนโดยเป็นอำนาจสอบสวนที่เพิ่มเติมขึ้นมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับในการสอบปากคำร่วมกันให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการหรืออัยการทหารดำเนินการดังต่อไปนี้ (ระเบียบฯ ข้อ 6)

(1) ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแจ้งพนักงานอัยการหรืออัยการทหารเพื่อหารือร่วมกันตั้งแต่ชั้นเริ่มคดีในการวางแผนหรือแผนงานเกี่ยวกับการสอบสวน

(2) ในการสอบปากคำพยานหรือผู้ต้องหาและการตรวจสอบพยานหลักฐานให้ดำเนินการร่วมกัน โดยพนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องลงลายมือชื่อร่วมในบันทึกคำให้การพยานบุคคลหรือผู้ต้องหา หรือบันทึกการเข้าร่วมตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานอีกด้วย

ในกรณีที่ความจำเป็นเร่งด่วนและเพื่อประโยชน์ในการสอบสวน หรือกรณีที่เป็นเรื่องเล็กน้อย พนักงานอัยการหรืออัยการทหารอาจมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษดำเนินการ โดยกระทำเป็นหนังสือหรือทางวาาก็ได้และให้บันทึกไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย

(3) ในกรณีที่พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะต้องใช้มาตรการบังคับแก่บุคคล โดยจะขอหมายค้นหรือหมายจับ ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการหรืออัยการทหารเห็นชอบร่วมกันก่อนดำเนินการตามกฎหมาย

เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้รับผิดชอบส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ หรืออัยการทหารในท้องที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป (ระเบียบฯ ข้อ 8)

นอกจากนี้ในการสอบสวนพนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการยังมีอำนาจในการใช้มาตรการพิเศษในการแสวงหาพยานหลักฐานตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพิสูจน์ความผิดดังที่ได้กล่าวมาแล้วด้วย แต่การสอบสวนคดีพิเศษที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดตามมาตรา 21 วรรคหนึ่ง (1) (ก) หรือ (ง) กล่าวคือ เป็นคดีที่เป็นการกระทำความผิดข้ามชาติ หรือกระทำโดยองค์กรอาชญากรรม หรือเป็นคดีที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน เป็นกรณีที่กฎหมายบังคับให้ต้องมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารแล้วแต่กรณีมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษทุกคดี เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งในการกำหนดให้อัยการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษในคดีความผิดทางอาญาที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดข้ามชาติที่สำคัญหรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรมก็เนื่องมาจากองค์กรอัยการนั้นมีฐานะเป็น “ผู้ประสานงานกลาง” ตามพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535 มาตรา 6 มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับประสานงานในการให้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศ หรือขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ซึ่งในขั้นตอนการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขอให้สอบสวนหรือสืบพยานหลักฐาน การขอให้จัดหาหรือให้เอกสารหรือข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานรัฐ การค้น การยึดสิ่งของ การส่งตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังในประเทศไทย ไปเบิกความเป็นพยานในประเทศผู้ร้องขอ หรือการขอให้ส่งตัวบุคคลซึ่งถูกคุมขังในประเทศอื่นมาเบิกความเป็นพยานในประเทศไทย การขอความช่วยเหลือในการสืบหาบุคคล รวมทั้งการขอให้ยึดหรือริบทรัพย์สิน สำนักงานอัยการสูงสุดในฐานะที่เป็นผู้ประสานงานกลางจะเป็นหน่วยงานที่

ดำเนินการในเรื่องเหล่านี้ ส่วนคดีความผิดทางอาญาที่มีผู้ทรงอิทธิพลที่สำคัญเป็นตัวละคร ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน เหตุผลที่กำหนดให้อัยการมาสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ก็เพราะพนักงานอัยการมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่มากกว่าพนักงานสอบสวนในการดำเนินคดีอาญา กรณีที่พนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบสวนกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษนั้น พนักงานอัยการจะเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ในชั้นเริ่มคดีโดยจะมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางหรือวางแผนหรือแผนงานเกี่ยวกับการสอบสวน ตรวจสอบ รวบรวมพยานหลักฐานโดยที่พนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องลงลายมือชื่อร่วมในบันทึกคำให้การพยานบุคคลหรือผู้ต้องหาหรือบันทึกการเข้าร่วมตรวจสอบการรวบรวมพยานหลักฐานอีกด้วย นอกจากนี้ในการใช้มาตรการบังคับแก่บุคคลโดยการขออนุญาตค้นหรือหมายจับ พนักงานสอบสวนคดีพิเศษและพนักงานอัยการหรืออัยการทหารต้องให้ความเห็นชอบร่วมกันก่อนดำเนินการตามกฎหมาย

## 2) การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ

ตามข้อบังคับ กคพ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการสอบสวนร่วมกันหรือการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันในคดีพิเศษระหว่างพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกับพนักงานอัยการหรืออัยการทหาร พ.ศ. 2547 ข้อ 3 กำหนดว่า “การปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน” หมายความว่า การมีพนักงานอัยการหรืออัยการทหารให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มการสอบสวนในคดีพิเศษโดยให้เริ่มดำเนินการนับแต่โอกาสแรกเท่าที่จะพึงกระทำได้

ในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวน โดยพนักงานอัยการหรืออัยการทหารให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานเว้นแต่กรณีจำเป็นเร่งด่วนที่อาจเกิดความเสียหายแก่การสอบสวน พนักงานสอบสวนคดีพิเศษจะดำเนินการไปก่อน แล้วแจ้งให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารทราบโดยเร็ว

ในกรณีที่ต้องดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อใช้ในการสอบสวนหรือฟ้องคดี ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษแจ้งให้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารทราบเพื่อให้ความช่วยเหลือในการพิจารณาและตรวจสอบว่าพยานหลักฐานเหล่านั้นเป็นประโยชน์ในการสอบสวนหรือการฟ้องคดีหรือไม่ ในกรณีนี้พนักงานอัยการหรืออัยการทหารจะทำความเห็นเกี่ยวกับพยานหลักฐานเสนอไปพร้อมกับสำนวนการสอบสวนนั้นด้วยก็ได้ (ระเบียบฯ ข้อ 5)

เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้รับผิดชอบส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ หรืออัยการทหารในท้องที่ที่มีเขตอำนาจเพื่อพิจารณาลี้คดีต่อไป (ระเบียบฯ ข้อ 8)

ในกรณีพนักงานอัยการมีความเห็นแย้งกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ โดยมี คำสั่งไม่ฟ้องคดีซึ่งได้สอบสวนโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้ทำความเห็นแย้งตาม

มาตรา 145 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและส่งสำนวนการสอบสวนต่อไปยังอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ ทั้งนี้ตามความในพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 34

อนึ่ง ผู้มีอำนาจทำความเห็นแย้งกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องตาม มาตรา 145 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับในกรุงเทพมหานครคือ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ส่วนจังหวัดอื่นคือผู้ว่าราชการจังหวัด

การกำหนดให้พนักงานอัยการและอัยการทหารมาร่วมสอบสวนหรือมาร่วมปฏิบัติหน้าที่กับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษนั้น มาจากแนวคิดที่ว่าคดีพิเศษเป็นคดีที่มีความซับซ้อน การกำหนดให้พนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ในชั้นการสอบสวนนั้น จะทำให้การรวบรวม พยานหลักฐานการกระทำความผิดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้การดำเนินคดีอาญารวดเร็วยิ่งขึ้น เนื่องจากที่ผ่านมาในบางกรณีกว่าที่พนักงานอัยการจะเข้ามาตรวจสอบพยานหลักฐานก็ต้องรอจนถึงชั้นการตรวจสอบสำนวนเพื่อสั่งฟ้อง ซึ่งระยะเวลาที่ผ่านมา พยานหลักฐานบางอย่างอาจเสียหาย หรือถูกทำลายไปก่อนแล้วอันอาจส่งผลกระทบต่อรูปคดี<sup>154</sup>

### 3) การทำความเห็นทางคดีในกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 มาตรา 34 ในกรณีที่พนักงานอัยการหรืออัยการทหาร แล้วแต่กรณีมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งได้สอบสวนโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ ให้การทำความเห็นแย้งตามมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาอื่นเป็นอำนาจหน้าที่ของอธิบดี หรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง กรณีที่เป็นคดีพิเศษเมื่อพนักงานสอบสวนคดีพิเศษเห็นว่าการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วก็จะทำความเห็นทางคดีและส่งสำนวนการสอบสวนคดีพิเศษพร้อมความเห็นดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีและคำสั่งไม่ฟ้องนั้นมีให้คำสั่งอัยการสูงสุดก็จะปฏิบัติเช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 145 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพียงแต่ที่แตกต่างไปก็คือ ไม่ว่าคดีพิเศษนั้นจะเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่นใด เมื่อพนักงานอัยการผู้รับผิดชอบมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีแล้วก็ต้องเสนอสำนวนพร้อมทั้งคำสั่งดังกล่าวมายังอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อพิจารณาว่าจะเห็นฟ้องหรือเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ หากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเห็นชอบด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเป็นคำสั่งเด็ดขาด แต่หากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษพิจารณาแล้วมีความเห็นแย้งกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการก็ต้องส่งความเห็นพร้อม

<sup>154</sup>บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาประกอบร่างพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ..... (เรื่องเสร็จที่ 657/2545).

ทั้งเหตุผลในการแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการไปยังอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาชี้ขาดต่อไป หากอัยการสูงสุดชี้ขาดให้ฟ้อง (เห็นฟ้องด้วยความเห็นแย้ง) คำชี้ขาดของอัยการสูงสุดเป็นที่ยุติ ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวนำมาใช้โดยอนุโลมกับกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกา หรือถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาด้วย

แนวทางการปฏิบัติในการพิจารณาทำความเห็นแย้งดังกล่าว นอกจากจะต้องเป็นไปตามหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว กรมสอบสวนคดีพิเศษยังคงยึดหลักการสำคัญตามแนว คำพิพากษาฎีกาหรือความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาที่เกี่ยวข้อง พอสังเขปดังนี้<sup>155</sup>

ในชั้นการพิจารณาคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ประกอบพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ มาตรา 34 อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษไม่มีอำนาจสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนคดีพิเศษผู้รับผิดชอบคดีดังกล่าวสอบสวนเพิ่มเติมได้อีก<sup>156</sup> หรือไม่สามารถใช้อำนาจตามกฎหมายอื่นมอบอำนาจให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชาผู้ใดคนหนึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจในการทำความเห็นทางคดีในกรณีที่พนักงานอัยการซึ่งมิใช่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ มาตรา 34 บัญญัติให้เป็นอำนาจของอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือผู้ที่ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะ<sup>157</sup> กรณีที่มีความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องไปยังอัยการสูงสุดเพื่อชี้ขาด ต้องแสดงเหตุผลโต้แย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการโดยชัดแจ้ง<sup>158</sup> เพราะมีฉะนั้นอัยการสูงสุดก็ไม่มีข้อพิจารณาที่จะชี้ขาดแต่อย่างใดอำนาจในการทำความเห็นแย้งมิได้เสมอ แม้เป็นกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องตรงตามความเห็นของพนักงานสอบสวนก็ย่อมทำความเห็นแย้งได้<sup>159</sup> การที่จะมีความเห็นแย้งว่าควรฟ้องผู้ต้องหาคนใดข้อหาใดที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องนั้นจะต้องมีคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเสียก่อน ในกรณีที่มีการกล่าวหาความผิดหลายข้อหา พนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องบางข้อหาและสั่งไม่ฟ้องบางข้อหาแต่มีคำสั่งไม่ครบทุกข้อหาเนื่องจากอาจจะผิดตกหรือหลงลืมแม้ว่าในบางข้อหาเห็นความเห็นของพนักงานอัยการจะบรรยายให้เหตุผลไปในแนวสั่งไม่

<sup>155</sup> พรทิพย์ ล. วีระพรรค, พ.ต.ท.หญิง, “การทำความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการในคดีพิเศษ ตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547”, กรมสอบสวนคดีพิเศษ, [www.dsi.go.th](http://www.dsi.go.th), 2553, หน้า 3-5.

<sup>156</sup> เทียบเคียงจากความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 766/2546.

<sup>157</sup> เทียบเคียงจากความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 202/2522.

<sup>158</sup> อัยการนิเทศ เล่ม 36 ฉบับที่ 3 พ.ศ.2537 หน้า 208.

<sup>159</sup> ชัยเกษม นิตศิริ, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 2 การสอบสวน, พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2552, หน้า 208.

ฟ้อง เช่นจากพยานหลักฐานยังไม่พอฟังว่าผู้ต้องหากระทำความผิด แต่ในตอนท้ายของการสรุปคำสั่งพนักงานอัยการยังไม่มีคำสั่งไม่ฟ้องคดีในข้อหานี้จะอนุมานเอาเองว่าพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง และทำความเข้าใจไปยังอัยการสูงสุดไม่ได้ กรณีดังกล่าวหากมีความเห็นแย้งไปยังอัยการสูงสุด อัยการสูงสุดก็จะย้อนสำนวนกลับมาให้พนักงานอัยการมีคำสั่งให้ครบถ้วนเสียก่อน เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วจึงต้องเสนอให้ผู้มีอำนาจทำความเข้าใจมีความเห็นกรณีคำสั่งไม่ฟ้องอีกครั้งหนึ่ง<sup>160</sup>

กรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีและแนะนำให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับบุคคลอื่นในมูลคดีความผิดข้อหาอื่นด้วยเมื่อส่งสำนวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องมายังผู้มีอำนาจทำความเข้าใจแล้ว ผู้มีอำนาจทำความเข้าใจเห็นชอบกับคำสั่งไม่ฟ้องดังกล่าว แต่จะเสนอความเห็นว่าควรส่งสอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นความผิดฐานอื่นนั้นให้อัยการสูงสุดพิจารณาไม่ได้ เพราะไม่ใช่การทำความเข้าใจคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 กรณีนี้พนักงานสอบสวนจะต้องนำคำแนะนำนั้นไปพิจารณา หากเห็นฟ้องด้วยย่อมสามารถดำเนินคดีได้ อัยการสูงสุดไม่มีอำนาจที่จะมีคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมในเรื่องที่ยังมิได้มีการสอบสวนดำเนินคดี ทั้งมิใช่กรณีที่มีความเห็นแย้งที่อัยการสูงสุดจะต้องพิจารณาชี้ขาด<sup>161</sup>

กรณีที่พนักงานสอบสวนยังมิได้แจ้งข้อหาบางข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ และมีได้มีการดำเนินคดีในข้อหานี้ เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งให้ยุติการดำเนินการแก่ผู้ต้องหาในข้อหานี้ย่อมถือได้ว่าพนักงานอัยการยังไม่มีคำสั่งให้ฟ้องหรือไม่ฟ้อง หากผู้มีอำนาจทำความเข้าใจแย้งไม่ได้มีความเห็นเกี่ยวกับข้อหานี้ จึงถือไม่ได้ว่าเห็นชอบคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาอันจะทำให้คำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานดังกล่าวเป็นที่สุด เมื่อสำนวนการสอบสวนเสนอไปยังอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาเนื่องจากผู้มีอำนาจทำความเข้าใจมีความเห็นแย้งให้ฟ้องผู้ต้องหาในความผิดอีกข้อหาหนึ่ง อัยการสูงสุดอาจมีคำสั่งให้ฟ้องผู้ต้องหาในความผิดข้อหาที่พนักงานอัยการมีคำสั่งให้ยุติการดำเนินการแก่ผู้หาหน้านั้นได้ เพราะเป็นการที่อัยการสูงสุดใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 ที่ให้อัยการสูงสุดมีอำนาจดำเนินคดีได้ทุกศาล กรณีมิใช่การส่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 วรรคสอง คำสั่งฟ้องผู้ต้องหาของอัยการสูงสุดย่อมชอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการจึงมีอำนาจฟ้อง<sup>162</sup>

<sup>160</sup> หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุดที่ อส 0023.4115302 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552 และหนังสือสำนักงานคดีพิเศษ ที่อส 0022/1601 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2552.

<sup>161</sup> หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0023.3/380 ลงวันที่ 14 มกราคม 2553.

<sup>162</sup> คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5721/2548.

เมื่ออัยการสูงสุดชี้ขาดให้ฟ้องคดีแล้ว คำสั่งชี้ขาดให้ฟ้องคดีของอัยการสูงสุดเป็นอันถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีไปตามนั้น ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่อำนาจอัยการสูงสุดที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นมาชี้ขาดใหม่ได้ ดังนั้น อัยการสูงสุดจึงไม่มีอำนาจจะชี้ขาดกลับคำสั่งของตนได้อีก<sup>163</sup>

กล่าวโดยสรุป คือ กรณีที่เป็นคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษฯ เมื่อพนักงานอัยการซึ่งมิใช่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีที่ทำการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนคดีพิเศษไม่ว่าคดีจะเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่นใด ก็จะต้องส่งสำนวนพร้อมคำสั่งดังกล่าวกลับมายังอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเพื่อพิจารณาว่าจะมีความเห็นแย้งหรือไม่ประการใด ซึ่งอำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจโดยเฉพาะของอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง หากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษเห็นชอบด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการเป็นคำสั่งเด็ดขาดแต่หากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษพิจารณาแล้วมีความเห็นแย้งกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการก็ต้องส่งความเห็นพร้อมทั้งเหตุผลในการแย้งคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการไปยังอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาชี้ขาดต่อไป ถ้าอัยการสูงสุดชี้ขาดให้ฟ้อง ก็จะมีคำสั่งให้พนักงานอัยการฟ้องคดีต่อศาล หรือหากอัยการสูงสุดชี้ขาดไม่ฟ้อง คำชี้ขาดของอัยการสูงสุดเป็นที่ยุติ และมีผลเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวยังนำมาใช้โดยอนุโลมกับกรณีที่พนักงานอัยการมีคำสั่งไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกาหรือ ถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาด้วย

อย่างไรก็ตามอำนาจการทำความเห็นแย้งในคดีพิเศษตามพระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 ปัจจุบันยังคงเป็นอำนาจของอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษแต่เพียงผู้เดียว เนื่องจากยังไม่ได้มีการพิจารณาออกกฎกระทรวงให้อำนาจผู้ดำรงตำแหน่งอื่นที่จะมีอำนาจหน้าที่ในการทำความเห็นแย้งแต่เนื่องจากปริมาณคดีพิเศษที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยลำดับ ประกอบกับตามนัยความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา อธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษไม่สามารถมอบอำนาจหน้าที่นี้ให้ผู้อื่นทำการแทนได้ ดังนั้น ในอนาคตผู้ที่เกี่ยวข้องก็อาจจะมีการพิจารณาเสนอให้ออกกฎกระทรวงให้ผู้ดำรงตำแหน่งอื่นมีอำนาจหน้าที่ในการทำความเห็นแย้งด้วย ซึ่งจะต้องติดตามในโอกาสต่อไป อาจกล่าวได้ว่าการให้อัยการเข้ามามีบทบาทในการสอบสวนนั้นเป็นความพยายามของคณะผู้ร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวที่ต้องการจะให้กระบวนการสอบสวนฟ้องร้องเป็นดังเช่นระบบอัยการสากล กล่าวคือ ให้อัยการเข้ามามีส่วนร่วมในการสอบสวนและตรวจสอบพยานหลักฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีความสำคัญเพื่อให้การสอบสวนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและจะเป็นประโยชน์ในการฟ้องร้องดำเนินคดีในชั้นศาล เพราะอัยการเป็น

<sup>163</sup> คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3278/2522, 2040-2042/2523.

ผู้ที่มีหน้าที่เสนอพยานหลักฐานต่อศาลย่อมทราบดีว่าในการสอบสวนพยานหลักฐานชั้นใดมีความสำคัญควรวางรูปคดีอย่างไร ซึ่งหลักการและเหตุผลดังกล่าวได้รับการรับรองโดยคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งเห็นว่าหลักการดังกล่าวเป็นระบบหนึ่งของการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการสอบสวนจะมีฐานะเป็นเสมือนผู้ช่วยเหลือการสอบสวนและจะทำให้การตรวจสอบพยานหลักฐานเป็นไปอย่างถูกต้องรัดกุมและการดำเนินคดีอาญารวดเร็วยิ่งขึ้นอันเป็นหลักประกันที่ดีของผู้ต้องหาในคดี

ส่วนการให้อัยการทหารเข้าร่วมในการสอบสวนคดีพิเศษเนื่องจากศาลทหารจะมีวิธีพิจารณาความเป็นของตนเอง ดังนั้น หากผู้กระทำความผิดในคดีพิเศษเป็นบุคคลในอำนาจศาลทหาร การพิจารณาพิพากษาคดีก็ต้องทำในศาลทหาร การให้อัยการทหารร่วมทำการสอบสวนด้วยจะทำให้อัยการทหารเข้าใจถึงรูปแบบลักษณะการกระทำความผิดที่เป็นคดีพิเศษ ซึ่งเป็นคดีความผิดทางอาญาที่ค่อนข้างซับซ้อนได้ดียิ่งขึ้น สามารถแนะนำการวางรูปคดี การตรวจสอบพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินกระบวนการพิจารณาความอาญาแก่ผู้กระทำความผิดในอำนาจศาลทหาร นั่นเอง

### 3.6 การสอบสวนความผิดที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร

คู่มือการสอบสวนและการร่วมสอบสวนคดีอาญานอกราชอาณาจักรของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2555 มีรายละเอียดที่สำคัญกล่าวคือ<sup>164</sup>

#### 3.6.1 คดีความผิดนอกราชอาณาจักร

“คดีความผิดนอกราชอาณาจักร” หมายความว่า คดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ซึ่งอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้ผิดชอบ<sup>165</sup> การจะพิจารณาว่าคดีความผิดใดจะเป็นคดีความผิดนอกราชอาณาจักรตาม ความหมายข้างต้น จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 2 ประการ กล่าวคือ

##### 1) เป็นคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทย

คดีความผิดที่เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทย มี 2 กรณี กล่าวคือ

(1) กรณีกฎหมายบัญญัติให้ถือว่ากระทำความผิดในราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 4 วรรคสอง มาตรา 5 และมาตรา 6 ส่งผลให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษในราชอาณาจักรตามมาตรา 4 วรรคแรก

<sup>164</sup>โปรดคุณุชาติ คงมาลัย, พนักงานอัยการกับการสอบสวนคดีความผิดนอกราชอาณาจักร, 2555. [www.ago.go.th](http://www.ago.go.th).

<sup>165</sup>ร่างระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสอบสวนคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย พ.ศ... ข้อ 4.

(2) กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้รับโทษในราชอาณาจักรโดยตรงตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 และตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 5 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 6 พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 มาตรา 14 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 มาตรา 1 ฯลฯ

## 2) การกระทำความผิดนั้นได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย

การกระทำความผิดที่กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยหลักเกณฑ์ประการที่ สองของ “คดีความผิดนอกราชอาณาจักร” ซึ่งอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ก็คือ “การกระทำความผิดนั้นได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย”

การจะพิจารณาว่าคดีใดกระทำลงนอกราชอาณาจักรไทยหรือไม่นั้น ปัจจุบันสำนักงานอัยการสูงสุดยึดหลักการพิจารณาพื้นที่เกิดเหตุตามความเป็นจริงตามหลักภูมิศาสตร์โดยจะพิจารณาพื้นที่เกิดเหตุตามความเป็นจริงว่าพื้นที่เกิดเหตุอยู่นอกราชอาณาจักรหรือไม่

### 3.6.2 อัยการสูงสุดเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีความผิดนอกราชอาณาจักร

ฉะนั้น เมื่อเกิดคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทย ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ถือว่ากระทำในราชอาณาจักรซึ่งต้องรับโทษในราชอาณาจักร หรือเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษในราชอาณาจักรโดยตรงก็ตาม และคดีนั้นมีพื้นที่เกิดเหตุตามความเป็นจริงอยู่นอกราชอาณาจักรแล้ว คดีดังกล่าวก็ถือว่าเป็นคดีความผิดนอกราชอาณาจักรที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20

### 3.6.3 บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

อำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีความผิดนอกราชอาณาจักร บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2551 มาตรา 3 ดังนี้

มาตรา 20 “ถ้าความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือจะ

มอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้

ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมอบหมายให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนจะมอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนก็ได้

ให้พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบหรือให้ทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวนมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนเช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนบรรดาอำนาจและหน้าที่ประการอื่นที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการ

ในกรณีที่พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของพนักงานอัยการในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวบรวมพยานหลักฐาน

ในกรณีจำเป็น พนักงานสอบสวนต่อไปนี้มีอำนาจสอบสวนในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

- (1) พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ
- (2) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหาย ได้ร้องฟ้องให้ทำโทษผู้ต้องหา

เมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนแล้วแต่กรณีเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้วให้ทำความเห็นตามมาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน

### 3.6.4 อัยการสูงสุดมอบหมายหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ

เมื่อคดีความผิดนอกราชอาณาจักรเสนอมายังอัยการสูงสุดในฐานะพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ กฎหมายบัญญัติให้อัยการสูงสุดจะมอบหมายหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบนั้นให้พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนก็ได้ (ป.วิอาญามาตรา 20 วรรคแรก) บทบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจอัยการสูงสุดจะมอบหมายหน้าที่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบแก่พนักงานอัยการคนใด หรือแก่พนักงานสอบสวนคนใดก็ได้

### 3.6.5 กรณีอัยการสูงสุดมอบหมายพนักงานอัยการรับผิดชอบทำการสอบสวนแทน

“กรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรและได้มอบหมายให้

พนักงานอัยการคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทน ให้พนักงานอัยการผู้นั้นทำการสอบสวนโดยไม่ชักช้าและรายงานผลการสอบสวนให้อัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทนทราบเป็นระยะ”<sup>166</sup>

### 3.6.6 กรณีอัยการสูงสุดมอบหมายพนักงานสอบสวนรับผิดชอบทำการสอบสวนแทน

“กรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนได้มอบหมายหน้าที่นั้นให้พนักงานสอบสวนคนใดเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนแทนแล้ว หากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนได้ มอบหมายให้พนักงานอัยการคนใดร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวนดังกล่าว ให้พนักงานอัยการ

ที่ได้รับมอบหมายนั้นดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) หากีร่วมกับพนักงานสอบสวนเพื่อกำหนดแนวทางสอบสวน
- 2) ร่วมสอบสวนพยานหรือผู้ต้องหา และเข้าร่วมหรือมีคำสั่งหรือให้คำแนะนำ

พนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานอื่นตามที่เห็นสมควร

- 3) รายงานผลการสอบสวนให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนทราบเป็น

ระยะ”<sup>167</sup>

### 3.6.7 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุด

“ในกรณีจำเป็น พนักงานสอบสวนต่อไปนี้มีอำนาจสอบสวนในระหว่างรอคำสั่งจากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน

- 1) พนักงานสอบสวนซึ่งผู้ต้องหาถูกจับในเขตอำนาจ
- 2) พนักงานสอบสวนซึ่งรัฐบาลประเทศอื่น หรือบุคคลที่ได้รับความเสียหาย

ได้ร้องฟ้องให้ทำโทษผู้ต้องหา (ป.วิอาญา มาตรา 20 วรรคห้า)

### 3.6.8 ผู้รับผิดชอบการสอบสวนทำความเข้าใจเสนออัยการสูงสุดเมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้น

“เมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนแล้วแต่กรณีเห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ให้ทำความเข้าใจตามมาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทน” (ป.วิอาญา มาตรา 20 วรรคท้าย)

<sup>166</sup>ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 28 วรรคแรก แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2551.

<sup>167</sup>ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 28 วรรคสอง แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2551.

สำนักงานอัยการสูงสุดได้วางระเบียบกรณีอัยการสูงสุดมอบหมายให้พนักงานอัยการเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวน หรือมอบหมายให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบทำการสอบสวนโดยมอบหมายให้พนักงานอัยการทำการสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นให้ปฏิบัติดังนี้

“ในกรณีที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนมิได้มีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เมื่อการสอบสวนคดีความผิดซึ่งมีโทษตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรไทย ตามข้อ 28 เสร็จสิ้นแล้วให้ทำความเข้าใจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 มาตรา 141 หรือมาตรา 142 ส่งพร้อมสำนวนไปยังอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเพื่อส่ง โดยส่งให้พนักงานอัยการในท้องที่ซึ่งมีเขตอำนาจดำเนินคดีรับไว้ แล้วส่งอัยการสูงสุด หรือผู้รักษาการแทนส่งต่อไป”<sup>168</sup>

จะเห็นได้ว่าการกำหนดให้อัยการเข้ามามีบทบาทในการสอบสวนคดีอาญามากขึ้นไม่ว่าจะเป็นอำนาจในการสอบสวนความผิดที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักร การสอบสวนคดีเด็กและเยาวชน การเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกรณีความผิดที่คณะกรรมการคดีพิเศษเห็นว่าต้องมีพนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ ล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักประกันในความโปร่งใสหรือการถูกตรวจสอบได้ของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยในปัจจุบันได้มอบอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนให้แก่พนักงานสอบสวนเป็นหลัก โดยพนักงานอัยการจะมีหน้าที่รับผิดชอบกลั่นกรองสำนวนการสอบสวนตามหลักการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ โดยการใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดีตลอดจนสั่งสอบสวนเพิ่มเติม ซึ่งแยกอำนาจสอบสวนให้อยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียวและให้อัยการทำหน้าที่ในการกลั่นกรองคดีต้องทำงานตามสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการย่อมไม่อาจทราบถึงรายละเอียดแห่งคดีว่าคดีจะมีมูลน่าเชื่อถือเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีความซับซ้อน เมื่ออัยการเป็นผู้ที่จะต้องพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี ซึ่งหากสั่งฟ้องคดีก็ยังมีหน้าที่ต้องนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลต่อไป ดังนั้น พนักงานอัยการจึงควรมีบทบาทในการตรวจสอบค้นหาความจริงตั้งแต่ต้น เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้กระทำความผิดดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้ามาคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ให้พ้นจากระบบการยุติธรรมที่ผิดพลาดได้ดียิ่งขึ้น

<sup>168</sup>ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 29 แก้ไขเพิ่มเติมโดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2551.

#### 4. บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบไต่สวน

4.1 ประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 16) พ.ศ. 2558

ข้อ 1 ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 16) พ.ศ. 2558”

ข้อ 2 ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น (49) และ (50) ของข้อ 6 แห่งประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. 2554 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2558

(49) สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต

(ก) สำนักอำนวยการ

(ข) สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีปราบปรามการทุจริต 1 – 4

ข้อ 9 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็น (49) และ (50) ของข้อ 7 แห่งประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่องการแบ่งหน่วยงาน และการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด พ.ศ. 2554 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศคณะกรรมการอัยการ เรื่อง การแบ่งหน่วยงาน และการกำหนด อำนาจและหน้าที่ของหน่วยงานภายในของสำนักงานอัยการสูงสุด (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2558

(49) สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต มีอธิบดีอัยการเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบ ในการปฏิบัติราชการ มีอำนาจและหน้าที่

(ก) รับผิดชอบการดำเนินคดีทั้งปวงตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่อัยการสูงสุดมอบหมาย

(ข) รับผิดชอบการดำเนินคดีทั้งปวงตามที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการสูงสุด ซึ่งประธานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติส่งสำนวนมาให้ดำเนินคดีตามที่อัยการสูงสุด มอบหมาย

(ค) รับผิดชอบการดำเนินคดีทั้งปวงตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ทั้งนี้ ตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และคำสั่งว่าด้วยการนั้น

(ง) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย ให้หน่วยงานราชการในสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต มีอำนาจและหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) สำนักอำนวยการ มีอำนาจและหน้าที่

1) รับผิดชอบงานธุรการ งานสารบบคดี งานบริหารงานบุคคล งานเลขานุการนักบริหาร งานงบประมาณ งานการเงินและบัญชี และงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ พัสดุ และยานพาหนะของ สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต

2) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือ ที่ได้รับมอบหมาย

(ข) สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีปราบปรามการทุจริต 1 - 4 มีอัยการพิเศษฝ่ายเป็น ผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ มีอำนาจและหน้าที่

1) รับผิดชอบงานสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตตามที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด

2) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือ ที่ได้รับมอบหมาย

#### 4.2 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” หมายความว่า ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง และศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค

“คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” หมายความว่า คดีดังต่อไปนี้ ไม่ว่าจะมีข้อหาหรือความผิดอื่นที่เกี่ยวข้องกันรวมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม

(1) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น หรือความผิดอื่นอันเนื่องมาจากการประพฤติมิชอบ

(2) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลที่กระทำความผิดฐานฟอกเงินที่เกี่ยวข้องกับความผิดตาม (1) หรือกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ กฎหมายว่าด้วยการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ หรือกฎหมายอื่นที่มีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ

(3) คดีอาญาที่ฟ้องให้ลงโทษบุคคลในความผิดเกี่ยวกับการเรียก รับ ขอมจะรับ หรือให้ ขอให้ รับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด หรือการใช้กำลังประทุษร้าย ชูเชิญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย หรือใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจหรือข่มขืนใจให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำใดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น

(4) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลตามกฎหมายที่กำหนดให้เป็นคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

(5) คดีอาญาที่ฟ้องขอให้ลงโทษบุคคลที่ร่วมกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือบุคคลตาม (1) ถึง (4) ไม่ว่าในฐานะตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน หรือผู้สมคบ

(6) คดีเกี่ยวกับการจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ หรือจงใจยื่นบัญชีและเอกสารดังกล่าวด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ

(7) คดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะเหตุร้ายวญผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

(8) กรณีที่มีการขอให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใดก่อนยื่นฟ้อง หรือยื่นคำร้องขอตาม (1) ถึง (7)

ความในวรรคหนึ่ง มิให้รวมถึง

(1) คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(2) คดีที่อยู่ในอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

“ทุจริตต่อหน้าที่” หมายความว่า ทุจริตต่อหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต กฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น

“ประพติมิชอบ” หมายความว่า การกระทำที่ไม่ใช่ทุจริตต่อหน้าที่ แต่เป็นการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดโดยอาศัยเหตุที่มีตำแหน่งหรือหน้าที่อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง หรือมติของคณะรัฐมนตรี ที่มุ่งหมายจะควบคุมดูแลการรับ การเก็บรักษา หรือการใช้เงินหรือทรัพย์สินของแผ่นดิน

“เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ และเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และให้หมายความรวมถึงเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย

มาตรา 4 ให้ประธานศาลฎีกาการศึกษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ให้จัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลาง โดยยกฐานะแผนกคดีทุจริตและประพติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาขึ้นเป็นศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลาง และจะเปิดทำการเมื่อใดให้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกา

ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลางมีเขตตลอดกรุงเทพมหานคร จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี แต่บรรดาคดีทุจริตและประพติมิชอบที่เกิดขึ้นนอกเขตของศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลางจะยื่นฟ้องต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลางก็ได้ ทั้งนี้ ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลางที่จะไม่รับพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่งที่ยื่นฟ้องเช่นนั้นได้

ในกรณีที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลางรับคดีที่เกิดขึ้นนอกเขตศาลไว้พิจารณาพิพากษา หรือได้รับโอนคดีทุจริตและประพติมิชอบจากศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบภาค หรือศาลชั้นต้นอื่นภายใต้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลางมีอำนาจดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ นอกเขตศาลได้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่ความผิดซึ่งเป็นคดีทุจริตและประพติมิชอบตามพระราชบัญญัตินี้เกิดขึ้นนอกราชอาณาจักรไทย ให้ชำระคดีนั้นที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบกลาง แต่ถ้การสอบสวนได้กระทำลงในท้องที่หนึ่งซึ่งอยู่ในเขตของศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบภาคใด ให้ชำระที่ศาลนั้นได้ด้วย

มาตรา 6 ให้จัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพติมิชอบภาคขึ้น และจะเปิดทำการเมื่อใดให้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกา ซึ่งจะต้องระบุเขตอำนาจศาล และกำหนดที่ตั้งศาลในเขตศาลนั้นไว้ด้วย

มาตรา 7 ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และคดีที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

มาตรา 8 ในการฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำความผิดเป็นกรรมเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท และบทใดบทหนึ่งอยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบรับพิจารณาพิพากษาข้อหาความผิดบทอื่นได้ด้วย

มาตรา 9 ในการฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำความผิดหลายกรรมต่างกัน ในความผิดที่เกี่ยวข้องกัน และบางกรรมไม่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจะรับพิจารณาพิพากษาทุกกรรม หรือไม่รับพิจารณาพิพากษาเฉพาะกรรมใดกรรมหนึ่งหรือหลายกรรมที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยให้โจทก์แยกฟ้องเป็นคดีใหม่ยังศาลที่มีอำนาจก็ได้ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงความสะดวกและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นสำคัญ

มาตรา 10 เมื่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเปิดทำการแล้ว ห้ามมิให้ศาลชั้นต้นอื่นรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบไว้พิจารณาพิพากษา

มาตรา 11 ในกรณีที่มีปัญหาว่าคดีใดจะอยู่ในอำนาจของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบหรือไม่ ไม่ว่าปัญหานั้นจะเกิดขึ้นในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบหรือศาลยุติธรรมอื่น ให้ศาลนั้นรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวแล้วเสนอปัญหานั้นให้ประธานศาลอุทธรณ์วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

มาตรา 12 ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้บังคับแก่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบโดยอนุโลม

มาตรา 13 ในกรณีที่มีความจำเป็น ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอาจแต่งตั้งให้ศาลชั้นต้นอื่นดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ อันมิใช่เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีแทนก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลชั้นต้นที่ได้รับแต่งตั้งนำวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบไปใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลนั้น

มาตรา 14 การนั่งพิจารณาและการพิพากษาคดีของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจะกระทำในศาลนั้นเองหรือ ณ ศาลชั้นต้นอื่นที่อยู่ในเขตท้องที่ของศาลนั้นก็ได้ ในกรณีไปนั่งพิจารณาหรือพิพากษาคดีที่ศาลชั้นต้นอื่น จะให้เจ้าหน้าที่ธุรการของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบหรือของศาลชั้นต้นนั้นทำหน้าที่ช่วยเหลือในทางธุรการก็ได้

มาตรา 15 ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีอำนาจออกหมายอาญา และหมายใด ๆ ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติไว้

มาตรา 16 ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบทุกศาล ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบซึ่งแต่งตั้งจากผู้ที่เคยดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลและผู้พิพากษาศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบซึ่งแต่งตั้งจากผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้พิพากษามาแล้วไม่น้อยกว่าสิบปี

มาตรา 17 ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางและศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ให้มีอธิบดีผู้พิพากษาศาลละหนึ่งคนกับให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลละหนึ่งคน และในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมโดยความเห็นชอบของประธานศาลฎีกาจะกำหนดให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษามากกว่าหนึ่งคนแต่ไม่เกินสามคนก็ได้

มาตรา 18 ในระหว่างที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางและศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาคยังไม่ได้เปิดทำการ ให้แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาและศาลชั้นต้นอื่นยังคงมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอยู่ต่อไป

มาตรา 19 เมื่อมีการเปิดทำการศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของแผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาที่ค้างพิจารณาอยู่ต่อไป และให้ถือว่าบรรดากระบวนการพิจารณาที่แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐในศาลอาญาได้ดำเนินการไว้ก่อนวันเปิดทำการเป็นกระบวนการพิจารณาของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางนั้นด้วย

บรรดาคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้นใดในวันเปิดทำการของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ให้ศาลชั้นต้นนั้นยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ต่อไปจนเสร็จ

มาตรา 20 ในวันเปิดทำการศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ให้ผู้พิพากษาในศาลอาญาซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับคดีทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติหน้าที่ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางได้ต่อไปจนกว่าจะมีผู้มาดำรงตำแหน่งตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

มาตรา 21 ในระหว่างที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาคยังไม่ได้เปิดทำการในท้องที่ใด ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางมีเขตในท้องที่นั้นด้วย และโจทก์

จะยื่นคำฟ้องต่อศาลชั้นต้นอื่นที่อยู่ในเขตท้องที่ของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาคนั้น เช่นเดียวกับการยื่นฟ้องคดีทั่วไปก็ได้ ให้ศาลชั้นต้นที่โจทก์ยื่นฟ้องนั้นแจ้งไปยังศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง เมื่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางรับคดีนั้นไว้แล้วจะออกไปทำการไต่สวนมูลฟ้อง นั่งพิจารณาและพิพากษาคดี ณ ศาลชั้นต้นแห่งท้องที่นั้น หรือจะกำหนดให้ทำการไต่สวนมูลฟ้อง นั่งพิจารณาและพิพากษาคดี ณ ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางก็ได้ตามที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางจะเห็นสมควรให้ศาลชั้นต้นอื่นตามวรรคหนึ่งมีอำนาจพิจารณาและมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอคัดฟ้อง การออกหมายจับ และการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยได้

มาตรา 22 บรรดาคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาคซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางหรือศาลชั้นต้นใดในวันเปิดทำการของศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค ให้ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบกลางหรือศาลชั้นต้นนั้น แล้วแต่กรณี ยังคงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างอยู่ต่อไปจนเสร็จ

#### 4.3 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติ มิชอบ พ.ศ. 2559”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“คดีทุจริตและประพฤติมิชอบ” หมายความว่า คดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“ศาล” หมายความว่า ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“ผู้ถูกกล่าวหา” หมายความว่า ผู้ถูกกล่าวหาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“ประธานกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“คณะกรรมการ ป.ป.ช.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“คณะกรรมการ ป.ป.ท.” หมายความว่า คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

“เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

“เจ้าพนักงานคดี” หมายความว่า ข้าราชการศาลยุติธรรมซึ่งได้รับแต่งตั้งจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าพนักงานคดีตามระเบียบที่คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด

มาตรา 4 ให้นำบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่มาตรา 7 มาตรา 34 มาตรา 35 มาตรา 36 และมาตรา 37 ไปใช้บังคับแก่การพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในศาลทหารด้วย โดย

(1) ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลสืบพยานหลักฐานตามมาตรา 27 ได้แก่ อัยการทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(2) ผู้มีอำนาจฟ้องคดีให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(3) การจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลทหารตั้งให้แก่จำเลยให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(4) การจ่ายค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่นแก่บุคคลตามมาตรา 12 ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงกลาโหมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

(5) การอุทธรณ์และฎีกาในศาลทหาร ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(6) การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในส่วนอาญา ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

(7) ให้คำว่า “พนักงานอัยการ” หมายความว่า รวบรวมถึงอัยการทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

ในกรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนต่อศาลทหารได้

ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการพระธรรมนูญในศาลทหารสูงสุดมีอำนาจออกระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 5 ให้ประธานศาลฎีกาและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ หรือเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 6 วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

คดีทุจริตและประพฤติมิชอบใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ายามอยู่ด้วย ให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 7 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณาศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (1) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ศาลใช้เป็นแนวทางในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดี
- (2) ดำเนินการและจัดทำรายงานเกี่ยวกับคดีตามที่ศาลมีคำสั่ง
- (3) ช่วยเหลือศาลในการบันทึกคำพยาน
- (5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาในการทำหน้าที่ช่วยเหลือนั้น

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา 8 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความที่ดำเนิน

กระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง ดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ถูกต้องได้ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนด

มาตรา 9 ระยะเวลาที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายอื่นที่บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้นำมาใช้บังคับ ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา หรือตามที่ศาลกำหนดเมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความมีคำขอ ศาลอาจยื่นหรือขยายได้ตามความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา 10 ให้คู่ความฝ่ายที่ยื่นคำคู่ความ คำร้อง คำขอ คำแถลง หรือสรรพเอกสารจัดทำสำเนาขึ้นต่อศาลในจำนวนที่เพียงพอต่อองค์คณะผู้พิพากษาและคู่ความฝ่ายอื่น เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ความในวรรคหนึ่งมิให้รวมเอกสารตามมาตรา 15 วรรคสอง

มาตรา 11 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างพิจารณา เมื่อคู่ความร้องขอและมีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้คัดคำเบิกความพยานและรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลได้โดยกำหนดวิธีการและเงื่อนไขตามที่เห็นสมควร

มาตรา 12 บุคคลดังต่อไปนี้มีสิทธิได้รับคำปรึกษา คำพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด

(1) พยานบุคคลที่ศาลเรียกมาเองในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือในชั้นพิจารณาตามมาตรา 17 และมาตรา 25

(2) บุคคลซึ่งมาให้ถ้อยคำและบุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 23

(3) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นตามมาตรา 26

มาตรา 13 ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มิให้นับระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ

ในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

มาตรา 14 ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่หลบหนีไปในระหว่างที่ได้รับการปล่อยชั่วคราว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถ้าเป็นการหลบหนีในระหว่างการพิจารณาของศาล ไม่ว่าศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดีหรือไม่ก็ตาม ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ความผิดตามวรรคหนึ่งไม่ระงับไปเพราะเหตุที่คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้น มีการสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดี หรือถอนฟ้อง

มาตรา 15 ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีข้อความที่เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำความผิด ความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน

กรณีที่ศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง

มาตรา 16 ถ้าฟ้องถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ให้ศาลสั่งดังต่อไปนี้

(1) ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ให้ไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าคดีนั้นพนักงานอัยการ หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ หรือคดีนั้นอัยการสูงสุดหรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ได้ฟ้องจำเลยโดยข้อหาอย่างเดียวกันด้วยแล้ว ให้จัดการตาม (2) หรือ (3) แล้วแต่กรณี

(2) ในคดีที่พนักงานอัยการ หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ไม่จำเป็นต้องไต่สวนมูลฟ้อง แต่ถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อนก็ได้

(3) ในคดีที่อัยการสูงสุด หรือประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาโดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

ในกรณีที่มีการไต่สวนมูลฟ้องตาม (1) หรือ (2) แล้ว ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพ ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณา

มาตรา 17 การไต่สวนมูลฟ้อง ให้ดำเนินการตามมาตรา 165 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สำหรับกรณีตามมาตรา 16 (2) ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการไต่สวนมูลฟ้องกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

ไม่ว่าจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์หรือคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ก่อนเริ่มไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าจำเลยมาศาล ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้นำบทบัญญัติมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการไต่สวนมูลฟ้อง จำเลยอาจแถลงให้ศาลทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายอันสำคัญที่ศาลควรสังวาคดีไม่มีมูล และจะระบุในคำแถลงถึงตัวบุคคล เอกสาร หรือวัตถุที่จะสนับสนุนข้อเท็จจริงตามคำแถลงของจำเลยด้วยก็ได้ กรณีเช่นว่านี้ ศาลอาจเรียกบุคคล เอกสาร หรือวัตถุดังกล่าวมาเป็นพยานศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยสังคดีได้ตามที่เห็นสมควร โดยโจทก์และจำเลยอาจถามพยานศาลได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

ในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ศาลจะสั่งขังจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้

คำสั่งของศาลที่ว่าคดีมีมูลให้แสดงเหตุผลอย่างชัดเจนประกอบด้วย

มาตรา 18 ภายใต้บังคับมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในวันยื่นฟ้องหรือวันนัดพิจารณาครั้งแรก แล้วแต่กรณี เมื่อจำเลยมาศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลยรายตัวไป และอ่านกับอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง ถ้าจำเลยให้การหรือไม่ยอมให้การก็ให้บันทึกไว้ และถ้าจำเลยให้การปฏิเสธหรือไม่ให้การ ก็ให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานโดยให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน

มาตรา 19 ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง แม้ข้อหาที่จำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกน้อยกว่าห้าปี หรือโทษสถานที่ไม่เกินจำคุก ศาลอาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบพยานต่อไปเพื่อทราบถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดจนกว่าจะพอใจว่าจำเลยกระทำความผิดจริงก็ได้

มาตรา 20 คู่ความทั้งสองฝ่ายอาจอ้างตนเอง พยานวัตถุ พยานเอกสาร พยานบุคคล หรือหลักฐานอื่น ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ได้ตามที่ศาลเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเอง หรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้

การอ้างพยานตามวรรคหนึ่ง ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน ไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน พร้อมคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานดังกล่าว

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคสองจะกระทำได้ ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล โดยผู้ยื่นบัญชีระบุพยานจะต้องยื่นคำแถลงแสดงเหตุผลความจำเป็น และวิธีการได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าวด้วย

ในกรณีที่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุได้อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวมาจากผู้ที่ครอบครอง โดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด

มาตรา 21 ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องมาจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้นเอง หลังจากนั้นให้คู่ความแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง

ในกรณีที่มิได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือมีการโต้แย้งแต่ไม่มีเหตุแห่งการโต้แย้งโดยชัดแจ้ง ศาลจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้ แต่หากมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้ศาลดำเนินการสืบพยานหลักฐานนั้น โดยกำหนดวันนัดสืบพยานและแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

มาตรา 23 ในคดีที่อัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. หรือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ให้ศาลนำรายงานและสำนวนการสอบสวนหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของโจทก์ มาเป็นหลักในการแสวงหาความจริง และอาจสืบพยานเพิ่มเติมเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร

มาตรา 23 ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ท. หน่วยงานหรือบุคคลใดตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ศาลมอบหมาย

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่คัดสิทธิ คู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว

มาตรา 24 ให้ศาลพิจารณาและสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้

มาตรา 25 ในการสืบพยานบุคคล ไม่ว่าจะ เป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง ให้ศาลแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยาน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม

การถามพยานตามวรรคหนึ่ง จะใช้คำถามนำก็ได้

หลังจากคู่ความถามพยานตามวรรคหนึ่งแล้ว ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดถามพยานอีก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

มาตรา 26 ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

มาตรา 27 ถ้าอัยการสูงสุด พนักงานอัยการ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีเกรงว่าพยานหลักฐานซึ่งอาจต้องอ้างอิงในภายหน้าจะสูญหายหรือยากแก่การนำมาสืบพยานในภายหลัง บุคคลดังกล่าวอาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้มีการสั่งให้สืบพยานหลักฐานนั้นไว้ทันทีได้ โดยให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป พยานหลักฐานที่ได้จากการสืบพยานดังกล่าวไว้รับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ ไม่ว่าภายหลังจะได้มีการฟ้องคดีต่อศาลที่ทำการสืบพยานหรือไม่ก็ตาม

มาตรา 28 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณา เพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าว เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป  
มาตรา 29 เมื่อการสืบพยานหลักฐานเสร็จสิ้น คู่ความมีสิทธิแถลงปิดคดีของตน ด้วยวาจา หรือเป็นหนังสือภายในเวลาที่ศาลกำหนด

มาตรา 30 พยานบุคคลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบอาจได้รับการคุ้มครองตาม มาตรการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

มาตรา 31 การรับทรัพย์สินในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอ หรือไม่ก็ตาม นอกจากศาลจะมีอำนาจรับทรัพย์สินตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาล มีอำนาจสั่งให้รับทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยใน การกระทำความผิด

- (1) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด
- (2) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาสินทรัพย์ได้ที่บุคคลได้มาจากการ กระทำความผิด หรือจากการเป็นผู้ใช้ ผู้สนับสนุน หรือผู้โฆษณาหรือประกาศให้ผู้อื่นกระทำความผิด
- (3) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาสินทรัพย์ได้ที่บุคคลได้มาจากการ จำหน่าย จ่าย โอน ด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) หรือ (2)
- (4) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) หรือ (3)

ในการที่ศาลจะมีคำสั่งรับทรัพย์สินตาม (1) ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์ และความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด รวมทั้งโอกาสที่จะนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำ ความผิดอีก

ในกรณีที่ศาลเห็นว่าวิธีการอื่นที่จะทำให้บุคคลไม่สามารถใช้ทรัพย์สินตาม (1) ในการกระทำความผิดได้อีกต่อไป ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินการตามวิธีการดังกล่าวแทนการรับ ทรัพย์สิน

หากการดำเนินการตามวรรคสามไม่เป็นผล ศาลจะมีคำสั่งรับทรัพย์สินนั้นใน ภายหลังก็ได้

มาตรา 32 ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ก็ตาม บรรดาทรัพย์สินดังต่อไปนี้ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย ในการกระทำความผิด

(1) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อบริหารราชการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำ อันมิชอบด้วยหน้าที่

(2) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้มาจากการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดในลักษณะเดียวกันตามกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือตามกฎหมายอื่น

(3) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่ได้ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ เพื่อบริหารราชการให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

(4) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการ จำหน่าย จ่าย โอนด้วยประการใดๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) หรือ (3)

(5) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) (3) หรือ (4)

มาตรา 33 ในการพิพากษาคดีหรือภายหลังจากนั้น ถ้าความปรากฏแก่ศาลเอง หรือ ความปรากฏตามคำขอของโจทก์ว่า สิ่งที่ศาลจะสั่งริบหรือได้สั่งริบ โดยสภาพไม่สามารถส่งมอบ ได้ สูญหาย หรือไม่สามารถติดตามเอาคืนได้ ไม่ว่าด้วยเหตุใด หรือได้มีการนำสิ่งนั้นไปรวมเข้ากับ ทรัพย์สินอื่น หรือได้มีการจำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น หรือการติดตามเอาคืนจะกระทำได้โดยยากเกิน สมควร หรือมีเหตุสมควรประการอื่น ศาลอาจกำหนดมูลค่าของสิ่งนั้น โดยคำนึงถึงราคาท้องตลาด ในวันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง และสั่งให้ผู้มีหน้าที่ต้องส่งสิ่งที่ศาลสั่งริบชำระเป็นเงินแทน ตามมูลค่าดังกล่าวภายในเวลาที่ศาลกำหนด

การกำหนดมูลค่าตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่มีการนำไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่น หรือ ในกรณีมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนต่ำกว่าราคาท้องตลาดของสิ่งที่ศาลสั่งริบ ในวันที่มีการ จำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น ให้ศาลกำหนดโดยคำนึงถึงสัดส่วนของทรัพย์สินที่มีการรวมเข้าด้วยกัน นั้น หรือมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนสิ่งนั้น แล้วแต่กรณี

ในการสั่งให้บุคคลชำระเงินตามวรรคหนึ่ง ศาลจะกำหนดให้ผู้ชำระเงิน ทั้งหมดในคราวเดียวหรือจะให้ผู้ชำระก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่กรณี และถ้าผู้ชำระไม่ชำระหรือชำระไม่ครบถ้วนตามจำนวนและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ต้องเสีย

ดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดตามอัตราที่กฎหมายกำหนด และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บังคับคดีเอา  
แก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลนั้นได้ไม่เกินจำนวนเงินที่ยังค้างชำระ

มาตรา 34 ในการพิจารณาพิพากษาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน  
เพราะเหตุร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติให้นำบทบัญญัติในหมวด 2 วิธีพิจารณาใน  
ศาลชั้นต้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม เว้นแต่มาตรา 15 วรรคสอง มาตรา 16 มาตรา 17 มาตรา 18  
มาตรา 19 มาตรา 28 มาตรา 31 และมาตรา 32

มาตรา 35 คำร้องขอให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน นอกจากจะต้อง  
ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับข้อกล่าวหาและพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหา ร่ำรวยผิดปกติ  
หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติแล้ว จะต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินและสถานที่ตั้งของ  
ทรัพย์สินที่ขอให้ตกเป็นของแผ่นดิน ชื่อ และที่อยู่ของผู้ครอบครองหรือมีชื่อเป็นเจ้าของ  
กรรมสิทธิ์ในขณะยื่นคำร้องด้วย

มาตรา 36 เมื่อได้รับคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ให้ศาลประกาศ  
คำร้องดังกล่าวโดยเปิดเผยตามวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

บุคคลภายนอกอาจร้องคัดค้านเข้ามาในคดีได้แต่ต้องกระทำก่อนศาลชั้นต้นมี  
คำพิพากษา

คำคัดค้านให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลโดยระบุเหตุแห่งการคัดค้านโดยละเอียด  
และให้ศาลส่งสำเนาคำคัดค้านให้แก่คู่ความทุกฝ่าย

มาตรา 37 ผู้ใดกล่าวอ้างโต้แย้งว่า ทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้  
เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติก็มิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติก็มิได้ ผู้นั้นมีภาระการพิสูจน์ต่อศาล  
ถ้าผู้มีภาระการพิสูจน์ตามวรรคหนึ่งไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตก  
เป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ หรือมิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ศาลสั่งให้  
ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

ในกรณีผู้ที่กล่าวอ้างโต้แย้งเป็นทนายทหรือผู้จัดการมรดก ให้ศาลคำนึงถึง  
ความสามารถในการพิสูจน์ของบุคคลดังกล่าวและพิจารณาพิพากษาคดีตามความเห็นว่าเป็นธรรม

มาตรา 38 ให้จัดตั้งแผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นในศาลอุทธรณ์ โดยให้มี  
อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล  
ชั้นต้นและตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 39 ภายใต้บังคับมาตรา 41 การอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้น  
ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

โดยยื่นต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นให้คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์ฟัง

เมื่อศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับอุทธรณ์หรือเมื่อมีการยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ของศาลชั้นต้น ให้ศาลชั้นต้นส่งอุทธรณ์หรือคำร้องเช่นนั้นพร้อมสำนวนไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเพื่อพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยเร็ว

มาตรา 40 ในกรณีที่จำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขังเป็นผู้อุทธรณ์ จำเลยจะยื่นอุทธรณ์ได้ต่อเมื่อแสดงตนต่อเจ้าพนักงานศาลในขณะที่ยื่นอุทธรณ์ มิฉะนั้นให้ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์

มาตรา 41 คดีที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตเมื่อไม่มีการอุทธรณ์คำพิพากษา ให้ศาลชั้นต้นส่งสำนวนและคำพิพากษาไปยังศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบตามมาตรา 245 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 42 ให้ศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยมิชักช้า และภายใต้บังคับมาตรา 44 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้เป็นที่สุด

มาตรา 43 การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นอุทธรณ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 44 การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้ผู้ฎีกายื่นคำร้องแสดงเหตุที่ศาลฎีกาควรรับฎีกาไว้พิจารณาตามมาตรา 46 พร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบแล้วให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกา และให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 40 มาใช้บังคับกับการฎีกาด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 45 คำร้องตามมาตรา 44 ให้พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาหนึ่งคนและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน

การวินิจฉัยให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรรับฎีกา

มาตรา 46 ให้ศาลฎีกามีอำนาจรับฎีกาตามมาตรา 44 ไว้พิจารณาได้ เมื่อเห็นว่า ปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย

ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่งให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้

(1) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ  
(2) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา

(3) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบได้ วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน

(4) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น

(5) เมื่อจำเลยต้องคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ให้ประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต

(6) เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายแล้วอาจมีผลเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญ ในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

(7) ปัญหาสำคัญอื่นตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับฎีกาไว้พิจารณา ให้แสดงผลประกอบด้วย และ ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านหรือถือว่าได้อ่านคำสั่งไม่รับฎีกานั้น

ในกรณีที่อัยการสูงสุดลงลายมือชื่อรับรองในฎีกาของพนักงานอัยการว่ามีเหตุอันควรที่ศาลฎีกาจะได้วินิจฉัย ให้ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญและให้ศาลฎีการับฎีกา

มาตรา 47 หลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัย และระยะเวลา ในการพิจารณาคำร้องตามมาตรา 44 การตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา การพิจารณา และการพิพากษาคดี ให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

มาตรา 48 การพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีของศาลฎีกา ให้นำบทบัญญัติแห่ง

พระราชบัญญัตินี้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยการพิจารณาและการชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นฎีกา มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 49 เว้นแต่พระราชบัญญัตินี้จะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น การบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในส่วนอาญาให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและในส่วนแพ่งให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา 50 การบังคับคดีอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลซึ่งต้องชำระเงินแทนมูลค่าสิ่งที่ศาลสั่งริบหรือสั่งให้ตกเป็นของแผ่นดิน ให้กระทำได้ภายในสิบปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด และให้พนักงานอัยการหรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ แล้วแต่กรณี เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดี โดยให้ร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีของกรมบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินและขายทอดตลาดตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานอัยการหรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ทั้งนี้ มิให้หน่วยงานของรัฐเรียกค่าฤชาธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายจากผู้ดำเนินการบังคับคดี

การบังคับคดีตามวรรคหนึ่งให้กระทำได้แม้ว่าบุคคลซึ่งต้องชำระเงินแทนมูลค่าสิ่งที่ศาลสั่งริบถึงแก่ความตายไปแล้ว หากปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดก่อนผู้นั้นถึงแก่ความตาย

มาตรา 51 ในกรณีที่ศาลสั่งริบทรัพย์สินตามมาตรา 31 และมาตรา 32 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำร้องของเจ้าของที่แท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมืออยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน คำร้องของเจ้าของที่แท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด

ในกรณีที่ต้องมีการบังคับคดีอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลซึ่งต้องชำระเงินตามมาตรา 33 หากปรากฏโดยคำร้องของผู้เป็นเจ้าของแท้จริงในทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดว่าผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ หากไม่อาจส่งคืนทรัพย์สินได้ให้คืนเป็นเงินแทนตามราคาประเมินได้ในวันที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือตามราคาที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น แล้วแต่กรณี คำร้องของเจ้าของแท้จริงเช่นนี้จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าว

มาตรา 52 บรรดาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่ได้ยื่นฟ้องไว้ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าคดีนั้นจะถึงที่สุด

มาตรา 53 บรรดาระเบียบหรือข้อบังคับที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้บังคับต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ จนกว่าจะมีระเบียบหรือข้อบังคับตามพระราชบัญญัตินี้

การดำเนินการออกกระเปียบกระทรวงกลาโหมตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ หากไม่สามารถดำเนินการได้ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมรายงานเหตุผลที่ไม่อาจดำเนินการได้ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อทราบ

## 5. ระบบไต่สวนกับวิธีพิจารณาคดีของประเทศไทย

ในระบบไต่สวนกับวิธีพิจารณาคดีของประเทศไทยนอกจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงอันเป็นลักษณะการค้นหาความจริงแบบระบบไต่สวนแล้ว ในปัจจุบันมีกฎหมายหลายฉบับที่มีบทบัญญัติกำหนดอย่างชัดเจนให้ศาลใช้ “ระบบไต่สวน” ในการพิจารณาความด้วยเหตุผลที่ว่าในคดีบางประเภทการกำหนดให้ศาลมีบทบาทค้นหาความจริงในเชิงรุก (Active Role) จะทำให้การค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพส่งผลให้สามารถอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนอย่างเต็มที่ ในที่นี้จะกล่าวถึงระบบไต่สวนที่ใช้อยู่ในกระบวนการพิจารณาคดีในศาลต่างๆ

### 5.1 ศาลยุติธรรม

สำหรับระบบกฎหมายการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมของประเทศไทยนั้นในการร่างกฎหมายในชั้นแรกได้มีการนำกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นลักษณะของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายหรือประเทศที่มีระบบการพิจารณาคดีแบบไต่สวน แต่ในทางปฏิบัติซึ่งศาลไทยได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมตะวันตกนั้น ได้มีการจัดระบบศาลยุติธรรมแบบประเทศอังกฤษ ทั้งนี้เพราะพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงศึกษาวิชากฎหมายส่วนใหญ่มาจากประเทศอังกฤษนอกจากนั้นที่ปรึกษาส่วนใหญ่ในขณะนั้นมาจากประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ส่งผลให้อิทธิพลของกฎหมายจารีตประเพณีดังกล่าวมีผลต่อระบบการสืบพยานหลักฐานของประเทศไทยทำให้ในทางปฏิบัตินั้น ศาลไทยมักจะวางตัวเป็นกลางในการพิจารณาคดี ซึ่งถือเป็นรากฐานของระบบกล่าวหาที่ถือว่าผู้พิพากษาต้องวางตัวเป็นกลางและมีหน้าที่ใช้อำนาจในการควบคุมการนำเสนอพยานหลักฐาน ส่วนหน้าที่ในการค้นหาความจริงจะเป็นของกลุ่มความ อย่างไรก็ตามเมื่อถึงยุคของการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลอย่างเต็มที่ใน

การเรียกพยานหลักฐานมาสืบหรือในการซักถามพยาน แต่ผู้พิพากษาไทยก็มักจะจำกัดบทบาทของตนเองในเรื่องนี้<sup>169</sup>

อย่างไรก็ตามในที่นี้จะกล่าวถึงเนื้อหาในด้าบททั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานของระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law) ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงในเชิงรุก (Active Role)

### 5.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ในการพิจารณาคดีแพ่งของศาลไทย นอกจากศาลจะมีบทบาทและหน้าที่ในการควบคุมดูแลให้กระบวนการนำเสนอพยานหลักฐานและการซักถามพยานเป็นไปอย่างถูกต้องตาม หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยังมีบทบัญญัติหลายประการที่ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบค้นหาความจริงได้ในกรณีดังต่อไปนี้

#### 1) อำนาจศาลในการรับฟังพยานหลักฐาน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 “เมื่อศาลเห็นว่าพยานหลักฐานใดเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ก็ดี หรือเป็นพยานที่รับฟังได้แต่ได้ยื่นฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ให้ศาลปฏิเสธไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้นไว้

เมื่อศาลเห็นว่าพยานหลักฐานใดฟุ่มเฟือยเกินสมควร หรือประวิงให้ชักช้า หรือไม่เกี่ยวข้องแก่ประเด็น ให้ศาลมีอำนาจงดการสืบพยานหลักฐานเช่นนั้นหรือพยานหลักฐานอื่นต่อไป

เมื่อศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานอื่นอันเกี่ยวกับประเด็นในคดีมาสืบเพิ่มเติม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปซึ่งอาจรวมทั้งการที่จะเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วยโดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ”

บทบัญญัติมาตรา 86 ข้างต้นเป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาในเรื่องการเสนอและรับฟังพยานหลักฐานเพื่อให้พยานหลักฐานที่ชอบเท่านั้นที่จะนำเสนอและศาลจะรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ โดยพยานหลักฐานบางประเภทถึงแม้จะเกี่ยวข้องกับคดีแต่ฟุ่มเฟือยเกินสมควรหรือเป็นการประวิงคดีให้ชักช้า ศาลก็อาจงดสืบพยานนั้นได้ อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจของศาลในการควบคุมการอ้างและการรับฟังพยานหลักฐานมิใช่เป็นเรื่องที่ศาลจะใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ แต่จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย นอกจากนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 103 ยังมีบทบัญญัติห้ามมิ

<sup>169</sup>พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2550, หน้า 8.

ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานใดโดยมิให้โอกาสคู่ความทุกฝ่ายในอันที่จะมาฟังการพิจารณาและการใช้สิทธิเกี่ยวกับวิธีพิจารณาเช่นนั้นตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย ไม่ว่าพยานหลักฐานนั้นคู่ความฝ่ายใดจะเป็นผู้อ้างอิงหรือศาลเป็นผู้สั่งให้สืบ

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติถึงแม้จะมีการอ้างพยานหลักฐานที่ไม่ชอบเข้ามาในคดี หากไม่เป็นกรณีขัดแย้ง ศาลชั้นต้นมักจะใช้ดุลพินิจรับพยานหลักฐานดังกล่าวเอาไว้ก่อนเพราะถ้าศาลมีคำสั่งไม่รับพยานหลักฐานใด คำสั่งนั้นเป็นคำสั่งระหว่างพิจารณา คู่ความอาจคัดค้านและใช้สิทธิโต้แย้งคำสั่งเพื่ออุทธรณ์ เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว หากศาลอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยต่อมาว่าที่ศาลชั้นต้นสั่งไม่รับพยานหลักฐานนั้นเป็นคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมาย ศาลอุทธรณ์จะต้องย้อนสำนวนมาให้ศาลชั้นต้นสืบพยานที่ที่ศาลชั้นต้นงดสืบพยานไปเพิ่มเติมใหม่ ซึ่งเป็นการเสียเวลาโดยใช่เหตุ ดังนั้น ศาลชั้นต้นจึงใช้ดุลพินิจรับไว้โดยให้มีการสืบพยานหลักฐานไปก่อนแล้วค่อยวินิจฉัยในตอนพิพากษาว่าจะรับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวหรือไม่ว่าอย่างไร หากต่อมาศาลอุทธรณ์ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้นศาลอุทธรณ์ก็สามารถวินิจฉัยคดีไปได้โดยไม่ต้องย้อนคดีไปให้ศาลชั้นต้นสืบพยานเพิ่มเติม<sup>170</sup>

## 2) อำนาจในการรับฟังพยานบอกเล่า

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 95/1 วรรคสอง “ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่า เว้นแต่

(1) ตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มา และข้อเท็จจริงแวดล้อมของพยานบอกเล่า นั้น น่าเชื่อว่าจะพิสูจน์ความจริงได้หรือ

(2) มีเหตุจำเป็นเนื่องจากไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นด้วยตนเองโดยตรงมาเป็นพยานได้ และมีเหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะรับฟังพยานบอกเล่า นั้น”

โดยหลักศาลห้ามรับฟังพยานบอกเล่าเนื่องจากเป็นพยานที่ไม่มีความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม มาตรา 95/1 วรรคสองเป็นเรื่องที่กฎหมายให้ดุลพินิจแก่ศาลในการรับฟังพยานบอกเล่าได้ในคดีแพ่ง<sup>171</sup> โดยมีข้อยกเว้นสองประการคือ (1) เป็นเรื่องความน่าเชื่อถือของพยานบอกเล่า คือศาลอาจรับฟังพยานบอกเล่าได้หากตามสภาพ ลักษณะ แหล่งที่มาและข้อเท็จจริงของพยานบอกเล่า นั้นน่าเชื่อว่าจะสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ และ (2) มีความจำเป็นเนื่องจากไม่สามารถนำบุคคลซึ่งเป็นผู้ได้เห็นหรือได้ยินหรือทราบข้อความเกี่ยวในเรื่องที่จะให้การเป็นพยาน

<sup>170</sup> เฟื่องอ้าง, หน้า 170.

<sup>171</sup> ทำนองเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226/3 ที่บัญญัติเป็นข้อยกเว้นให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่าได้.

นั้นด้วยตนเองมาเป็นพยานหลักฐานได้ ซึ่งจะต้องมีเหตุผลสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมที่จะรับฟังพยานบอกเล่านั้นด้วย<sup>172</sup>

### 3) อำนาจศาลในการตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 99 “ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือตั้งผู้เชี่ยวชาญตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 129 และมาตรา 130 เมื่อศาลเห็นสมควร ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะอยู่ในชั้นใดหรือเมื่อมีคำขอของกลุ่มความฝ่ายใด ภายใต้งบบังคับแห่งบทบัญญัติ มาตรา 87 และ มาตรา 88 ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดการตรวจหรือการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเช่นว่านั้นได้”

โดยหลักแล้วในคดีแพ่งหากโจทก์หรือจำเลยประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานใดเพื่อสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน โจทก์หรือจำเลยก็ต้องอ้างอิงพยานหลักฐานดังกล่าวไว้ในบัญชีระบุพยาน แต่อาจมีกรณีที่ศาลเห็นเองว่ามีความจำเป็นจะต้องตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรือตั้งผู้เชี่ยวชาญ ศาลก็สามารถดำเนินการดังกล่าวได้โดยโจทก์หรือจำเลยไม่จำเป็นต้องอ้างพยานเหล่านั้นในบัญชีระบุพยานอีก (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2627/2525)

จะเห็นว่าบทบัญญัติมาตรานี้ให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการค้นหาความจริง แต่ในทางปฏิบัติศาลจะใช้อำนาจในการปฏิบัติตามมาตรานี้น้อยมาก เนื่องจากเกรงว่าจะทำให้ถูกสงสัยว่ามีเจตนาช่วยเหลือกลุ่มความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

### 4) อำนาจศาลในการถามพยานได้เอง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 116 “ในเบื้องต้นให้พยานตอบคำถามเรื่องนาม อายุ ตำแหน่ง หรืออาชีพ ภูมิลำเนาและความเกี่ยวข้องกับกลุ่มความแล้วศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง กล่าวคือ แจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบ แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ โดยวิธีเล่าเรื่องตามลำพังหรือโดยวิธีตอบคำถามของศาล

(2) ให้กลุ่มความซักถามและถามค้านพยานไปทีละียว ดังที่บัญญัติไว้ในมาตราต่อไปนี้”

มาตรานี้เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการซักถามข้อเท็จจริงเบื้องต้น โดยศาล กล่าวคือ เมื่อพยานสาบานตนและพร้อมเบิกความแล้ว ศาลจะเป็นผู้ถามข้อเท็จจริงเบื้องต้นเริ่มตั้งแต่ชื่อและนามสกุลของพยานเพื่อที่จะสามารถตรวจสอบได้ว่าตรงกับบัญชีระบุพยานหรือไม่ โดยเมื่อศาลได้ถามความเบื้องต้นดังกล่าวแล้ว มาตรา 116 ให้อำนาจศาลที่จะดำเนินการได้สองวิธีคือ

<sup>172</sup> พึ่งอ้าง เชิงอรรถที่ 6 หน้า 248.

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นๆ โดยวิธีเล่าเรื่องตามลำพังหรือโดยวิธีตอบคำถามของศาลหรือ

(2) ศาลจะให้คู่ความซักถามและคู่ความฝ่ายตรงกันข้ามถามค้านพยานไปทีละียว โดยคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานหลักฐานจะถามพยานตนก่อน แล้วคู่ความฝ่ายตรงข้ามจะถามค้าน แล้วคู่ความฝ่ายแรกถามติง

ในทางปฏิบัตินั้นศาลมักใช้วิธีหลัง ซึ่งการมีหลักปฏิบัติเช่นนี้ในศาลโดยให้คู่ความถามพยานก่อนนั้น ไม่มีเหตุผลปรากฏเด่นชัดแต่เป็นแนวปฏิบัติที่ศาลยึดถือต่อๆ กันมา อาจจะเนื่องมาจากได้รับอิทธิพลของระบบกล่าวหาแบบ Common Law หรืออาจเพราะวิธีการปฏิบัติเช่นนี้ทำให้การพิจารณาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว เพราะหากปล่อยให้พยานเล่าเรื่องเอง ก็อาจทำให้ล่าช้าเนื่องจากพยานไม่ทราบว่าเรื่องใดบ้างที่เป็นประเด็นที่พิพาทกันอยู่ ถึงแม้ศาลจะได้อธิบายให้พยานฟังว่าประเด็นในคดีมีอย่างไรก็ตาม ส่วนคู่ความนั้นจะทราบว่าข้อเท็จจริงใดบ้างที่จะต้องนำสู่การรับรู้ของศาลเพื่อพิสูจน์ให้เห็นข้ออ้างข้อเถียงของตน<sup>173</sup>

#### 5) อำนาจในการถามพยานเพิ่มเติม

ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 119 ซึ่งบัญญัติว่า “ไม่ว่าเวลาใดๆ ในระหว่างที่พยานเบิกความหรือภายหลังที่พยานได้เบิกความแล้ว แต่ก่อนมีคำพิพากษา ให้ศาลมีอำนาจที่จะถามพยานด้วยคำถามใดๆ ตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อให้คำเบิกความของพยานบริบูรณ์หรือชัดเจนยิ่งขึ้น หรือเพื่อสอบสวนพยานถึงพฤติการณ์ที่ทำให้พยานเบิกความเช่นนั้น

ถ้าพยานสองคนหรือกว่านั้นเบิกความขัดกันในเรื่องข้อสำคัญแห่งประเด็น เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีคำขอ ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานเหล่านั้นมาสอบถามปากคำพร้อมกันได้”

จากบทบัญญัติมาตรา 119 นี้จะเห็นว่าแม้ว่าคดีแพ่งกฎหมายได้ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบความจริงและความสมบูรณ์ของการเบิกความพยานบุคคล โดยไม่ว่าเวลาใดๆ ในระหว่างที่พยานเบิกความหรือภายหลังที่พยานได้เบิกความแล้ว แต่ก่อนมีคำพิพากษาให้ศาลมีอำนาจจะถามพยานด้วยคำถามใดๆ ตามที่เห็นว่าจำเป็นเพื่อให้คำเบิกความของพยานบริบูรณ์หรือชัดเจนมากยิ่งขึ้นหรือเพื่อสอบสวนถึงพฤติการณ์ที่ทำให้พยานเบิกความเช่นนั้น ถ้าพยานสองคนหรือกว่านั้นเบิกความขัดกันในเรื่องสาระสำคัญแห่งประเด็น เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใดมีคำร้องขอให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานเหล่านั้นมาสอบปากคำพร้อมกันได้

<sup>173</sup> เพิ่งอ้าง หน้า 290.

ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติศาลจะใช้อำนาจตามมาตรานี้ในการถามพยานเฉพาะในกรณีที่จะให้เกิดความกระจ่างหรือขัดแย้งในคำเบิกความ หรือเพื่อให้คำเบิกความของพยานครบถ้วนบริบูรณ์ กรณีที่พยานหลายคนเบิกความขัดกันในเรื่องสำคัญ ศาลมีอำนาจเรียกพยานเหล่านั้นมาสอบถามปากคำพร้อมกันได้ แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติศาลจะไม่ค่อยใช้อำนาจตามมาตรานี้ โดยศาลจะถือว่าการพิจารณาให้ฝ่ายใดแพ้หรือชนะคดีควรจะเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน หากฝ่ายใดมีภาระการพิสูจน์แล้วสืบไม่สมฝ่ายนั้นก็ควรแพ้ประเด็นในข้อนั้น

#### 6) อำนาจศาลในการไต่ถามในคดีอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 193 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีอาญาให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกไปยังจำเลย

ในหมายนั้นให้แจ้งแก่จำเลยและจำเลยมาศาลเพื่อการไต่ถามให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน และให้ศาลสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว ให้ศาลไต่ถามให้การให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในข้อที่พิพาทนั้นก่อน

ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การให้ศาลสอบถามคำให้การของจำเลย โดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณียื่นคำให้การเป็นหนังสือให้นำมาตรา 191 วรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีให้การด้วยวาจาให้ศาลบันทึกคำให้การรวมทั้งเหตุแห่งการนั้นไว้อ่านให้จำเลยฟัง แล้วให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

ถ้าจำเลยไม่ให้การตามวรรคสาม ให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจมีคำสั่งไม่ยอมเลื่อนเวลาให้จำเลยยื่นคำให้การ โดยให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การและให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดโดยนิตยสาร มาตรา 198 ทวิ มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้สืบพยาน ก็ให้ศาลดำเนินการต่อไปตามมาตรา 193 ตรี มาตรา 193 จัตวา และ มาตรา 193 เบญจ”

จะเห็นว่าในคดีอาญานี้กฎหมายได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องไต่ถามโจทก์และจำเลย เมื่อมาพร้อมกันในวันพิจารณา เนื่องจากคดีอาญาเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อย เพื่อให้คดีเสร็จไปจากศาลอย่างรวดเร็ว กฎหมายจึงให้อำนาจศาลอย่างเต็มที่ในการไต่ถามเพราะหากคู่ความตกลงกันได้จะเป็นการลดจำนวนคดีที่จะเข้าสู่ศาล

#### 5.1.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการพิจารณาคดีอาญา จะเริ่มโดยที่โจทก์จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย การค้นหาความจริงในคดีอาญาจึงเป็นเรื่องที่คู่ความนำเสนอ

พยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนคำฟ้อง คำให้การของตน ซึ่งหากพยานหลักฐานของคู่ความมีความชัดเจนอยู่แล้ว บทบาทของศาลในการค้นหาความจริงย่อมไม่มีความจำเป็น อย่างไรก็ตามในกรณีที่พยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอไม่สามารถทำให้ศาลได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงเพิ่มเติมได้โดยวิธีการดังต่อไปนี้

#### 1) อำนาจในการเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานอัยการ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัย”

บทบัญญัตินี้กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาประกอบเป็นข้อเท็จจริงเพื่อวินิจฉัยคดี เพราะลักษณะสำคัญของสำนวนการสอบสวนคือ สำนวนที่พนักงานสอบสวนทำขึ้นหลังจากเกิดเหตุการณ์มาไม่นาน ความทรงจำของพยานบุคคลที่เกิดขึ้นยังชัดเจน หากพยานดังกล่าวถูกสอบปากคำเร็วเท่าไร โอกาสที่พยานจะบิดเบือนหรือไต่ตรองความจริงย่อมมีน้อย ซึ่งหากนำมาประกอบคำพยานในชั้นศาลแล้ว จะทำให้ได้ความจริงที่ชัดเจนขึ้น

โดยเมื่อศาลเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจะต้องส่งให้ โดยจะอ้างว่าการเรียกสำนวนสอบสวนดังกล่าวเป็นอุปสรรคขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ได้ ดังคำพิพากษาฎีกาที่ 1171/2514 ที่ศาลตัดสินว่าการที่ศาลมีหมายเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการ แต่พนักงานอัยการอ้างว่าคดีอยู่ในระหว่างจับผู้ต้องหาเป็นเอกสารลับในทางราชการ ไม่ควรถูกเปิดเผย และหากจับตัวผู้ต้องหาได้แล้วอัยการก็จะไม่มีสำนวนใช้ในการดำเนินคดีจึงไม่อาจส่งตามหมายเรียกได้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เมื่อศาลเห็นว่าสำนวนการสอบสวนเป็นพยานหลักฐานที่ศาลจะต้องใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดดำเนินไปด้วยความเป็นธรรมแล้วศาลย่อมไม่พึงคำปฏิเสธของพนักงานอัยการและให้ส่งสำนวนการสอบสวนได้

ดังนั้น จะเห็นว่าหลักการที่ให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนสอบสวนจากพนักงานอัยการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 นี้ ถือเป็นหลักการที่ให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอันเป็นบทบาทของศาลในการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

## 2) อำนาจในการสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ซึ่งบัญญัติว่า “ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเอง หรือจะส่งประเด็นก็ได้”

บทบัญญัตินี้ให้อำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมจากที่โจทก์และจำเลยได้นำสืบไปแล้วโดยพลการหรือโดยคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจน ทำให้ตัดสินคดีได้เป็นธรรมมากขึ้น โดยการสืบพยานเพิ่มเติมดังกล่าวนี้มีลักษณะเดียวกับการสืบพยานโจทก์ พยานจำเลยโดยวิธีการปกติสืบพยานในศาลนั่นเอง หรือส่งประเด็นไปสืบยังศาลอื่นในกรณีที่พยานหลักฐานที่จะสืบเพิ่มเติมอยู่ในอำนาจของศาลอื่น

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติบทบาทของศาลในการเป็นฝ่ายรุกในการสืบพยานในศาลชั้นต้นมีน้อยมาก โดยศาลมักปล่อยให้เป็นที่ของคู่ความที่จะทำหน้าที่นำเสนอพยานหลักฐานและสืบพยาน โดยศาลจะสั่งให้มีการสืบพยานเพิ่มเติมก็ต่อเมื่อมีคำร้องขอของคู่ความในคดีอาญา เมื่อทำการสืบพยานไปแล้ว หากคู่ความประสงค์จะสืบพยานเพิ่มเติม ศาลก็จะอนุญาตให้เฉพาะจำเลยเท่านั้น หากโจทก์มีความประสงค์จะสืบพยานเพิ่มเติมศาลจะใช้ดุลพินิจสั่งไม่อนุญาต เพราะถือว่าโจทก์เอาเปรียบจำเลย เนื่องจากโจทก์ในคดีอาญามีภาระที่จะต้องนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย ดังนั้น หากศาลอนุญาตโจทก์ จะถือว่าเป็นการเพิ่มเติมคดีที่บกพร่องอยู่ของโจทก์เพื่อลงโทษทำให้จำเลยเสียเปรียบอันอาจนำไปสู่การยกฟ้องจำเลยโดยทางเทคนิค อันเนื่องมาจากศาลเคร่งครัดต่อการนำสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมของโจทก์ โดยนำเรื่องบัญชีระบุพยานเข้ามาปรับใช้อย่างเคร่งครัด<sup>174</sup>

## 3) อำนาจในการสืบพยานเองของศาล

ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน”

จะเห็นว่าพยานหลักฐานทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือ พยานวัตถุ นั้น โดยหลักจะทำการสืบพยานดังกล่าวในห้องพิจารณาของศาล แต่หากโดยสภาพของ พยานทำให้ไม่สามารถดำเนินการสืบพยานในศาลได้ ศาลก็จะทำการสืบพยานนอกศาล เช่น พยาน บุคคลป่วย พิกัด จนไม่อาจมาศาลได้หรือคู่ความขอให้ศาลไปดูยังที่เกิดเหตุ ศาลก็จะไปทำการสืบพยานนอกศาลยังที่เกิดเหตุได้

จากบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229

<sup>174</sup> สมทรัพย์ นำอำนวย, “บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา”, วิทยานพนธ์ ปริชญานุภาพันจิต มหวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2541 หน้า 44.

ดังกล่าวจะเห็นว่ากฎหมายให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญาได้อย่างเต็มที่โดยจะสืบพยานในศาลนอกศาลก็ได้ แล้วแต่จะเห็นสมควรตามลักษณะของพยาน

#### 4) อำนาจในการเดินเผชิญสืบ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 230 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อคู่ความที่เกี่ยวข้องร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร ศาลอาจเดินเผชิญสืบพยานหลักฐาน หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบที่ศาลนั้น และการสืบพยานหลักฐานโดยวิธีอื่นไม่สามารถกระทำได้ ศาลมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลอื่นสืบพยานหลักฐานแทนให้ ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลเดิม รวมทั้งมีอำนาจส่งประเด็นต่อไปยังศาลอื่นได้”

ทั้งนี้ คดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 230 นั้น ศาลมีอำนาจให้จำศาลไปเผชิญสืบพยานแทนได้<sup>175</sup> การเดินเผชิญสืบนั้นเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าในการสืบสวนหาความจริงจำเป็นต้องไปสืบพยาน ณ ที่ซึ่งข้อเท็จจริงอันประสงค์จะให้พยานเบิกความนั้นได้เกิดขึ้น กล่าวคือ พยานปากนี้จะต้องเบิกความประกอบการชี้ที่เกิดเหตุจึงจะสามารถอธิบายข้อเท็จจริงได้อย่างชัดเจน หรือกรณีพยานเอกสิทธิ์ตามกฎหมายที่ไม่จำเป็นต้องไปศาล แต่เต็มใจจะเบิกความ ศาลก็จะต้องเผชิญสืบ ณ ที่อยู่ของพยาน หรือพยานเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นที่ไม่อาจเดินทางมาศาลได้ และพยานที่จะส่งเป็นพยานวัตถุซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งไม่สามารถนำมาให้ศาลตรวจที่ศาลได้<sup>176</sup> จะเห็นว่ากรณีที่ศาลเป็นผู้เผชิญสืบเองก็จะมีผลทำให้ความจริงปรากฏได้มากขึ้น

#### 5) อำนาจศาลในการถามโจทก์จำเลยและพยาน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 235 ซึ่งบัญญัติว่า “ในระหว่างพิจารณา เมื่อเห็นสมควรศาลมีอำนาจถามโจทก์จำเลยหรือพยานคนใดได้”

จะเห็นว่าบทบัญญัติมาตรานี้ เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลในการถามโจทก์ หรือจำเลยได้แม้ว่าจะไม่ได้อ้างตนเองเป็นพยาน ถือเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวางโดยไม่จำกัดเฉพาะพยานหลักฐานที่มีการนำเสนอในบัญชีระบุพยานเท่านั้น

โดยหลักการตามมาตรานี้มาจากหลักการที่ศาลจะต้องค้นหาความจริงในคดีซึ่งศาลควรจะมีอำนาจแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความด้วยวิธีการซักถามและแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้

<sup>175</sup> ริงธรรม ลัดพลี, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, กรุงเทพฯ : นิติธรรม, 2535, หน้า 121.

<sup>176</sup> เข็มชัย ชุตินวงศ์, กฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2535, หน้า 277.

#### 6) อำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมในชั้นอุทธรณ์ฎีกา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 (1) ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าควรสืบพยานเพิ่มเติม ให้มีอำนาจเรียกพยานสืบเอง หรือตั้งศาลชั้นต้นสืบให้ เมื่อศาลชั้นต้นสืบพยานแล้ว ให้ส่งสำนวนมายังศาลอุทธรณ์เพื่อวินิจฉัยต่อไป และมาตรา 225 ซึ่งบัญญัติว่าให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาและว่าด้วยคำพิพากษาและคำสั่งชั้นอุทธรณ์มาบังคับใช้ในชั้นฎีกาโดยอนุโลม เว้นแต่ห้ามมิให้ทำความเห็นแย้ง”

จากบทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นการให้อำนาจศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา อย่าง กว้างขวาง กล่าวคือ หากศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเห็นว่าข้อเท็จจริงในประเด็นใดไม่ชัดเจน พอที่จะวินิจฉัยได้ โดยให้อำนาจศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาทำการสืบพยานเองหรือสั่งให้ศาลชั้นต้นสืบพยานแทนได้ อันถือเป็นการให้อำนาจศาลในการสืบพยานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่กระจ่างยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ให้ศาลมีบทบาทในเชิงรุก (Active) ในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี ดังนั้น ศาลจึงต้องมีการบทบาทอย่างมากในการค้นหาและตรวจสอบข้อเท็จจริง แต่ในทางปฏิบัติศาลมักวางเฉย (Passive) และปล่อยให้เป็นที่หน้าทีของกลุ่มความในการนำเสนอหลักฐานเพื่อต่อสู้คดี โดยศาลจะเพียงรับฟังการนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ จากกลุ่มความและชั่งน้ำหนัก คัดเลือกคดีไปตามพยานหลักฐานที่ที่รับฟังมาเท่านั้น

#### 5.1.3 คดีผู้บริโภคร

##### 1) แนวความคิดและที่มาของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค

แต่เดิมนั้นเมื่อจะมีการฟ้องร้องคดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย เนื่องจากการที่ผู้บริโภคถูกได้แจ้งสิทธิ ผู้บริโภคจึงต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลด้วยตนเอง เพื่อเยียวยาความเสียหาย หรือผู้บริโภคที่เป็นผู้เสียหายได้ไปร้องขอต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคให้ดำเนินการฟ้องร้องคดีแทนตน และเมื่อมีการนำคดีขึ้นสู่ศาลและดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลก็จะใช้วิธีพิจารณาความแพ่ง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นหลักในการพิจารณาคดี โดยอยู่ภายใต้หลักความคิดว่าเป็นคดีระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีฐานะเท่าเทียมกัน ทั้งที่ในความเป็นจริงนั้น คดีที่ผู้บริโภคเป็นผู้เสียหายฟ้องร้องผู้ประกอบการนั้นอยู่ในฐานความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันเช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ในเรื่องหลักการตลาด ระดับการศึกษา หรืออำนาจต่อรอง เป็นต้น

นอกจากนั้น กระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งจะมีขั้นตอนและกระบวนการที่ยุ่ยากซับซ้อนที่คู่ความต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด จึงมักปรากฏกรณีที่คู่ความแพ้คดีเนื่องจากไม่ได้ปฏิบัติตามขั้นตอน กระบวนการ หรือระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด อันถือเป็นการแพ้คดีทางเทคนิค โดยที่ศาลยังมิได้พิจารณาลงไปที่เนื้อหาของคดี และผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหาย

ยังต้องมีการการพิสูจน์ถึงความจงใจและความประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบธุรกิจที่ทำให้ตนได้รับความเสียหายนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ทั้งที่ในความเป็นจริงข้อพิพาทเกี่ยวกับสินค้าและบริการนั้น ความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการผลิตจะอยู่ในความรู้เห็นของผู้ประกอบธุรกิจ<sup>177</sup>

โดยเมื่อผู้บริโภคฟ้องคดีของตนต่อศาลและเป็นฝ่ายกล่าวอ้างข้อเท็จจริงว่า สินค้าและบริการไม่มีคุณภาพตามที่ได้โฆษณาไว้ ผลจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ที่บัญญัติให้คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงใดมีหน้าที่ที่จะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นให้ เป็นไปตามที่ตนกล่าวอ้าง อันเป็นหลักกฎหมายพยานหลักฐานที่ว่าผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบ ผู้บริโภคดังกล่าวจึงต้องมีการการพิสูจน์ว่าการผลิตสินค้า ส่วนผสมสินค้าหรือการให้บริการได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อตนอย่างไร ทั้งนี้ ส่วนผสมของสินค้าและบริการมิได้อยู่ในความรู้เห็นของตนเองเนื่องจากพยานหลักฐานที่ต้องใช้ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงดังกล่าวจะอยู่ที่ความรู้เห็นและความชำนาญของผู้ประกอบธุรกิจที่ผู้บริโภคไม่สามารถเข้าถึงหรือยากแก่การทำความเข้าใจได้ เหล่านี้ทำให้คดีที่ผู้บริโภคได้รับความเสียหายไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเที่ยงธรรม จึงนำไปสู่การตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 เพื่อบังคับใช้โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้ว่าโดยที่ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมากขึ้นในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการ ตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าหรือบริการ ทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น กระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลานานและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตน อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้งนำไปสู่การใช้วิธีการที่รุนแรง ก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ประกอบธุรกิจกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม อันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ สมควรให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัดและมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

<sup>177</sup> สุขุม สุขนิตย์, คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540, หน้า 16.

โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 นั้น มีหลักการสำคัญหลายประการ ดังต่อไปนี้

(1) สามารถฟ้องด้วยวาจาได้ โดยจะมีเจ้าพนักงานคดีที่ศาลแพ่ง หรือศาลจังหวัดเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและจะได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในชั้นที่สุด กล่าวคือ หากศาลพิพากษาให้ผู้บริโภคต้องชำระค่าเสียหายแก่ผู้ประกอบการธุรกิจ กรณีก็ย่อมเป็นไปตามนั้น

(2) วิธีพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็ว เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับการเยียวยาอย่างทันที่ เช่น การกำหนดให้ศาลใช้ระบบไต่สวน การยึดถือข้อเท็จจริงในคดีเดิมเป็นอันยุติในคดีหลัง การนำสืบพยานมีความคล่องตัวมากขึ้น เป็นต้น

(3) วิธีพิจารณาคดีเป็นไปโดยสะดวกแก่ผู้บริโภค เช่น ผู้ประกอบการธุรกิจฟ้องผู้บริโภคได้ที่ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาเพียงแห่งเดียว ภาระการพิสูจน์ในคดีตกแก่ผู้ประกอบการธุรกิจ การเรียกให้หุ้นส่วนผู้ถือหุ้น หรือผู้มีอำนาจการควบคุมเข้าเป็นจำเลยร่วมและพิพากษาให้รับผิดชอบได้ เป็นต้น

(4) การได้รับการเยียวยามีความชัดเจน เช่น การกำหนดอายุความที่มากกว่าเดิมเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถนำคดีไปสู่ศาลได้ทัน การกำหนดค่าเสียหายเพื่อลงโทษ ศาลมีดุลพินิจในการพิพากษาเกินกว่าที่โจทก์ขอได้ รวมถึงมีอำนาจในการเรียกเก็บค่าสินค้า เปลี่ยนสินค้า หรือสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาได้ เป็นต้น<sup>178</sup>

นอกจากนั้น หากมีข้อสงสัยว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภคหรือไม่ ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด กระบวนการพิจารณาคดีที่ค้างถึงผู้บริโภคเป็นสำคัญ

สำหรับคดีผู้บริโภคนั้น กฎหมายกำหนดให้มี “เจ้าพนักงานคดี”<sup>179</sup> ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม ทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการ

<sup>178</sup> [http://www.ocpb.go.th/board\\_post.asp?id=2239&idsub=11](http://www.ocpb.go.th/board_post.asp?id=2239&idsub=11).

<sup>179</sup> สำหรับอำนาจหน้าที่ของ “เจ้าพนักงานคดี” จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ซึ่งบัญญัติว่า “ให้มีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโภคตามที่ศาลมอบหมายดังต่อไปนี้

- (1) ไต่ถามคดีผู้บริโภค
- (2) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน
- (3) บันทึกคำพยาน
- (4) ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มความถี่ก่อนและระหว่างการพิจารณา

ดำเนินคดี เช่น การไต่เถียงคดี การตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน การบันทึกคำพยาน การดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างการพิจารณา เป็นต้น ถือว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโศก และคุ้มครองผู้บริโศกโดยกำหนดให้แม้นิติกรรมระหว่างผู้บริโศกกับผู้ประกอบการจะไม่ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนด เช่น การทำสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ กฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่แต่ผู้บริโศกมิได้ทำสัญญาหรือทำแต่ทำไม่ถูกต้องตามแบบ นอกจากนั้น กฎหมายยังเปิดโอกาสให้เจ้าพนักงานคดี หรือบุคคลที่ศาลหรือคู่ความกำหนดทำการไต่เถียงคู่ความให้ตกลงประนีประนอมยอมความกันก่อนเริ่มพิจารณาคดีได้

ความหมายของคดีผู้บริโศก คำว่า “ผู้บริโศก” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโศก พ.ศ. 2551 มาตรา 3 หมายความว่า

(1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโศกหรือผู้มีอำนาจฟ้องแทนผู้บริโศกตามมาตรา 19 ตามกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ

(2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

(3) คดีแพ่งที่เกี่ยวพันตาม (1) หรือ (2) และ

(4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้  
กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก

(1) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551

(2) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโศก พ.ศ. 2522

(3) พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551

(4) พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

(5) พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540

(6) ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโศก พ.ศ. 2551

---

(5) ปฏิบัติหน้าที่ก่อนตามตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาในการทำหน้าที่ช่วยเหลืออื่น ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา”.

## 2) กระบวนพิจารณาคดีผู้บริโภคร

ผู้บริโภครหรือผู้มีอำนาจกระทำการแทน หากประสงค์จะเป็นโจทก์ฟ้องคดี อาจยื่นฟ้องโดยทำเป็นหนังสือหรือมาแถลงข้อหาด้วยวาจาต่อหน้าเจ้าพนักงานคดี โดยเมื่อศาลได้รับฟ้องไว้แล้วจะกำหนดวันพิจารณา ออกหมายเรียกจำเลย และนัดโจทก์ให้มาศาลในวันดังกล่าว โดยเมื่อจำเลยได้รับสำเนาคำฟ้องไว้แล้ว จะยื่นคำให้การก่อนวันนัดพิจารณาหรือไปให้การในวันนัดทีเดียวก็ได้

ในวันนัดพิจารณาทั้งสองฝ่ายต้องมาศาล ถ้าโจทก์ไม่มาศาลจะจำหน่ายคดี แต่ถ้าจำเลยไม่มาศาลจะพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีของโจทก์ไปฝ่ายเดียว ในกรณีที่โจทก์และจำเลยมาพร้อมกันศาลจะพยายามไกล่เกลี่ยเพื่อให้โจทก์และจำเลยได้ตกลงกัน ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็จะกำหนดว่ามีประเด็นข้อพิพาทอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งกำหนดให้โจทก์และจำเลยนำพยานหลักฐานมาสืบให้ปรากฏข้อเท็จจริงต่อไป

ในการสืบพยาน ศาลจะดำเนินการติดต่อกันไปจนเสร็จคดี หากมีเหตุจำเป็นจะต้องเลื่อน ก็จะเลื่อนได้ครั้งหนึ่ง ไม่เกินสิบห้าวัน เมื่อสืบพยานเสร็จแล้ว ศาลจะทำคำพิพากษาแล้วอ่านคำพิพากษานั้น

ในการอุทธรณ์ให้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภครหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภครภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งและการพิจารณาพิพากษาคดีของแผนกศาลอุทธรณ์นั้นต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นและภายในบังคับมาตรา 5 คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคให้เป็นที่สุด อย่างไรก็ดีตามคดีที่ศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภครหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภครมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว คู่ความอาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อขอให้ศาลพิจารณาให้อนุญาตให้ฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีที่มีทุนทรัพย์ที่พิพาทในชั้นฎีกาเกินสองแสนบาทหรือในปัญหาข้อกฎหมายภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภครหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภครได้

## 3) ระบบไต่สวนกับวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร

เพื่อให้วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครเป็นไปอย่างรวดเร็ว และเพื่อให้ผู้บริโภครได้รับการเยียวยาอย่างทันทั่วที่สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคร จึงได้มีการกำหนดให้ศาลใช้ระบบไต่สวนในการสืบพยานหลักฐาน ซึ่งจะเห็นว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ.2551 ได้กำหนดให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างกว้างขวาง โดยสามารถจำแนกบทบาทของศาลในการใช้วิธีค้นหาความจริงแบบระบบไต่สวนสำหรับคดีผู้บริโภครได้ดังนี้

(1) บทบาทของศาลในการให้ถือข้อเท็จจริงตามคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน

บทบัญญัติมาตรา 30<sup>180</sup> แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคนำหนดให้ศาลในคดีหลังมีอำนาจสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องมีการนำสืบพยานหลักฐาน เพื่อให้ทุกคดีฟังข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกัน อันเป็นหลักการที่แตกต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 155 ที่วางหลักว่าคำพิพากษาคดีหนึ่งย่อมไม่ผูกพันอีกคดีเพราะไม่ใช่คู่ความคนเดียวกัน ในคดีที่มีการแยกฟ้องแต่ละคดีโดยการถือข้อเท็จจริงในคดีก่อนสำหรับคดีผู้บริโภคนั้นจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อศาลมีคำสั่งให้ถือข้อเท็จจริงตามคดีก่อน ซึ่งเป็นดุลพินิจของศาลตามที่เห็นสมควร แต่แม้ศาลจะมีคำสั่งให้ถือข้อเท็จจริงตามคดีก่อนแล้วก็ตามก็อาจมีการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ โดยศาลเห็นสมควรเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองหรือ คู่ความได้รับอนุญาตจากศาล ถ้ามีเหตุที่ข้อเท็จจริงในคดีก่อนไม่เพียงพอต่อการวินิจฉัยคดีหรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อคู่คดี

จะเห็นว่าบทบัญญัตินี้เป็นบทบัญญัติที่ให้ศาลมีดุลพินิจในการที่จะสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมหรือไม่ก็ได้ อันถือเป็นบทบาทของผู้พิพากษาในระบบได้ส่วน

(2) บทบาทของศาลในการเรียกพยานมาสืบเองได้ตามสมควร

มาตรา 33<sup>181</sup> แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค กำหนดให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยให้ถือเป็นดุลพินิจของศาล ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวม

<sup>180</sup>พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 ถ้าภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีผู้บริโภคแล้ว ปรากฏว่ามีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันนั้นเป็นคดีผู้บริโภคอีก โดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อน และศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐาน เว้นแต่ศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงในคดีก่อนนั้นยังไม่เพียงพอแก่การวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือเพื่อให้โอกาสแก่คู่ความที่เสียเปรียบต่อคู่คดี ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองหรืออนุญาตให้คู่ความนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควรก็ได้.

<sup>181</sup>พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 33 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการนี้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้

พยานหลักฐานที่ได้มาตามวรรคหนึ่งต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความ ในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว.

พยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งศาลมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาได้ พยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่คัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐาน

โดยในกรณีที่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อให้ได้ความชัดเจนในข้อเท็จจริงแห่งคดีและมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดี<sup>182</sup> ดำเนินการเพื่อให้มีการตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี อาจเป็นพยานหลักฐานที่คู่ความอ้างหรือศาลเห็นว่าจำเป็นต้องนำมาสืบก็ได้ เช่น ให้ตรวจสอบกระบวนการผลิตสินค้าหรือบริการ การตรวจพิสูจน์สินค้าหรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ การตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน ทุนจดทะเบียน รายได้ ชื่อหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ หรือเรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐานหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี<sup>183</sup>

จะเห็นว่าในคดีผู้บริโภคนั้น “เจ้าพนักงานคดี” จะมีบทบาทอย่างมากในการช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงและรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ แม้จะมีใช้พยานหลักฐานที่คู่ความทั้งสองฝ่ายอ้างและอาจมีใช้ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ในคำคู่ความเลยก็ได้ แต่เพื่อประโยชน์

---

<sup>182</sup>เมื่อพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 4 ให้อำนาจศาลที่จะมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่แทนในเรื่องใดๆตามที่ระบุไว้ได้ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินการกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ข้อ 20 จึงให้ศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการเพื่อให้ได้ความกระจ่างชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดีตามความจำเป็นได้ในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ตรวจสอบพยานหลักฐานอันเป็นประเด็นแห่งคดี
- (2) ตรวจสอบกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์หรือบริการ
- (3) ตรวจพิสูจน์สินค้า หรือความเสียหายอันเกิดจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ
- (4) ตรวจสอบรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน และทุนจดทะเบียน รายได้ รายชื่อหุ้นส่วน ผู้ถือหุ้น หรือกรรมการของผู้ประกอบธุรกิจ

(5) เรียกให้หน่วยงานหรือบุคคลใดให้ข้อมูลหรือจัดส่งพยานหลักฐาน

(6) ตรวจสอบข้อเท็จจริงอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณาพิพากษาคดี ทั้งนี้ ข้อเท็จจริงที่เจ้าพนักงานคดีรายงานต่อศาล แม้จะมีใช้พยานหลักฐานและมีใช้การสืบพยานที่คู่ความนำสืบ แต่ก็ถือเป็นพยานหลักฐานในสำนวนที่ศาลมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีดำเนินการแทน ย่อมใช้ในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีนั้นได้ โดยศาลจะเชื่อฟังตามรายงานของเจ้าพนักงานคดีหรือไม่ก็ได้.

<sup>183</sup>ไพัพัญญู หนูแท้, บทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ปัญหาและอุปสรรค, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2553, หน้า 109.

ในการวินิจฉัยคดี ทั้งนี้ต้องเป็นกรณีที่ศาลมอบหมายให้ทำและต้องปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

### (3) บทบาทของศาลในการซักถามพยาน

มาตรา 34<sup>184</sup> แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค วางหลักให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานบุคคลที่จะเบิกความ ทั้งนี้ เพราะความมุ่งหมายที่ว่าในคดีที่ผู้บริ โภคเป็นผู้เสียหายนั้น หากศาลจะเป็นผู้ซักถามพยานด้วยตนเองจะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและมีทำให้คู่ความที่ไม่มีทนายความต้องเสียเปรียบในการซักถามพยานบุคคลที่มาเบิกความ<sup>185</sup> โดยให้ศาลซักถามพยานก่อน ไม่ว่าพยานนั้นจะเป็นพยานที่คู่ความอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง เมื่อศาลซักถามเสร็จแล้ว คู่ความหรือทนายความจึงจะซักถามเพิ่มเติมต่อไปได้ ซึ่งตามปกติศาลก็จะซักถามพยานจนได้ข้อเท็จจริงครบถ้วนตามคำฟ้องหรือคำให้การอยู่แล้ว จึงเหลือข้อมูลที่คู่ความจะต้องซักถามเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งคู่ความหรือทนายความจะมีสิทธิแต่เพียงซักถามพยานเพิ่มเติมเท่านั้น ไม่มีการถามค้านหรือถามดิงอย่างคดีแพ่งทั่วไป จะเห็นว่าบทบัญญัติมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจศาลอย่างเต็มที่ในการให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเพื่อค้นหาความจริงด้วยตนเอง อันเป็นบทบาทของผู้พิพากษาในระบบไต่สวนอย่างชัดแจ้ง อย่างไรก็ตาม ในวรรคสองของมาตรา 34 กำหนดให้ศาลมีอำนาจซักถามข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีนอกเหนือจากการซักถามพยานตามมาตรา 34 วรรคหนึ่ง โดยมาตรา 34 วรรคสองนี้ให้อำนาจศาลในการซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีได้ แม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม เช่น ศาลอาจซักถามถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกำไรที่ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับจากการประกอบกิจการที่ถูกฟ้องร้องเพื่อประโยชน์ในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเป็นต้น ทั้งนี้เป็นการทำให้ศาลมีบทบาทในการให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความได้มากขึ้น เนื่องจากคู่ความมีข้อจำกัดที่จะต้องซักถามพยานถึงข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นพิพาทในคดีโดยตรงที่เกิดจากคำฟ้องและคำให้การเท่านั้น

(4) บทบาทของศาลในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี

<sup>184</sup>พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค มาตรา 34 ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง

ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยาน คู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม.

<sup>185</sup>ไพพัญญ์ หนูแท้, บทบาทของศาลตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ.2551 ปัญหาและอุปสรรค, หน้า 107.

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค มาตรา 36<sup>186</sup> ได้กำหนด บทบาทของศาลไว้โดยเฉพาะในการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อ ประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี แต่ทั้งนี้ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตาม สมควรในอันที่จะเรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นแย้ง หรือเพิ่มเติม ความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว ทั้งนี้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมีหน้าที่มา ให้ ความเห็นต่อศาลมิใช่มาเบิกความเพื่อให้คู่ความซักถามดังเช่นพยานอื่นๆ ดังนั้น ศาลจะอนุญาต หรือไม่อนุญาตให้คู่ความซักถามผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญก็ได้

(5) บทบาทของศาลในการสืบพยานหลักฐานเพิ่มเติมภายหลังเสร็จสิ้น

การพิจารณา

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค มาตรา 37<sup>187</sup> เป็นบทบัญญัติ ที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริง โดยตราไว้ที่ศาลยังมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาล เห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานต่อไปได้ อาจรวมทั้งการเรียกพยานหลักฐานที่สืบไปแล้วมาสืบใหม่โดยไม่ ต้องมีคู่ความฝ่ายใดร้องขอ อันถือเป็นบทบาทค้นหาความจริงของผู้พิพากษาในเชิงรุก อย่างไรก็ตาม บทบัญญัตินี้ใช้แก่คู่ความในคดีทั้งผู้บริ โภคและผู้ประกอบธุรกิจ ดังนั้น ศาลจะต้องพิจารณาถึง ประโยชน์ของคู่ความทั้งสองฝ่ายและความสุจริตในการดำเนินคดีประกอบดุลพินิจดังกล่าว

#### 5.1.4 คดีอาญาของเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่า กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิด

<sup>186</sup>พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ.2551 มาตรา 36 ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือ ผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาส คู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้งหรือเพิ่มเติม ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นมีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักตามระเบียบที่กำหนดโดยคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหาร ราชการศาลยุติธรรม.

<sup>187</sup>พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริ โภค พ.ศ.2551 มาตรา 37 เมื่อได้สืบพยานหลักฐานตามที่จำเป็น และคู่ความได้แถลงการณ์ ถ้าหากมีเสร็จแล้วให้ถือว่า การพิจารณาเป็นอันสิ้นสุดและให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง โดยเร็ว แต่ตราไว้ที่ศาลยังมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบ เพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ ซึ่งอาจรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบ แล้วมาสืบใหม่ด้วย โดยไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ.

ต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 มาตรา 98/1 บัญญัติว่า “กรณีที่มีการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาเป็นคดีอาญาต่อศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดี ให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจได้สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นควร ในการดำเนินคดีตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาไปโดยใช้ ระบบได้สวน ทั้งนี้ตามระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา...”

โดยที่มาตรา 98/1 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 กำหนดให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมโดยใช้ระบบได้สวน จึงได้มีการออกระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยใช้ระบบได้สวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยความในข้อ 5 ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าวิธีพิจารณาให้ใช้ระบบได้สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในระเบียบนี้ และความในข้อ 15 ให้ในการพิจารณาพิพากษาคดีให้ศาลยึดรายงานและสำนวนคดีของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณาและอาจได้สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ในการได้สวนให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานหรือบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือดำเนินการอื่นใดเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา รวมทั้งมีอำนาจสั่งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หน่วยงานหรือบุคคลใด ตรวจสอบ และรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติม แล้วรายงานให้ศาลทราบและจัดส่งพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

## 5.2 ศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ

### 5.2.1 คดีแรงงาน

#### 1) แนวความคิดและที่มาของการจัดตั้งศาลแรงงาน

เมื่อก่อนหน้าปี พ.ศ. 2517 ได้มีประเทศไทยได้เริ่มมีแนวความคิดในการจัดตั้งศาลแรงงานเพื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากคดีแพ่งทั่วไป

โดยศาลแรงงานนั้นควรจะมิวิธีพิจารณาที่สะดวก รวดเร็วและประหยัด เหมาะสมกับคดีแรงงาน แต่ก็ยังมิได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้ศาลแรงงานเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ.2517 มาตรา 212 ได้บัญญัติว่าศาลปกครองและศาลในสาขาแรงงาน สาขาภาษี หรือสาขาสังคมจะตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติซึ่งถือเป็นการแสดงให้ปรากฏในครั้งแรกในรัฐธรรมนูญถึงประเด็นเรื่องการจัดตั้งศาลแรงงาน<sup>188</sup> จนกระทั่ง พ.ศ.2518 ได้มีการพิจารณาร่างกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ในสถานประกอบการแห่งชาติ จนในที่สุดได้ออกมาเป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2518 ใช้ชื่อว่า “พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518” โดยในพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติหลายมาตราที่กล่าวถึงการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลแรงงานต่างๆ ที่ในขณะนั้นยังไม่มีศาลแรงงานแต่อย่างใด แต่ก็มีบทเฉพาะกาลไว้ในมาตรา 163 ว่า “ในระหว่างที่ยังมิได้มีการจัดตั้งศาลแรงงานใช้บังคับ ให้ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับศาลแรงงาน”

ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2519 คณะรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้มีมติมอบให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาเป็นเจ้าของเรื่องร่วมกับผู้แทนกระทรวงมหาดไทยและผู้แทนกระทรวงยุติธรรมร่างและปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยศาลแรงงานว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ว่าด้วยการคุ้มครองการทำงาน และว่าด้วยแรงงาน เพื่อเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา แต่ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการนัดหมายให้มีการร่วมพิจารณาแต่อย่างใด จนกระทั่งต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2519 คณะรัฐมนตรีได้ลงมติมอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมเป็นเจ้าของเรื่องพิจารณากร่างกฎหมายว่าด้วยศาลแรงงาน กระทรวงยุติธรรมจึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการกร่างกฎหมายว่าด้วยศาลแรงงานขึ้น โดยมีปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นประธานกรรมการกับกรรมการอื่นอีก 10 นาย แต่ยังไม่ทันได้ดำเนินการอย่างใดก็มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน กระทรวงยุติธรรมจึงได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีชุดหลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเรื่องศาลแรงงานและวิธีพิจารณาแรงงานขึ้นคณะหนึ่ง

โดยคณะกรรมการดังกล่าวได้เห็นพ้องต้องกันว่าสมควรจะต้องมีศาลแรงงาน สำหรับตัดสินชี้ขาดข้อพิพาทคดีแรงงาน แยกต่างหากออกมาจากศาลธรรมดา และศาลนี้ควรยึดหลัก 3 ประการ คือ (1) รวดเร็ว (2) ประหยัด (3) ยุติธรรม จึงสมควรให้มีการฟ้องคดีด้วยวาจาไม่ต้องมีทนายความ ไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม และมีองค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลาง โดยพยายามให้มีวิธีการที่นายจ้างและลูกจ้างยังคงไว้ซึ่งการปรองดองกันอยู่ นำไปสู่การร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 ในเวลาต่อมา โดยเหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ได้ระบุไว้ว่า

<sup>188</sup> จรัส ณะจาร, ศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน, กรุงเทพฯ: ประจักษ์ พิมพ์ครั้งที่ 1, หน้า 1.

“โดยที่คดีแรงงานเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่งและคดีอาญาโดยทั่วไป เพราะเป็นข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงานหรือเกี่ยวกับสิทธิของนายจ้าง และลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ ซึ่งข้อขัดแย้งดังกล่าวควรได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในปัญหาแรงงานร่วมกันผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้าง ทั้งการดำเนินคดีควรเป็นไปโดยสะดวก ประหยัด รวดเร็วเสมอภาค และเป็นธรรมเพื่อให้คู่ความมีโอกาส ประนีประนอมยอมความและสามารถกลับไปทำงานร่วมกันโดยไม่เกิดความรู้สึกเป็นอริต่อกัน จำเป็นต้องยกเว้นขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่บัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหลาย กรณีด้วยกัน เพื่อให้เกิดการคล่องตัวยิ่งขึ้น

ศาลแรงงานมีองค์คณะประกอบด้วยสามฝ่าย ได้แก่

- (1) ผู้พิพากษาที่เป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการ<sup>189</sup> 1 ท่าน
- (2) ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้าง 1 ท่าน
- (3) ผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง<sup>190</sup> 1 ท่าน

<sup>189</sup>พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522

มาตรา 12 พระมหากษัตริย์จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้พิพากษาศาลแรงงานจากข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม และเป็นผู้มีความรู้และความเข้าใจในปัญหาแรงงาน.

<sup>190</sup>พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522

มาตรา 14 พระมหากษัตริย์จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้พิพากษาสมทบจากบุคคลซึ่งคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมคัดเลือกจากบัญชีรายชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างและฝ่ายลูกจ้างโดย

(1) ให้สมาคมนายจ้างกับรัฐวิสาหกิจและสหภาพแรงงานเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายตนต่ออธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติตามมาตรา 14/1 (5) และ (6) แล้วให้อธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนฝ่ายสมาคมนายจ้างกับรัฐวิสาหกิจและฝ่ายสหภาพแรงงานให้ได้จำนวนไม่เกินสองเท่าของจำนวนที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนดและเสนอบัญชีรายชื่อดังกล่าวต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม หรือในกรณีไม่มีสมาคมนายจ้างหรือสหภาพแรงงาน ซึ่งจดทะเบียนที่ตั้งสำนักงานไว้ในเขตศาลแรงงานใด หรือมีอยู่เป็นจำนวนน้อย นอกจากสมาคมนายจ้างกับรัฐวิสาหกิจและสหภาพแรงงานแล้ว ให้ที่ประชุมผู้แทนฝ่ายนายจ้างของสถานประกอบกิจการและที่ประชุมผู้แทนฝ่ายลูกจ้างของสถานประกอบกิจการซึ่งอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้น แต่ละฝ่ายเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายตนและ

(2) ให้กระทรวงแรงงาน หรือคณะกรรมการหรือองค์กรที่เกี่ยวกับแรงงานตามประกาศของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม เสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างหรือผู้แทนฝ่ายลูกจ้างต่ออธิบดีกรมสวัสดิการและ

คุ้มครองแรงงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเพื่อตรวจสอบคุณสมบัติตามมาตรา 14/1 (7) และให้อธิบดีกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจัดให้มีการประชุมและเลือกกันเองของผู้แทนฝ่ายนายจ้างและผู้แทนฝ่ายลูกจ้างให้ได้จำนวนไม่เกินสองเท่าของจำนวนที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนดและเสนอบัญชีรายชื่อดังกล่าวต่อเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมกำหนด โดยคำนึงถึงการกระจายโอกาสให้แก่ตัวแทนของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้านแรงงาน ระเบียบดังกล่าวเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา 14/1 บุคคลที่ได้รับการเสนอชื่อเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาสมทบต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์ในวันที่ได้มีการเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างหรือผู้แทนฝ่ายลูกจ้างตามมาตรา 14
- (3) มีภูมิลำเนาหรือสถานที่ทำงานอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้นไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันที่ได้มีการเสนอชื่อตามมาตรา 14
- (4) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็นผู้พิพากษาสมทบในศาลแรงงาน
- (5) ในวันที่ได้มีการเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างตามมาตรา 14 นั้น ในกรณีที่สมคมนายจ้างหรือรัฐวิสาหกิจเป็นผู้เสนอ ต้องเป็นกรรมการสมคมนายจ้างมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีและสมคมนายจ้างนั้นได้จดทะเบียนที่ตั้งสำนักงานในเขตศาลแรงงานนั้น หรือเป็นฝ่ายบริหารของรัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์มาแล้วไม่น้อยกว่าสองปี แล้วแต่กรณีหรือในกรณีที่ประชุมผู้แทนฝ่ายนายจ้างของสถานประกอบกิจการเป็นผู้เสนอ ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อต้องเป็นเจ้าของสถานประกอบกิจการหรือลูกจ้างของสถานประกอบกิจการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ทำการแทนนายจ้างสำหรับกรณีการจ้าง การให้บำเหน็จ การลดค่าจ้าง หรือการเลิกจ้างและสถานประกอบกิจการดังกล่าวอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้น
- (6) ในวันที่ได้มีการเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายลูกจ้างตามมาตรา 14 นั้น ในกรณีที่สหภาพแรงงานเป็นผู้เสนอต้องเป็นกรรมการสหภาพแรงงานมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีและสหภาพแรงงานนั้นได้จดทะเบียนที่ตั้งสำนักงานในเขตศาลแรงงานนั้น หรือในกรณีที่ประชุมผู้แทนฝ่ายลูกจ้างของสถานประกอบกิจการเป็นผู้เสนอ ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อต้องเป็นลูกจ้างของสถานประกอบกิจการซึ่งอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้น
- (7) ในวันที่ได้มีการเสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างหรือผู้แทนฝ่ายลูกจ้างตามมาตรา 14 นั้น ในกรณีที่กระทรวงแรงงานหรือคณะกรรมการหรือองค์กรที่เกี่ยวกับแรงงานเป็นผู้เสนอชื่อผู้แทนฝ่ายนายจ้างหรือผู้แทนฝ่ายลูกจ้างผู้ได้รับการเสนอชื่อต้องมีคุณสมบัติตาม (5) หรือ (6) แล้วแต่กรณี
- (8) เป็นผู้มีคุณสมบัติในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

## (1) ความหมายและประเภทของคดีแรงงาน

คดีแรงงาน หมายถึง คดีที่มีข้อพิพาทระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างหรือบุคคลซึ่งกฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ไว้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีอาญา มาตรา 8<sup>191</sup> ได้กำหนดนิยามของคดีแรงงาน สามารถสรุปได้ดังนี้

(9) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย คนไร้ความสามารถ คนเสมือนไร้ความสามารถ คนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือน มีจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้พิพากษาสมทบ หรือเป็นโรคที่ระบุไว้ในระเบียบของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

(10) ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(11) ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม หรือกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน เว้นแต่พ้นโทษมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีหรือพ้นระยะเวลาที่ศาลได้กำหนดในการรอลงโทษแล้ว

(12) ไม่เคยต้องคำสั่งของศาลถึงที่สุดให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินและศาลไม่ได้สั่งคืนทรัพย์สินตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

(13) ไม่เป็นข้าราชการการเมือง กรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งที่รับผิดชอบในการบริหารพรรคการเมืองที่ปรึกษาพรรคการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง หรือการแต่งตั้ง หรือทุนความ

(14) ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

(15) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี

(16) ไม่เคยพ้นจากตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบตามมาตรา 15 (6)

<sup>191</sup>พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน มาตรา 8 ศาลแรงงานมีอำนาจพิจารณาคดีพิพาทคดี หรือมีคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงาน หรือตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

(2) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม หรือกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน

(3) กรณีที่จะต้องชี้สิทธิทางศาลตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์หรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์

(4) คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ของ

ก. คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงานหรือตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

ก) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามสัญญาจ้างแรงงาน หมายถึงคดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับสัญญาจ้างแรงงานหรือเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามข้อตกลงหรือสัญญาระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง

ข) คดีพิพาทเกี่ยวกับข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง หมายถึงคดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างที่เกิดขึ้นจากการแจ้งข้อเรียกร้องตามกฎหมายแรงงานสัมพันธ์หรือตามข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานที่เกี่ยวกับการทำงานที่นายจ้างต้องจัดให้มีตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานที่กฎหมายให้ถือว่าเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้าง

ข. คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานหรือ กฎหมายแรงงานสัมพันธ์

ก) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน หมายถึง คดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างหรือผู้มีสิทธิเกี่ยวกับสิทธิ

---

คณะกรรมการแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน ตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ของคณะกรรมการอรรถาธิบายตามกฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม หรือของคณะกรรมการกองทุนเงินทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน

(5) คดีอันเกิดแต่มูลละเมิดระหว่างนายจ้างและลูกจ้างสืบเนื่องจากข้อพิพาทแรงงานหรือ เกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน ทั้งนี้ ให้รวมถึงมูลละเมิดระหว่างลูกจ้างกับลูกจ้างที่เกิดจากการทำงานในทางที่จ้างด้วย

(6) ข้อพิพาทแรงงานที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานขอให้ศาลแรงงานชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน

(7) คดีที่กฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลแรงงาน

คดีตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม หรือกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน บัญญัติให้ร้องเรียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือปฏิบัติตามขั้นตอน และวิธีการที่กำหนดไว้ จะดำเนินการในศาลแรงงานได้ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการที่กฎหมายดังกล่าวบัญญัติไว้แล้ว.

หรือหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.2551 และประกาศกระทรวงแรงงานและการ  
สังคมรวมทั้งกฎกระทรวงซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายดังกล่าวทุกฉบับ

ข) คดีพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยแรงงาน  
สัมพันธ์ หมายถึงคดีที่มีข้อขัดแย้งระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตาม  
พระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518

ค. กรณีที่ต้องใช้สิทธิทางศาลตามกฎหมายว่าด้วยกฎหมายคุ้มครอง  
แรงงานหรือกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ คดีที่ต้องใช้สิทธิทางศาล หมายถึง คดีที่กฎหมาย  
บัญญัติให้การกระทำในบางเรื่องของบุคคลใดต้องให้ศาลพิจารณา หรืออนุญาตหรือมีคำสั่งอย่าง  
หนึ่งอย่างใด หรือจะต้องให้ศาลแต่งตั้งก่อน ซึ่งโดยปกติมักเป็นคดีไม่มีข้อพิพาท แต่เป็นกรณีที่มี  
การยื่นคำร้องต่อศาล อย่างไรก็ดี ตามหากมีบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ายื่นคำร้องคัดค้านก็จะทำให้คดีนั้น  
กลายเป็นคดีมีข้อพิพาทไปได้เหมือนกัน

ง. คดีอุทธรณ์คำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการ  
คุ้มครองแรงงาน หรือของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ หรือรัฐมนตรีตามกฎหมายว่าด้วยแรงงาน  
สัมพันธ์ ได้แก่ คดีที่มีข้อพิพาทระหว่างนายจ้างหรือลูกจ้างกับเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจตาม  
กฎหมายคุ้มครองแรงงานหรือกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ อันเป็นคดีที่เจ้าพนักงานของรัฐตกเป็น  
จำเลย ทั้งนี้ เนื่องมาจากผู้ได้รับคำวินิจฉัยหรือชี้ขาดของเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งไม่พอใจหรือไม่  
ยอมรับคำวินิจฉัยนั้นก็จะไปยื่นฟ้องเจ้าพนักงานของรัฐต่อศาล โดยถือว่าเป็นคดีที่มีข้อพิพาท  
ระหว่างผู้ยื่นคำฟ้องกับเจ้าพนักงานของรัฐ

จ. คดีอันเกิดแต่มูลละเมิดระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเนื่องจากข้อ  
พิพาทแรงงานหรือเกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน ได้แก่กรณีละเมิดระหว่างนายจ้างกับ  
ลูกจ้างโดยมีสาเหตุเนื่องมาจากข้อพิพาทแรงงานหรือเกี่ยวกับการทำงานตามสัญญาจ้างแรงงาน  
เท่านั้น

ฉ. ข้อพิพาทแรงงานที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานขอให้ศาล  
แรงงานชี้ขาดตามกฎหมายว่าด้วยแรงงานสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ หรือ  
กฎหมายว่าด้วยการจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน

ช. คดีที่มีกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลแรงงาน

## 2) กระบวนพิจารณาคดีแรงงาน

### (1) การฟ้องคดีแรงงาน

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน  
พ.ศ.2522 มาตรา 33 บัญญัติให้ยื่นคำฟ้องคดีแรงงานต่อศาลแรงงานที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล

แรงงานนั้น “มูลคดีเกิดขึ้น” โดยหลักคือสถานที่ที่ถูกจ้างทำงานเป็นที่ที่มูลคดีเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 มาตรา 33 วรรคสอง อย่างไรก็ตาม ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 33 วรรคหนึ่ง ยังได้บัญญัติให้สามารถยื่นคำฟ้องต่อศาลแรงงานที่โจทก์หรือจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้นได้ โดยในการยื่นคำฟ้อง โจทก์จะต้องยื่นคำร้องแสดงเหตุให้เห็นว่าการพิจารณาคดีในศาลที่โจทก์หรือจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลแรงงานนั้นจะเป็นการสะดวกและศาลแรงงานนั้นจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ ในการฟ้องคดีตามมาตรา 35 วรรคหนึ่ง โจทก์สามารถยื่นคำฟ้องเป็นหนังสือ หรือมาแถลงด้วยวาจาต่อศาลก็ได้ ซึ่งในทางปฏิบัติเรียกว่าการฟ้องด้วยวาจา โดยผู้พิพากษาจะออกนั่งฟัง คำแถลงด้วยวาจา สอบถามและบันทึกอ่านให้โจทก์ฟังและให้โจทก์ลงชื่อไว้ตาม มาตรา 33 วรรคสอง กรณีการฟ้องคดีโดยมีโจทก์หลายคน ศาลจะจัดให้มีการแต่งตั้งโจทก์คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้แทนในการดำเนินคดีก็ได้ตาม มาตรา 35 วรรคสาม โดยในการแต่งตั้งเป็นไปตามข้อกำหนดศาลแรงงานว่าด้วยการแต่งตั้งผู้แทนโจทก์ในการดำเนินคดีลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2523

## (2) การนัดพิจารณาคดีแรงงาน

การนัดพิจารณาคดีแรงงาน เมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องและศาลสั่งรับคดีไว้พิจารณา ซึ่งในทางปฏิบัติศาลจะมีคำสั่งรับฟ้อง ศาลแรงงานจะกำหนดวันพิจารณาคดีในระยะเวลาสั้น ๆ หลังจากวันฟ้อง เพื่อให้มีการพิจารณาคดีโดยรวดเร็ว โดยศาลจะมีคำสั่งให้โจทก์มาศาลตามกำหนดนัด และจะส่งสำเนาคำฟ้องของโจทก์พร้อมทั้งออกหมายเรียกให้จำเลยมาศาลในวันนัดจำเลยเมื่อได้รับคำฟ้องแล้วตามมาตรา 37 วรรคสอง จำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจา หรือจะไม่ให้การก็ได้ จะยื่นก่อนวันที่ เวลาที่ศาลแรงงานนัดให้มาศาลก็ได้ จะยื่นในวันนัดพิจารณาก็ได้ จึงไม่มีกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อย่างไรก็ตามหากจำเลยยื่นคำให้การเป็นหนังสือแล้ว คำให้การต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 177 วรรคสอง คือ ต้องแสดงโดยชัดแจ้งในคำให้การว่ายอมรับหรือปฏิเสธข้ออ้างของโจทก์ทั้งสิ้นหรือแต่บางส่วนและต้องแสดงเหตุแห่งการปฏิเสธนั้นด้วย

ทั้งนี้ มาตรา 38 บัญญัติให้ศาลแรงงานก่อนเริ่มทำการพิจารณาจะต้องดำเนินการไต่ถามก่อน เพื่อให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน ไม่ว่าจะเป็นการที่โจทก์ขอถอนฟ้องคดีนั้นไปหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันในศาล ศาลอาจดำเนินการไต่ถามไต่ถามเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าคู่ความนั้นก็ได้ หากศาลดำเนินการไต่ถามไต่ถามแล้ว คู่ความไม่สามารถ ตกลงกันได้ ศาลก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป โดยศาลจะตรวจคำให้การของจำเลยที่ยื่นไว้ หากจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การ ศาลจะสอบถามคำให้การจำเลย และไม่ถือว่าจำเลย

ขาดนัดยื่นคำให้การ โจทก์จะนำสืบพยานไปตามฟ้อง นอกจากนี้ ศาลมีอำนาจฟังคำแถลงของโจทก์จำเลยเพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทในชั้นพิจารณาและจะมีคำสั่งให้สืบพยานโจทก์หรือจำเลยก่อนก็ได้ตามมาตรา 39 หากจำเลยไม่ให้การ ศาลจะบันทึกไว้และดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป และถือว่าคดีไม่มีประเด็นข้อพิพาท คงมีแต่ประเด็นตามคำฟ้องเท่านั้น เมื่อถึงกำหนดนัดพิจารณาของศาล

โจทก์และจำเลยต้องมาศาลตามกำหนดนัดตามมาตรา 40 กรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา มาตรา 37 ถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไป ให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความโดยไม่ต้องพิจารณาว่าจำเลยมาศาลหรือไม่ หรือแม้จำเลยมาศาลและแถลงขอให้ศาลดำเนินพิจารณาคดีต่อไปก็ตาม ในกรณีที่จำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา ตาม มาตรา 37 ศาลจะมีคำสั่งว่าจำเลยเลยขาดนัดและพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีไปฝ่ายเดียว ศาลจะทำการสืบพยานโจทก์ต่อไป โจทก์จะแถลงขอให้ศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีโดยไม่ต้องสืบพยานไม่ได้ อย่างไรก็ตามในกรณีที่โจทก์หรือจำเลยไม่มาศาลในวันนัดพิจารณา หากโจทก์หรือจำเลยได้แจ้งให้ศาลทราบเหตุที่ไม่มาศาลและศาลพิจารณาถึงเหตุนั้นแล้ว หากศาลเห็นสมควรศาลมีอำนาจที่จะเลื่อนการพิจารณาไปนัดพิจารณาใหม่ได้ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ หรือศาลมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดตามมาตรา 40 โจทก์หรือจำเลยอาจแถลงให้ศาลขอพิจารณาของตนได้ใหม่ โดยต้องแถลงให้ศาลทราบถึงความจำเป็นและเหตุผลที่ไม่อาจมาศาลได้ภายใน 7 วันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความหรือมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดแล้วแต่กรณีเพื่อยกคดีขึ้นพิจารณาใหม่โดยโจทก์หรือจำเลยต้องนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล และศาลจะทำการไต่สวนหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ได้แถลงต่อศาล ถ้าโจทก์ไม่มาศาลในวันสืบพยานและศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีถือว่ามิใช่ในวันนัดพิจารณาคดีตามมาตรา 40 วรรคหนึ่ง การที่ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีเป็นคำสั่งจำหน่ายคดีกรณีโจทก์ขาดนัดพิจารณา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 200 วรรคหนึ่ง ประกอบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานพ.ศ. 2522 มาตรา 31 ห้ามโจทก์อุทธรณ์คำสั่งหรือมีคำสั่งหรือมีคำขอให้พิจารณาคดีใหม่ แต่โจทก์อาจยื่นฟ้องคดีใหม่ได้ภายในอายุความ<sup>192</sup>

### 3) ระบบไต่สวนของศาลแรงงาน

คดีแรงงานเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแรงงาน เนื่องจากคดีแรงงานเป็นคดีที่มีความละเอียดอ่อนแตกต่างจากคดีแพ่งโดยทั่วไป จะต้องมีการคัดกรองผู้พิพากษาที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะที่มีความรู้ความเข้าใจในคดีแรงงาน ผู้พิพากษาสมทบฝ่าย นายจ้างและผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้างอันเป็นลักษณะไตรภาคีทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี

<sup>192</sup><http://www.coj.go.th/lblbrc/human/courtla2...pdf>.

ทั้งนี้ ในการค้นหาความจริงในศาลแรงงานจะใช้ระบบไต่สวน โดยศาลแรงงานถือเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษศาลแรกในไทยที่มีบทบาทหน้าที่ให้อำนาจศาลเชิงรุก (Active Role) ในการค้นหาความจริงแบบระบบไต่สวน ดังจะเห็นจากบทบัญญัติมาตรา 45<sup>193</sup> แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 ที่กำหนดบทบาทของศาลในเชิงรุกไว้ดังต่อไปนี้

(1) บทบาทของศาลในการเรียกพยานมาสืบเองได้ตามที่เห็นสมควร (มาตรา 45 วรรคหนึ่ง)

(2) บทบาทของศาลในการซักถามพยานด้วยตนเอง (มาตรา 45 วรรคสอง)

จะเห็นว่าเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดบทบาทของศาลในเชิงรุกมากกว่าคดีแพ่งโดยทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากในคดีแรงงานนั้นนายจ้างและลูกจ้างมีความแตกต่างกันมาก โดยลูกจ้างมักอยู่ในฐานะเสียเปรียบ และนายจ้างมักเป็นผู้ที่มีความรู้และมีกำลังทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า หากจะใช้หลักการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบนหลักพื้นฐานว่าคู่ความมีฐานะเท่าเทียมกันย่อม ไม่อาจทำให้เกิดความเป็นธรรมในการวินิจฉัยคดี ดังนั้น จึงมีแนวความคิดว่าในการดำเนินคดีแรงงาน นั้นควรจะเป็นระบบไต่สวน เพื่อให้ศาลมีบทบาทในการแสวงหาข้อเท็จจริงและเรียกพยานหลักฐาน ใด ๆ มาสืบได้ รวมทั้งซักถามพยานด้วยตนเอง อย่างน้อยเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับลูกจ้างที่ไม่มี กำลังทรัพย์ที่จะจ้างทนายความเพื่อแก้ต่างได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น

### 5.2.2 คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีต มีวิธีการดำเนินคดีเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา กล่าวคือจะต้องมีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนแล้วสรุปสำนวนทำความเห็นเพื่อส่งต่อคดีไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่ง หากพนักงานอัยการสั่งฟ้องจึงจะนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมชั้นต้นเพื่อพิจารณาและมีคำพิพากษา จากนั้นหากคู่ความไม่พอใจคำพิพากษาของศาลชั้นต้นก็จะอุทธรณ์และฎีกาต่อไปตามลำดับตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเป็นกรณีที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นราษฎรมีความประสงค์จะขึ้นฟ้องคดีต่อศาลด้วยตนเอง ศาลก็ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนที่จะวินิจฉัยและมีคำสั่งให้ประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไป หรือพิพากษายกฟ้องเมื่อศาลเห็นว่าคดีไม่มีมูล ซึ่งจะเห็นว่าแต่เดิมนั้นการดำเนินคดีอาญาต่อนักการเมืองจะเป็นการดำเนินคดีที่เน้นไป

<sup>193</sup>พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ.2522 มาตรา 45 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความชัดเจนในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลแรงงานมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลแรงงานเรียกมาเอง ให้ศาลแรงงานเป็นผู้ซักถามพยาน ตัวความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลแรงงาน.

ทางระบบกล่าวหา ซึ่งโดยภาพรวมถือได้ว่าบรรลุเป้าหมายในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ และป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นอีก แต่อย่างไรก็ตามในส่วนของความผิดอาญาอื่นๆ ที่มีลักษณะพิเศษเช่น การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือทุจริตต่อหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น เนื่องจากบุคคลดังกล่าวนี้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการใช้อำนาจอธิปไตย และในบางตำแหน่งอาจมีอำนาจบังคับบัญชาให้ผู้อื่นให้โทษแก่ข้าราชการประจำ หากจะมีการฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลดังกล่าว การค้นหาความจริงโดยระบบกล่าวหาอาจเป็นอุปสรรค เพราะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอาจใช้อำนาจเข้าแทรกแซงการทำงานของบรรดาเจ้าหน้าที่รัฐ แม้แต่เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมได้ และการดำเนินคดีในระบบเดิมนั้น มีขั้นตอนในการดำเนินคดีหลายขั้นตอน แม้แต่การดำเนินดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลต้องมีการกลั่นกรองถึงสามชั้นศาล และกระบวนการพิจารณาในศาลชั้นต้นยังมีช่องทางให้คู่ความประวิงเวลาให้ล่าช้าได้ เนื่องจากคู่ความมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามวิธีการของระบบกล่าวหา ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการได้ข้อเท็จจริงจากพยานบุคคลที่มาเบิกความต่อศาลว่ามีความถูกต้องแท้จริงหรือไม่ อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายๆ ประการ เช่น ประสิทธิภาพและความสามารถของพนักงานอัยการหรือทนายความ ความรู้และสติปัญญาของพยานบุคคลที่ดีตลอดจนอิทธิพลของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่อาจส่งผลต่อการเบิกความของพยานบุคคล ซึ่งทั้งหมดนั้นส่งผลต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงเป็นอย่างมาก ทำให้การดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระบบดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ นำไปสู่แนวความคิดในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการค้นหาข้อเท็จจริง

#### 1) แนวความคิดและที่มาของการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 219 กำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา ส่วนอำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 8 กำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกา<sup>194</sup>

<sup>194</sup> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 8 “ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา”.

ทั้งนี้กฎหมายดังกล่าวมิได้บัญญัติให้จัดตั้งศาลขึ้นเป็นพิเศษต่างหากจากศาลฎีกาแต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดให้ศาลฎีกามีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะ เนื่องจากมีอำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาที่แตกต่างจากศาลธรรมดา ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงเป็นส่วนหนึ่งของศาลฎีกา ซึ่งมีศาลเดียวและเป็นศาลยุติธรรม

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังต่อไปนี้

1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

กรณีนี้เป็นเรื่องการกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น มาตรา 9 (1) ได้กำหนดตัวบุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้ดังนี้ คือ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น<sup>195</sup>

<sup>195</sup> พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ข้าราชการการเมืองได้แก่ บุคคลซึ่งรับราชการในตำแหน่งข้าราชการการเมืองดังต่อไปนี้

- (1) นายกรัฐมนตรี
- (2) รองนายกรัฐมนตรี
- (3) รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
- (4) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
- (5) รัฐมนตรีว่าการทบวง
- (6) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
- (7) รัฐมนตรีช่วยว่าการทบวง
- (8) ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
- (9) ที่ปรึกษารองนายกรัฐมนตรี
- (10) ที่ปรึกษารัฐมนตรี และที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (11) เลขานุการนายกรัฐมนตรี
- (12) รองเลขานุการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง
- (13) โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
- (14) รองโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

2) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม (1) หรือบุคคลอื่นเป็น  
ตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (1)

กรณีนี้เป็นการกล่าวหาบุคคลผู้เป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุนในการ  
กระทำความผิดทางอาญาตามมาตรา 9 (1) จึงเป็นการขยายอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกา  
แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไปถึงบุคคลอื่นซึ่งมิได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง  
และมีใช้เจ้าพนักงาน แต่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตาม  
มาตรา 9 (1) ในฐานะตัวการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 ผู้ใช้ตามประมวลกฎหมายอาญา  
มาตรา 84 หรือผู้สนับสนุนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86

บทบัญญัติมาตรา 9 (1) และมาตรา 9(2) ข้างต้นจึงสอดคล้องกับ  
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่บัญญัติว่า “ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทน  
ราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติ กระทำความผิดต่อ  
ตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือ  
ทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจ  
พิจารณาพิพากษา...”

3) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อ กล่าวหาว่า  
กรรมการ ป.ป.ช. ร้ายวญผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อ  
ตำแหน่งหน้าที่ราชการ

กรณีนี้เป็นการกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร้ายวญผิดปกติ กระทำ  
ความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ดังนั้น จึงเป็นกรณี  
กรรมการ ป.ป.ช. จึงอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง  
ทางการเมือง อันเป็นการสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

(15) เลขานุการรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี

(16) ประจำสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

(17) เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

(18) ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง

(19) เลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง

(20) ผู้ช่วยเลขานุการรัฐมนตรีว่าการทบวง

ข้าราชการการเมืองซึ่งมิใช่รัฐมนตรี จะมีจำนวนเท่าใด ให้เป็นไปตามอัตราในบัญชีท้าย  
พระราชบัญญัตินี้

ดังนั้น ข้าราชการการเมืองจึงหมายถึงผู้ดำรงตำแหน่งตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ  
การเมือง พ.ศ. 2535 มาตรา 4(8)-(20).

4) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

กรณีนี้บุคคลที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่น ตามที่กฎหมายบัญญัติ อันได้แก่บุคคลตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 (9)<sup>196</sup> ที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่าที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตลอดทั้งบุคคลตามมาตรา 4(7) และ (8) คือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร หรือผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร

บทบัญญัติดังกล่าวจึงสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 234 ซึ่งบัญญัติว่า “...3) กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และเจ้าหน้าที่ของรัฐยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมทั้งตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน ของบุคคลดังกล่าว ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต”

<sup>196</sup> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” หมายความว่า

- (1) นายกรัฐมนตรี
- (2) รัฐมนตรี
- (3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (4) สมาชิกวุฒิสภา
- (5) ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก(1)และ(2)ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการการเมือง
- (6) ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา
- (7) ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร
- (8) ผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลนคร

(9) ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีรายได้หรืองบประมาณไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา.

คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากบทบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ซึ่งบัญญัติว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

(1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่านายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นร้ายฉกคปคค กระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

(2) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลตาม (1) หรือบุคคลอื่นเป็น ตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทบความผิดทางอาญาตาม (1)

(3) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่า กรรมการ ป.ป.ช. ร้ายฉกคปคค กระทบความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

(4) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกคคคของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภา ท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติคคคเป็นของแผ่นดิน

ทำให้สามารถแบ่งลักษณะคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

#### (1) การดำเนินคดีอาญา

คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อาจแบ่งออกเป็น

ก. ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ ความผิดในประมวลกฎหมายอาญา ลักษณะ 2 หมวด 2 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่ มาตรา 147 ถึงมาตรา 166

ข. ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ตัวอย่าง เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 119 122 และ 123 เป็นต้น

ค. ความผิดฐานเป็นตัวการ ผู้ใช้หรือผู้สนับสนุนในการกระทบความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริต

ต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ความผิดในข้อนี้เป็นการพิจารณาจากลำดับความผิดในกรณีที่มีบุคคลหลายคนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการพิจารณาพิพากษาคดี และเพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน จึงให้ทั้งผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและมีได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นมาพิจารณาที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย

(2) การดำเนินคดีต่อกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

คดีที่ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องมายังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้แก่คดีที่มีข้อกล่าวหาว่า

ก. กรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ<sup>197</sup> ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 “ร่ำรวยผิดปกติ” หมายความว่า การมีทรัพย์สินมากผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากผิดปกติหรือการมีหนี้สินลดลงมากผิดปกติ หรือได้ทรัพย์สินมาโดยไม่สมควร สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ ตามบทนิยามดังกล่าวการที่จะถือว่าบุคคลร่ำรวยผิดปกติจะต้องเป็นการร่ำรวยที่สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่แล้วทำให้ผู้นั้นได้รับประโยชน์

ข. กรรมการ ป.ป.ช. กระทำฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ<sup>198</sup> ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 31 บัญญัติว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ให้ประธาน กรรมการ กรรมการ อนุกรรมการ และพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมาย อาญา” ดังนั้น กรรมการ ป.ป.ช. จึงกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาได้เช่นกัน

(3) การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 4 บัญญัติว่า “ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ” หมายความว่า การที่ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สิน

<sup>197</sup> คดีที่กล่าวหาตามข้อ 1) เป็นการกล่าวหาเพื่อให้มีคำสั่งให้ทรัพย์สินของกรรมการ ป.ป.ช. ตกเป็นของแผ่นดินซึ่งเป็นการดำเนินคดีแพ่ง.

<sup>198</sup> คดีที่กล่าวหาตามข้อ 2) เป็นการกล่าวหาเพื่อให้คำพิพากษาลงโทษอาญาแก่กรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งเป็นการดำเนินคดีอาญา.

เพิ่มขึ้นผิดปกติหรือหนี้สินลดลงผิดปกติ โดยบทนิยามดังกล่าวจะมีความเกี่ยวข้องกับบัญชี แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ยื่นเมื่อพ้นจากตำแหน่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 32 ซึ่งบัญญัติว่าให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามที่มิได้อยู่จริงในวันที่ยื่นบัญชีดังกล่าวตามแบบที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนดต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทุกครั้งที่เข้ารับตำแหน่งและพ้นจากตำแหน่ง

ทรัพย์สินและหนี้สินที่ต้องแสดงรายการให้รวมทั้งทรัพย์สินและหนี้สินในต่างประเทศ และทรัพย์สินที่มีใ้ค้อยู่ในความครอบครองของผู้อื่น คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วย..” ดังนั้น การที่จะถือว่ามีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติที่จะถูกดำเนินคดีตามมาตรา 38<sup>199</sup> เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินมิได้ 2 กรณีคือ

ก. ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อพ้นตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ

ข. ทรัพย์สินหรือหนี้สินในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินที่ได้ยื่นเมื่อพ้นตำแหน่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากที่ได้ยื่นเมื่อเข้ารับตำแหน่งในลักษณะที่ทรัพย์สินลดลงผิดปกติ

## 2) กระบวนพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การพิจารณาพิพากษาคดีในกรณีมีการดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นจะมีลักษณะแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป กล่าวคือ เมื่อมีการยื่นคำฟ้องแล้วโดยอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช.แล้ว ก่อนที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะประทับรับฟ้องเข้าสู่การพิจารณา ศาลจะตรวจฟ้องว่าเป็นฟ้องที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เมื่อศาลได้มีคำสั่งประทับฟ้องของโจทก์แล้วศาล

<sup>199</sup> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 38 “ในกรณีที่มิผลการตรวจสอบปรากฏว่าทรัพย์สินมีความเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นผิดปกติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทายาทหรือผู้จัดการมรดก แล้วแต่กรณีชี้แจงการได้มาของทรัพย์สินดังกล่าวก่อนที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะมีมติว่ามีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ในกรณีที่ปรากฏว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติให้ประธานกรรมการส่งเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่พร้อมทั้งรายงานผลการตรวจสอบไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินต่อไป และให้นำบทบัญญัติ มาตรา 80 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม”.

จะต้องจัดการส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้ไขข้อกล่าวหาต่อไป และศาลต้องนัดคู่ความให้มาศาลในวันพิจารณาคดีครั้งแรก โดยเมื่อจำเลยมาอยู่หน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้ว กฎหมายกำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งการเมืองจะต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง ถามคำให้การของจำเลยว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ แต่ทั้งนี้ เป็นสิทธิของจำเลยที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ หากจำเลยให้การก็ให้บันทึกคำให้การไว้ ถ้าจำเลยไม่ให้การก็ให้บันทึกว่าจำเลยไม่ให้การ และให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานและแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน ในการพิจารณาคดีครั้งแรก เมื่อศาลถามคำให้การจำเลยแล้วหากจำเลยปฏิเสธ ก็ต้องดำเนินการตรวจพยานหลักฐานและไต่สวนพยานหลักฐานเพื่อให้มีคำพิพากษาต่อไป แต่ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามคำฟ้องก็ต้องดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 กล่าวคือ

(1) หากความผิดที่จำเลยรับสารภาพนั้น มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ศาล สามารถพิพากษาคดีได้โดยไม่ต้องไต่สวนหรือสืบพยานแต่อย่างใด หากศาลเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามคำรับสารภาพ

(2) หากความผิดที่จำเลยรับสารภาพนั้น มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีขึ้นไป หรือโทษสถานหนักกว่านั้น ศาลจะต้องรับฟังพยานประกอบคำรับสารภาพจนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง

หลังจากการพิจารณาคดีครั้งแรกซึ่งศาลจะต้องอ่านและอธิบายฟ้อง ถามคำให้การแล้วศาลยังต้องทำการกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานด้วย โดยการกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อ

(1) หากคู่ความ คือโจทก์และจำเลยไม่มีการโต้แย้งพยานหลักฐานในเรื่องใดแล้ว องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้

(2) หากคู่ความคือโจทก์และจำเลยโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเององค์คณะผู้พิพากษาก็จะดำเนินการในขั้นต่อไปคือ “การไต่สวนพยานหลักฐาน”

โดยในกรณีที่ต้องมีการไต่สวนพยานหลักฐานไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มีการโต้แย้งของพยานหลักฐานที่เป็นเอกสาร หรือพยานวัตถุ หรือกรณีที่ต้องมีการไต่สวนพยาน ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องแจ้งกำหนดวันเริ่มไต่สวนให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน โดยศาลต้องดำเนินการสอบสวนพิจารณาไต่สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณาวันแต่ละวันจะมีเหตุสุดวิสัย หรือเหตุจำเป็นเรื่องอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ โดยต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เมื่อศาลได้ไต่สวน

พยานเสร็จสิ้นแล้ว คู่ความมีสิทธิแถลงปิดคดีของตนภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หลังจากนั้นศาลจะมีคำพิพากษาชี้ขาด<sup>200</sup>

### 3) ระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาลฎีกานักการเมืองข้างต้นนั้นจะเห็นว่าในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นมีหลักการที่ต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป โดยศาลจะต้องยึดสำนวนการสอบสวนของ ป.ป.ช.เป็นหลัก และศาลก็จะเข้าไปค้นหาความจริงในบทบาทเชิงรุก (Active Role) ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติดังต่อไปนี้

(1) บทบาทศาลในการเรียกเอกสาร หรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคหนึ่ง<sup>201</sup>

(2) บทบาทศาลในการขอให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณา ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคสอง<sup>202</sup>

(3) บทบาทศาลในการมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 5 วรรคสาม<sup>203</sup>

<sup>200</sup> สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป, งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) พ.ศ. 2548, หน้า 23.

<sup>201</sup> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 5 วรรคหนึ่งในการพิจารณาคดีให้ศาลยึดรายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร.

<sup>202</sup> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 5 วรรคสอง ในการปฏิบัติหน้าที่ศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำตลอดจนขอให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้.

<sup>203</sup> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 5 วรรคสาม ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย.

(4) บทบาทของศาลในการชักถามพยานบุคคล ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 31<sup>204</sup>

จากวิธีพิจารณาที่มีบทบัญญัติกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษข้างต้น จะเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการดำเนินคดีในลักษณะของ “ระบบไต่สวน” อย่างเต็มรูปแบบ

### 5.2.3 คดีเลือกตั้ง

#### 1) แนวความคิดและที่มาในการพิจารณาคดีเลือกตั้ง

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 บัญญัติให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภายื่นใบสมัครต่อผู้อำนวยการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งนั้น ส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ให้พรรคการเมืองจัดทำขึ้นพรรคการเมืองละหนึ่งบัญชีไม่เกินบัญชีละหนึ่งร้อยยี่สิบห้าคน และให้ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง มาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 บัญญัติให้ผู้สมัครมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลฎีกาพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของตน โดยยื่นคำร้องภายใน 7 วัน นับแต่วันประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง

กรณีผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประกาศรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว ก่อนวันเลือกตั้งหากปรากฏหลักฐานว่าผู้สมัครใดขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งสอบสวนแล้วเห็นว่าผู้สมัครผู้นั้นขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 40 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้ผู้อำนวยการการเลือกตั้งประจำเขตเลือกตั้งหรือคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้วแต่กรณียื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อพิจารณาวินิจฉัยให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรายนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคสองและมาตรา 40 วรรคสอง บัญญัติให้ประธานศาล

<sup>204</sup> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2542 มาตรา 31 ในการไต่สวนในห้วงคณะผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น โดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลยถามเพิ่มเติมต่อไป.

ฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรม ซึ่งประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณาและวินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 เพื่อใช้ในการพิจารณาและวินิจฉัยคดี โดยแบ่งคดีออกเป็น 2 กรณี คือ คดีขอให้วินิจฉัยสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และคดีขอให้เพิกถอนการสมัครรับเลือกตั้ง โดยในส่วนของสมาชิกสภาท้องถิ่นนั้นระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา กำหนดให้ยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์<sup>205</sup>

## 2) กระบวนการพิจารณาคดีเลือกตั้ง

(1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ขั้นตอนและวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภานั้นมีดังต่อไปนี้

ก. กรณีมีการยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งให้พิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาสามารถยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจได้ โดยคำร้องต้องทำเป็นหนังสือ ใช้ถ้อยคำสุภาพ และต้องมีรายการดังต่อไปนี้<sup>206</sup>

ก) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง

ข) ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้งและมาตราของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง

ค) คำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไร

ง) ลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่น ต้องแนบใบมอบฉันทะให้กระทำการดังกล่าวมาด้วย

คำร้องที่มีได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ศาลอาจมีคำสั่งให้ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาที่ศาลกำหนด ถ้ามิได้ปฏิบัติตามก็ให้ศาลมีคำสั่งไม่รับคำร้องนั้น โดยคำร้องต้องยื่นพร้อมสำเนาคำร้องและเอกสารประกอบโดยข้อความถูกต้องเป็นอย่างเดียวกันเท่าจำนวนผู้ถูกกล่าวหาตามคำร้องและอีกจำนวน 5 ชุดต่อศาล

<sup>205</sup> <http://www.supremecourt.or.th/file/election/2554/manul.pdf>.

<sup>206</sup> ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 ข้อ 6.

ข. กรณีมีคำร้องขอให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาใหม่หรือให้ศาลมีการเพิกถอนการสรรหาวุฒิสภาหรือขอให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งบุคคลใด ให้ศาลตรวจและมีคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องภายในสามวันนับแต่วันรับคำร้อง

เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือมีคำสั่งแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำเนาคำร้องและยื่นคัดค้านแล้ว หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ยื่นคัดค้านภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำร้องหรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปโดยเร็ว<sup>207</sup>

ค. เมื่อศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาและสืบพยานแล้วศาลต้องทำคำสั่ง โดยคำสั่งของศาลต้องทำเป็นหนังสือและอย่างน้อยต้องกล่าวหรือแสดง

ก) ชื่อผู้ร้องและผู้คัดค้าน

ข) ใจความแห่งคำวินิจฉัยพร้อมเหตุผล

ค) ลายมือชื่อของคณะผู้พิพากษาที่ทำคำสั่ง

ให้ศาลอ่านคำพิพากษาให้ผู้ความฟังและปิดคำสั่งไว้หน้าศาลเพื่อให้ทราบโดยทั่วกันและให้คำสั่งนั้นมีผลทันที หากคู่ความทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลให้ศาลบันทึกไว้และให้ถือว่าคำสั่งนั้นได้อ่านโดยชอบแล้วและในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาใหม่หรือเพิกถอนการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดให้ศาลแจ้งคำสั่งไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาแล้วแต่กรณีและนายกรัฐมนตรีโดยเร็ว

## (2) สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่น

โดยขั้นตอนและวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นนั้น มีดังต่อไปนี้<sup>208</sup>

ก. กรณีมีคำร้องขอให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นใหม่หรือขอให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของบุคคลใด ผู้มีสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาและวินิจฉัยเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น สามารถยื่นคำร้องต่อศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์

<sup>207</sup> ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 ข้อ 6.

<sup>208</sup> <http://www2.ect.go.th/download.php?Province=nakhonphanom&SiteMenuID=5640>.

ภาคที่เขตเลือกตั้งอยู่ในเขตอำนาจก็ได้ โดยคำร้องต้องทำเป็นหนังสือ ใช้ถ้อยคำสุภาพและต้องมีรายการดังต่อไปนี้<sup>209</sup>

ก) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง

ข) ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้งและมาตราของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง

ค) คำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไร

ง) ลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่นต้องแนบใบมอบฉันทะให้กระทำการดังกล่าวมาด้วย

คำร้องที่มีได้ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด ศาลอาจมีคำสั่งให้ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาที่ศาลกำหนด ถ้ามิได้ปฏิบัติตามก็ให้ศาลมีคำสั่งไม่รับคำร้องนั้น โดยคำร้องต้องยื่นพร้อมสำเนาคำร้องและเอกสารประกอบโดยข้อความถูกต้องเป็นอย่างเดียวกัน เท่าจำนวนผู้ถูกกล่าวหาตามคำร้องและอีกจำนวน 5 ชุดต่อศาล

ข. กรณีมีคำร้องของให้ศาลสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นหรือขอให้ศาลเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งบุคคลใด ให้ศาลตรวจและมีคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องภายในสามวันนับแต่วันรับคำร้อง เมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือมีคำสั่งแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้รับสำเนาคำร้องและยื่นคัดค้านแล้ว หรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ยื่นคัดค้านภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่รับสำเนาคำร้องหรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปโดยเร็ว<sup>210</sup>

ค. เมื่อศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาและสืบพยานแล้วศาลต้องทำคำสั่ง โดยคำสั่งของศาลต้องทำเป็นหนังสือและอย่างน้อยต้องกล่าวหรือแสดง

(1) ชื่อผู้ร้องและผู้คัดค้าน

(2) ใจความแห่งคำวินิจฉัยพร้อมเหตุผล

(3) ลายมือชื่อองค์คณะผู้พิพากษาที่ทำคำสั่ง

ให้ศาลอ่านคำพิพากษาให้ผู้ความฟังและปิดคำสั่งไว้หน้าศาลเพื่อให้ทราบโดยทั่วกันและให้คำสั่งนั้นมีผลทันที หากผู้ความทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาศาลให้ศาล

<sup>209</sup> ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา.ศ. 2550 ข้อ 6.

<sup>210</sup> ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา.ศ. 2550 ข้อ 8-9.

บันทึกไว้และให้ถือว่าคำสั่งนั้นได้อ่านโดยชอบแล้วและในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของสมาชิกสภาท้องถิ่นผู้ใดให้ศาลแจ้งไปยังสภาท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วแต่กรณีโดยเร็ว<sup>211</sup>

### 3) ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดีเลือกตั้ง

โดยระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาสำหรับนักการเมืองท้องถิ่นและนักการเมืองระดับชาติ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการให้อำนาจศาลในเชิงรุกตามแบบระบบไต่สวนคล้ายคลึงกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

(1) วิธีพิจารณาให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปด้วยความรวดเร็ว

(2) ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบเองได้ตามที่เห็นสมควร โดยการถามพยานของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านจะใช้คำถามนำก็ได้และ

(3) ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคดีใดมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้ ศาลจะดสืบพยานก็ได้ ทั้งนี้เพราะคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของนักการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ควรจะมีวิธีการพิจารณาที่รวดเร็ว โดยให้ศาลมีส่วนในการค้นหาความจริงตามแบบระบบไต่สวนเพื่อให้ศาลมีคำสั่งออกมาได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากสมาชิกภาพของผู้แทนทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาตินั้นมีความสำคัญ หากศาลตัดสินใจเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ความเป็นสมาชิกภาพย่อมหมดไป ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ซึ่งเป็นกรณีที่คณะกรรมการเลือกตั้งจะได้จัดให้มีการเลือกตั้งซ่อมเพื่อหาผู้แทนใหม่มาทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของปวงชนได้อย่างรวดเร็ว

## 5.3 ศาลปกครอง

ศาลปกครองเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษา “คดีปกครอง” ซึ่งเป็นคดีพิพาทระหว่างหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชนกรณีหนึ่ง และข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันอีกกรณีหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและเพื่อสร้างบรรทัดฐานที่ถูกต้องในการปฏิบัติราชการ

### 5.3.1 แนวความคิดในการจัดตั้งศาลปกครอง

แต่เดิมนั้น หากประชาชนจะฟ้องหน่วยงานของรัฐ หรือฟ้องเจ้าหน้าที่จากการใช้อำนาจกระทำการทางปกครอง จะต้องฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรม จนกระทั่งในการพิจารณา

<sup>211</sup> ระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาและวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา.ศ. 2550 ข้อ 18-20.

แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2538 ของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณา ศึกษาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญฯ ของสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าควรมี ศาลปกครองที่เป็นศาลที่มีความชำนาญเป็นพิเศษ เพราะแม้ประชาชนจะสามารถฟ้องหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ที่กระทำการกระทบสิทธิของตนต่อศาลยุติธรรมได้อยู่แล้ว แต่ศาลยุติธรรมก็ประกอบด้วยผู้พิพากษาที่เชี่ยวชาญกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญาเป็นหลัก ทำให้การควบคุมฝ่ายปกครองของรัฐไม่เกิดประสิทธิภาพที่พึงปรารถนาเท่าที่ควร<sup>212</sup> ที่เป็นเช่นนี้เพราะศาลยุติธรรมมิได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในกฎหมายปกครองและควบคุมฝ่ายปกครอง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องสร้างระบบพิจารณาในการตรวจสอบควบคุมฝ่ายปกครองให้เกิดดุลยภาพระหว่างสิทธิเสรีภาพของประชาชนกับประสิทธิภาพในการบริหารเพื่อประโยชน์ของสาธารณะให้ได้ เพื่อการนี้จึงควรมี “ศาลปกครอง” ซึ่งเป็นองค์กรศาลเชี่ยวชาญเฉพาะในการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง ซึ่งเป็นปัญหาในทางกฎหมายมหาชน

ต่อมาภายหลังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีผลใช้บังคับได้มีการกำหนดให้มี “ศาลปกครอง” ในรูปแบบของ “ศาลคู่” มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัย คดีปกครอง มีคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง ตลอดจนให้มีการจัดตั้งหน่วยงานธุรการของศาลปกครองที่เป็นอิสระขึ้นโดยเฉพาะ<sup>213</sup> จึงได้มีการดำเนินการตามกฎหมายเพื่อตรากฎหมายและกำหนดโครงสร้างขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการจัดตั้งศาลปกครองให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จากนั้นจึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542<sup>214</sup> ซึ่งมีผลใช้บังคับในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2542 ขึ้น

<sup>212</sup> อักษราร จุฬารัตน, “กว่าจะมาเป็น...ศาลปกครอง” ได้รับการสนับสนุนจาก The Canadian International Development Agency –CIDA และสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนา ระหว่างประเทศ ออสเตรเลียประจำประเทศไทย (The Australian Agency for International Development - AusAid), มี.ค 2549 หน้า 154.

<sup>213</sup> รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 276-มาตรา 280.

<sup>214</sup> หมายเหตุในการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติให้จัดตั้งศาลปกครองขึ้น เพื่อให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีข้อพิพาททางกฎหมายปกครอง ระหว่างเอกชนกับหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือระหว่าง หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเกี่ยวกับการกระทำ หรือการละเว้นการกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หรือเนื่องจากการกระทำหรือการ ละเว้นการกระทำที่หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งตาม.

### 1) บุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง

ศาลปกครองเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครอง อันได้แก่ คดีหรือข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกัน หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐด้วยกัน หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชนอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในเบื้องต้นสิ่งที่จะต้องพิจารณาคือ หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐผู้ใดเป็นหน่วยงานทางปกครองและเป็นเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า<sup>215</sup>

“หน่วยงานทางปกครอง” ได้แก่ หน่วยงานของรัฐในฝ่ายบริหารแทบทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นราชการ เช่น กระทรวง ทบวง กรม จังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร หรือเมืองพัทยา หรือรัฐวิสาหกิจที่มีกฎหมายเฉพาะจัดตั้งขึ้น เช่น การไฟฟ้านครหลวง การรถไฟแห่งประเทศไทย การประปาส่วนภูมิภาค และหน่วยงานอื่นของรัฐ ทั้งยังครอบคลุมถึงหน่วยงานของเอกชนที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือให้ดำเนินการทางปกครองจากรัฐด้วย เช่น สถานพยาบาลเป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน่วยงานทางปกครองนี้ไม่รวมถึงรัฐสภาที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติหรือศาลที่ใช้อำนาจตุลาการ และไม่รวมถึงรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้นในรูปของบริษัท เว้นแต่จะได้รับการมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือให้ดำเนินการทางปกครอง

“เจ้าหน้าที่รัฐ” โดยปกติหมายความว่าผู้ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานทางปกครอง ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือลูกจ้างของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าหน้าที่อื่น และยังหมายความรวมถึงบุคคลหรือคณะบุคคลที่กฎหมายให้อำนาจในการออกกฎ คำสั่งหรือมติใดๆ ที่มีผลกระทบต่อบุคคลด้วย เช่น คณะกรรมการวินิจฉัยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ตามกฎหมายบางฉบับ คณะกรรมการสรรหา กรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) หรือกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) เป็นต้น นอกจากนี้ในอำนาจหน้าที่ของศาลปกครองดังกล่าวเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหรือคำสั่งทางปกครอง การกระทำละเมิดในทางปกครอง หรือการทำสัญญาทางปกครอง อันเป็นเรื่องของกฎหมายมหาชน และโดยที่ระบบการพิจารณาและพิพากษาคดีจำเป็นต้องมีกระบวนการเป็นพิเศษต่างจากคดีปกติทั่วไป เพราะผลแห่งคำพิพากษาอาจกระทบถึงการบริหารราชการแผ่นดิน หรือต้องจ่ายเงินภาษีอากรของส่วนรวมเป็นค่าชดเชยหรือค่าเสียหายแก่เอกชน ในขณะที่เดียวกันเอกชนจะอยู่ในฐานะเสียเปรียบที่ไม่อาจทราบข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐได้ ในการพิจารณาจึงจำเป็นต้องใช้ระบบไต่สวนเพื่อหาข้อเท็จจริงที่แท้จริง และต้องมีตุลาการที่มีความเชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะซึ่ง

<sup>215</sup> ฤทัย หงส์ศิริ, “ศาลปกครองและการดำเนินคดีในศาลปกครอง” สำนักพิมพ์วิญญูชน พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2546 หน้า 36.

สามารถตรวจสอบได้จากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และประชาชนทั่วไปซึ่งจะถูกกระทบในทางใดทางหนึ่งจากคำพิพากษาของศาลปกครอง รวมทั้งต้องมีหน่วยงานธุรการของศาลปกครองที่เป็นอิสระ ฉะนั้น เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติ ส่วนที่เกี่ยวกับองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้งนั้น ศาลปกครองสูงสุดโดยที่ประชุมใหญ่ก็วินิจฉัยว่าเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่อาจถูกฟ้องที่ศาลปกครองได้

## 2) คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง มาตรา 9<sup>216</sup> ได้แยกประเภทคดีปกครองออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

(1) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำฝ่ายเดียวของหน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ชอบด้วยกฎหมาย

โดยอาจแยกออกเป็นการกระทำทางกฎหมาย หรือที่เรียกว่า “นิติกรรมทางปกครอง” และการกระทำทางกายภาพ หรือที่เรียกว่า “ปฏิบัติการ” การกระทำทางปกครองที่กล่าวมาเป็นการใช้อำนาจที่หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการได้เองฝ่ายเดียวโดยไม่จำเป็นต้องให้เอกชนยินยอมก่อน ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ เช่น การออกพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่มีผลบังคับเป็นการทั่วไป หรือการออกคำสั่งทางปกครอง เช่น คำสั่งลงโทษทางวินัย คำสั่งอนุญาต อนุมัติ คำสั่งแต่งตั้ง ประกาศผลการสอบแข่งขันเข้ารับราชการหรือเข้าศึกษาต่อซึ่งเป็นกรณีของนิติกรรมทางปกครอง ส่วนคดีพิพาทอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ก็เช่นการก่อสร้างสะพาน ถนน การขุดลอกคลองสาธารณะหรือท่อระบายน้ำสาธารณะ การก่อสร้างห้องสุขาสาธารณะ หรือการก่อสร้างที่พักคนโดยสาร เป็นต้น<sup>217</sup>

(2) คดีพิพาทเกี่ยวกับการที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

ตัวอย่างเช่น กรมทะเบียนการค้ามีหน้าที่รับจดทะเบียนห้างหุ้นส่วน และบริษัท หรือกรมที่ดินมีหน้าที่ในการรับจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมอสังหาริมทรัพย์ หากกรมทะเบียนการค้าหรือกรมที่ดินปฏิเสธไม่รับคำขอหรือรับคำขอแล้วไม่พิจารณาคำขอว่า

<sup>216</sup> พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9.

<sup>217</sup> โทณิ พลกุล, “สาระสำคัญของกฎหมายว่าด้วยศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง” เอกสารลงพิมพ์ครั้งแรกในวารสารวิชาการศาลปกครอง ปีที่ 1 เล่มที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2544) หน้า 63 – 136 ต่อมาได้ปรับปรุงเล็กน้อยเพื่อใช้ประกอบการบรรยายเรื่อง ศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง วันที่ 18 และ 25 กันยายน 2545 ตามโครงการหลักสูตรความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิธีพิจารณาคดีด้านจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ เวชกรรม จัดโดยแพทยสภา หน้า 42.

สมควรจดทะเบียนให้ตามคำขอหรือไม่ ถือเป็นการละเลยต่อหน้าที่ตามกฎหมาย แต่ถ้ารับคำขอมาแล้วแต่ดำเนินการล่าช้า เช่น กรณีการจดทะเบียนเรื่องใดกฎหมายหรือระเบียบภายในระบุว่าให้พิจารณารับจดทะเบียนหรือไม่ภายใน 30 วัน หากพ้นกำหนดก็ถือว่าปฏิบัติหน้าที่ล่าช้า หากไม่มีการกำหนดระยะเวลาไว้ ก็ต้องพิจารณาจากระยะเวลาตามปกติวิสัยว่าเรื่องนั้นจะต้องใช้เวลาเท่าใด หากพ้นระยะเวลาไปแล้วก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร<sup>218</sup>

(3) คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครองหรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

ตัวอย่างเช่น การใช้อำนาจขององค์การบริหารส่วนตำบลในการกำหนดแนวเขตเพื่อขุดคลองและทำถนน หากทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเสียหายก็เป็นคดีละเมิดที่ฟ้องต่อศาลปกครองได้ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 271/2545 (ประชุมใหญ่)) แต่ถ้าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการตามปกติ เช่น พนักงานขับรถของทางราชการขับรถชนคนบาดเจ็บ หรือนายแพทย์โรงพยาบาลรัฐบาลผ่าตัดผิดพลาดทำให้คนไข้พิการ อย่างนี้ไม่ใช่เป็นละเมิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมายต้องฟ้องต่อศาลยุติธรรม สำหรับกรณีความรับผิดอย่างอื่นอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย เช่น กรณีการฟ้องคดีเพื่อเรียกเงินค่าทดแทนจากการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ คดีประเภทที่ (3) นี้มีข้อสังเกตว่าน่าจะเป็นกรณีที่ประชาชนฟ้องทางราชการได้ฝ่ายเดียว

#### (4) คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

สัญญาทางปกครองเป็นสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกัน หรือระหว่างหน่วยงานทางปกครองและเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำบริการสาธารณะหรือมีข้อกำหนดในสัญญาที่ให้อำนาจรัฐยิ่งไปกว่าสัญญาแพ่งทั่ว ๆ ไป สัญญาประเภทนี้อยู่ในบังคับของกฎหมายปกครองและเป็นคดีพิพาทที่อยู่ในอำนาจศาลปกครอง<sup>219</sup>

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง มาตรา 3 บัญญัติว่า “สัญญาทางปกครอง” หมายความว่า สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ หรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้ เหตุที่ต้องมีหลักกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ก็เนื่องมาจากความ

<sup>218</sup> เรื่องเดิมหน้า 47.

<sup>219</sup> อุทัย หงส์ศิริ, “ศาลปกครองและการดำเนินคดีในศาลปกครอง” กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน 2546 หน้า 62.

จำเป็นที่ว่าการของรัฐบาลในปัจจุบันขยายตัวมากขึ้น หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ไม่อาจดำเนินการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเพียงพอ จึงต้องทำสัญญามอบหมายหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะบางส่วนให้แก่เอกชน โดยรัฐหรือหน่วยงานของรัฐยังมีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลกิจการดังกล่าวอย่างใกล้ชิด จึงทำให้ต้องใช้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่พิเศษหรือแตกต่างไปจากหลักเกณฑ์ที่ใช้บังคับแก่สัญญาทางแพ่งทั่วไป

#### (5) คดีพิพาททางปกครองอื่น ๆ

ตัวอย่างเช่น คดีที่กฎหมายกำหนดให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐฟ้องคดีต่อศาลปกครอง เพื่อบังคับให้บุคคลต้องกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น มาตรา 118 ทวิ วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฯ (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2535 ที่บัญญัติให้กรมเจ้าท่าฟ้องศาลเพื่อบังคับให้ผู้ที่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างล่วงล้ำลำน้ำเรือถนนสิ่งก่อสร้างดังกล่าว หรือคดีที่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดให้อยู่ในอำนาจศาลปกครอง เช่น มาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 หรือมาตรา 70 แห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ที่บัญญัติให้ผู้ที่ไม่พอใจคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวยื่นฟ้องต่อศาลปกครองได้ภายในกำหนดหนึ่งเดือนถัดมาตาม (5) นี้ได้แก่คดีตามมาตรา 9 (5) และ (6) นั้นเอง และศาลมีอำนาจตามมาตรา 72 (3) สั่งให้บุคคลกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายหรือตามมาตรา 72 (4) สั่งให้ถือปฏิบัติต่อสิทธิหรือหน้าที่ของที่เกี่ยวข้องในกรณีที่มีการฟ้องให้ศาลมีคำพิพากษาแสดงความเป็นอยู่ของสิทธิหรือหน้าที่นั้น<sup>220</sup>

#### 5.3.2 กระบวนพิจารณาคดีปกครอง

เมื่อมีการยื่นฟ้องต่อศาลปกครองแล้วจะมีการตรวจคำฟ้อง ในคดีปกครองซึ่งมีลักษณะเป็นการดำเนินการ 2 ชั้น กล่าวคือ ในเบื้องต้นเมื่อมีการยื่นคำฟ้องเป็นหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ของศาลที่จะต้องตรวจคำฟ้องที่ยื่นว่ามีรายการครบถ้วนสมบูรณ์หรือไม่ หากคำฟ้องมีรายการไม่ครบถ้วนหรือไม่ชัดเจนหรือไม่อาจเข้าใจได้ พนักงานเจ้าหน้าที่จะแนะนำให้ผู้ฟ้องคดีแก้ไขอย่างไรก็ดี หากผู้ฟ้องคดีไม่แก้ไขพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องรับคำฟ้องนั้นไว้จะปฏิเสธไม่ได้ และเมื่อรับคำฟ้องไว้แล้วต้องออกใบรับให้ผู้มายื่น และลงทะเบียนคดีในสารบบความด้วย หลังจากนั้นจึงเสนออธิบดีศาลปกครองชั้นต้นเพื่อจ่ายสำนวนคดีนั้นต่อไป ต่อจากนั้นตุลาการเจ้าของสำนวนจะต้องตรวจสอบว่าผู้ฟ้องคดีปฏิบัติตามเงื่อนไขการฟ้องคดีโดยครบถ้วนแล้วหรือไม่ ก่อนที่จะพิจารณาในเนื้อหาสาระของคดีต่อไป

<sup>220</sup> โภคิน พลกุล, เรื่องเดิม หน้า 49.

ในกรณีที่ตุลาการเจ้าของสำนวนได้พิจารณาข้อเท็จจริงจากคำฟ้องคำให้การ ฯลฯ และการชี้แจงของคู่กรณี รวมทั้งข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการแสวงหาข้อเท็จจริงของศาลเองแล้ว ไม่ว่าในขณะใด เห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งชี้ขาดคดีได้แล้ว หรือในกรณีที่ศาลมีคำสั่งรับคำฟ้องแล้ว ตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำฟ้อง สามารถวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีอีก ตุลาการเจ้าของสำนวนมีอำนาจจัดทำบันทึกสรุปข้อเท็จจริง ประเด็นที่จะต้องวินิจฉัย และความเห็น เกี่ยวกับประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยพร้อมสำนวนคดีเสนอให้องค์คณะพิจารณาคำเนินการต่อไป ซึ่งในการทำบันทึกนี้ตุลาการเจ้าของสำนวนจะต้องเสนอความเห็นของตนในการวินิจฉัยคดีด้วยว่าควรวินิจฉัยในแนวทางใด

ในกรณีที่องค์คณะพิจารณาสำนวนคดีดังกล่าวแล้วเห็นว่าไม่มีกรณีต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ตุลาการหัวหน้าคณะจะมีคำสั่งกำหนดวันสิ้นสุดการแสวงหาข้อเท็จจริง แล้วส่งสำนวนคดีให้อธิบดีศาลปกครองชั้นต้นพิจารณา เพื่อส่งสำนวนคดีนั้นให้ตุลาการผู้แถลงคดีจัดทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือ เว้นแต่ในคดีที่เป็นเรื่องเร่งด่วน เรื่องที่มีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายไม่ยุ่งยาก หรือในกรณีคำขอเกี่ยวกับวิธีการชั่วคราวก่อนการพิพากษาซึ่งอาจแถลงการณ์ด้วยวาจาได้เมื่อตุลาการผู้แถลงคดีได้จัดทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือหรือสามารถเสนอคำแถลงการณ์ด้วยวาจาได้แล้ว องค์คณะจะกำหนดวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรกต่อไปหลังจากที่ได้หารือกับอธิบดีศาลปกครองชั้นต้นแล้ว

จากอำนาจหน้าที่ของตุลาการเจ้าของสำนวนดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ตุลาการเจ้าของสำนวนจะเป็นผู้มีหน้าที่สำคัญในการพิจารณาคดีของศาลปกครอง เพราะจะเป็นผู้รวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีและพิจารณาเสนอความเห็นในเบื้องต้นต่อองค์คณะก่อนที่องค์คณะจะรับฟังคำแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีและมีคำพิพากษาต่อไป ต่อมาศาลก็จะนั่งพิจารณาคดี โดยต้องกระทำโดยเปิดเผย ทั้งนี้ในวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรก หากคู่กรณีประสงค์จะยื่นคำแถลงเป็นหนังสือ จะต้องยื่นต่อศาลก่อนวันนั่งพิจารณาคดี หรืออย่างช้าที่สุดในช่วงวันนั่งพิจารณาคดี คำแถลงเป็นหนังสือที่ยื่นต่อศาลนั้นต้องเป็นข้อเท็จจริงที่เคยยกขึ้นอ้างไว้แล้วเท่านั้น เว้นแต่เป็นข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นสำคัญแห่งคดีซึ่งมีเหตุจำเป็นหรือพฤติการณ์พิเศษที่ทำให้ไม่อาจเสนอต่อศาลได้ก่อนหน้านั้น ในการนี้คู่กรณีมีสิทธินำพยานหลักฐานมาสืบประกอบคำแถลงเป็นหนังสือที่ยื่นต่อศาลได้ ในการนั่งพิจารณาคดี หากจำเป็นจะต้องซักถามคู่กรณีและพยาน ศาลจะเป็นผู้ดำเนินการ และจะต้องจัดทำรายงานกระบวนการพิจารณาลงลายมือชื่อศาล และคู่กรณีไว้เป็นหลักฐานด้วย ในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดฝ่าฝืนข้อกำหนดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของศาลและศาลสั่งให้ออกไปจากบริเวณศาล ศาลจะพิจารณาคดีลับหลังคู่กรณีฝ่ายนั้นก็ได้ เมื่อเสร็จสิ้นการแถลงและการนำ

พยานหลักฐานมาสืบของคู่กรณีแล้ว ตุลาการผู้แถลงคดีจะชี้แจงด้วยวาจาประกอบคำแถลงการณ์เป็นหนังสือ หรือเสนอคำแถลงการณ์ด้วยวาจาต่อองค์คณะ ในการนี้บุคคลซึ่งไม่ได้รับอนุญาตจากศาลจะอยู่ในห้องพิจารณาไม่ได้

ในการแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีนั้น ตุลาการผู้แถลงคดีจะเสนอความเห็นในการวินิจฉัยคดีของตนโดยอิสระต่อองค์คณะว่าเป็นอย่างไร ความเห็นของตุลาการผู้แถลงคดีจะเป็นสิ่งที่ถ่วงดุลความเห็นขององค์คณะ เพราะจะทำให้ห้ององค์คณะต้องมีความละเอียดรอบคอบและมีเหตุผลสนับสนุนอย่างแน่นแฟ้นในการพิพากษาพิพากษาคดีปกครองแต่ละคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีความเห็นแตกต่างไปจากความเห็นของตุลาการผู้แถลงคดี เมื่อเสร็จสิ้นการแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดี ตุลาการหัวหน้าคณะจะนัดประชุมปรึกษาเพื่อพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยจะกระทำในวันเดียวกับวันที่ตุลาการผู้แถลงคดีชี้แจงก็ได้ นอกจากนั้นอธิบดีศาลปกครองชั้นต้นมีอำนาจที่จะให้มีการวินิจฉัยปัญหาหรือคดีโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองชั้นต้นได้ หากเห็นว่าเป็นคดีที่มีความสำคัญ เช่น เป็นคดีเกี่ยวกับประชาชนเป็นจำนวนมากหรือเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะที่ส่งผลกระทบอย่างมาก หรือเป็นการวางหลักกฎหมายปกครองที่สำคัญผู้ที่ไม่พอใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้น อาจอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวต่อศาลปกครองสูงสุดได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งตั้งนั้น โดยจะต้องยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง (มาตรา 73) ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ของศาลจะตรวจคำอุทธรณ์ในเบื้องต้น จากนั้นตุลาการเจ้าของสำนวนจะตรวจคำอุทธรณ์อีกครั้ง ถ้าเห็นว่ามีคุณสมบัติครบถ้วน ก็จะส่งคำอุทธรณ์นั้นให้ศาลปกครองสูงสุดพิจารณาในลักษณะเดียวกับการดำเนินการกระบวนพิจารณาในศาลปกครองชั้นต้นต่อไป แต่ขั้นตอนในการแสวงหาข้อเท็จจริงจะลดลง กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องดำเนินการจนครบ 4 ขั้นตอนดังเช่นศาลชั้นต้น เพียง 2 ขั้นตอนคือพิจารณาจากคำอุทธรณ์ และคำแก้อุทธรณ์ก็อาจสรุปสำนวนได้ ถ้าตุลาการเจ้าของสำนวนเห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงเพียงพอที่ศาลจะพิพากษาหรือมีคำสั่งอุทธรณ์ได้แล้ว จากนั้นก็จะไปสู่ขั้นตอนของการนั่งพิจารณาและการแถลงการณ์ของตุลาการผู้แถลงคดีต่อไปศาลปกครองสูงสุดมีอำนาจพิพากษายกอุทธรณ์ ยืน กลับ หรือ แก้คำพิพากษาหรือคำสั่งศาลปกครองชั้นต้นได้ รวมทั้งมีอำนาจตั้งยกคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นแล้วส่งสำนวนคดีคืนไปให้พิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่หรือกำหนดให้พิจารณาคดีนั้นใหม่ทั้งหมดหรือบางส่วนแล้วพิพากษาหรือมีคำสั่งใหม่หรือดำเนินการตามคำชี้ขาดของศาลปกครองสูงสุดแล้วพิพากษาหรือมีคำสั่งไปตามรูปคดี นอกจากนั้นหากศาลปกครองสูงสุดเห็นว่าคำอุทธรณ์ใดมีข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัยจะสั่งไม่รับอุทธรณ์นั้นไว้พิจารณาก็ได้

### 5.3.3 ศาลปกครองกับระบบไต่สวน

“คดีปกครอง” เป็นคดีที่มีวิธีพิจารณาเป็นของตนเองโดยเฉพาะ แตกต่างจากคดีแพ่งและคดีอาญา หลักเกณฑ์ที่สำคัญของวิธีพิจารณาคดีปกครองคือศาลจะใช้ระบบไต่สวนในการค้นหาความจริง ตุลาการศาลปกครองจึงมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย สำหรับประเทศไทยได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าวิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นวิธีพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2552 มาตรา 55 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “ในการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลปกครองอาจตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริงได้ตามความเหมาะสม ในกรณีนี้ ศาลปกครองจะรับฟังพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานผู้เชี่ยวชาญหรือพยานหลักฐานอื่นนอกเหนือจากพยานหลักฐานของคู่กรณีได้ตามที่เห็นสมควร” ระเบียบที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543 ข้อ 5 บัญญัติว่า “วิธีพิจารณาคดีปกครองเป็นวิธีพิจารณาโดยใช้ระบบไต่สวนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองและระเบียบนี้” โดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 และระเบียบดังกล่าวได้มีบทบัญญัติให้ศาลปกครองมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงตามแบบระบบไต่สวน

จะเห็นว่าวิธีพิจารณาคดีปกครองของไทยเป็นระบบไต่สวนเพื่อให้ศาลปกครองสามารถรวบรวมข้อเท็จจริงแห่งคดีและพยานหลักฐานที่จำเป็นแก่การวินิจฉัยคดีปกครองให้ได้มากที่สุด อันจะทำให้ศาลปกครองสามารถพิพากษาคดีได้อย่างเป็นธรรม กล่าวคือ ก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ส่วนตัวของเอกชนนั่นเอง

## 5.4 ศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรพิจารณาวินิจฉัยปัญหาความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญ ซึ่งรวมถึงภารกิจในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกระทบกระทบเนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญผ่านกระบวนการควบคุมกฎหมายและร่างกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ

### 5.4.1 แนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นใหม่เรียกว่า “คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” เพื่อทำหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย จนกระทั่งต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 สภาร่างรัฐธรรมนูญในขณะนั้นได้วางแนวทางในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรประกอบ

อำนาจหน้าที่ตลอดจนวิธีพิจารณาของ“คณะกรรมการศาลศาลรัฐธรรมนูญ”ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยการกำหนดให้องค์กรพิเศษที่มีอำนาจในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญให้อยู่รูปแบบของศาลหรือที่เรียกว่า“ศาลรัฐธรรมนูญ” เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีในรูปแบบของศาลในกระบวนการยุติธรรมในสาขากฎหมายมหาชน โดยไม่มีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมืองเหมือนดังเช่นกรณีของคณะ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ปัจจัยทางการเมืองมีผลต่อคำวินิจฉัยในบางเรื่อง ด้วยเหตุนี้นอกเหนือจากการกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญในรูปแบบของศาลแทนคณะกรรมการ<sup>221</sup>

เมื่อรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ สิ่งที่จะสะท้อนให้เห็นความเป็นกฎหมายสูงสุดของก็คือบทบัญญัติของกฎหมายใดจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งแนวความคิดนี้เป็นไปตามหลักการสำคัญที่เรียกว่า “หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย” ซึ่งหลักการเช่นว่านี้ ได้ถูกบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่บัญญัติว่า“รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับไม่ได้” ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นองค์กรที่มีภารกิจเพื่อให้ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญเกิดผลขึ้นจริงได้ในทางปฏิบัติกล่าวคือ มีหน้าที่ในการตรวจสอบและควบคุมให้กฎหมายที่ตราขึ้น หรือที่ใช้บังคับอยู่นั้น ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยมิได้มีหน้าที่ในการพิพากษาอรรถคดีทั่ว ๆ ไป หากแต่มีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยเฉพาะประเด็นปัญหาเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองและรักษาความเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

โดยแนวความคิดในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมี 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (1) เพื่อป้องกันมิให้มีการตรากฎหมายที่อาจไปละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ ทั้งนี้เพื่อปกป้องคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม (2) เพื่อรักษาคุณภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มิให้ใช้อำนาจหน้าที่ไปหลอกล้อหรือขัดแย้งกัน (3) เพื่อพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศไว้ กล่าวคือ หากบทบัญญัติกฎหมายใดมีความขัดหรือแย้งต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ก็จะต้องมีการควบคุมโดยวินิจฉัยให้กฎหมายนั้น ไม่มีผลใช้บังคับ<sup>222</sup>

<sup>221</sup> บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ, กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา พ.ศ.2554 หน้า 213.

<sup>222</sup> ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ กรุงเทพฯ: พี เพรส จำกัด, 2546 หน้า 3.

1) คดีที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

อาจแบ่งอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญออกได้เป็น 4 กลุ่ม<sup>223</sup> ดังนี้

(1) อำนาจหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายหรือร่างกฎหมายมิให้ขัดหรือ  
แย้งต่อรัฐธรรมนูญ

การควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญนี้ถือเป็นหน้าที่หลักของศาลรัฐธรรมนูญ โดยสามารถกระทำได้สองระยะ คือ ก่อนที่กฎหมายจะตราขึ้นใช้บังคับ และหลังจากที่กฎหมายนั้นตราขึ้นใช้บังคับแล้ว<sup>224</sup>

การควบคุมก่อนที่กฎหมายจะตราขึ้นใช้บังคับ ถือเป็นกระบวนการควบคุมร่างพระราชบัญญัติที่อยู่ในกระบวนการตราของฝ่ายนิติบัญญัติ หรือพระราชกำหนดที่ฝ่ายบริหารจะตราขึ้นบังคับใช้ จึงถือได้ว่าเป็นกระบวนการควบคุมก่อนที่จะมีการบังคับใช้นั่นเอง โดยจะสามารถควบคุมได้ทั้งความชอบของรัฐธรรมนูญว่ากฎหมายนั้นมีข้อความขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่และความถูกต้องของกระบวนการตรากฎหมายว่ากฎหมายนั้นได้ผ่านกระบวนการตราหรือเป็นไปโดยถูกต้องตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญหรือไม่ อำนาจหน้าที่เหล่านี้มีสามกรณี ได้แก่

ก. การควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ

ได้แก่การวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วหรือร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดที่รัฐสภาลงมติยืนยันตามคำแนะนำของรัฐมนตรียังไม่นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธยมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ ทั้งนี้ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ

ข. การควบคุมเงื่อนไขการตราพระราชกำหนดของฝ่ายบริหาร

ได้แก่การพิจารณาวินิจฉัยว่าพระราชกำหนดที่คณะรัฐมนตรีเสนอไม่เป็นไปตามกฎหมายกล่าวคือมิได้เป็นกรณีเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศหรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ

<sup>223</sup> เป็นการแบ่งกลุ่มตามหนังสือ “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ” ซึ่งเป็นเอกสารเผยแพร่ที่สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจัดทำขึ้น.

<sup>224</sup> สมคิด เลิศไพฑูรย์ และกล้า สมทวนิช, รายงานการวิจัย “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยศาลรัฐธรรมนูญ”, ศูนย์ศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กันยายน), 2546, หน้า 28.

### ค. การพิจารณาวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติ

#### ประกอบรัฐธรรมนูญ

ที่คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอใหม่มีหลักการอย่างเดียวหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้หรือไม่ ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญ การควบคุมหลังจากที่กฎหมายตราขึ้นใช้บังคับแล้ว ถือเป็นกรณีที่กฎหมายนั้นได้ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติและประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว หากปรากฏว่ากฎหมายนั้นมีข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญก็ยังสามารถนำกฎหมายดังกล่าวเข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยการควบคุมหลังจากที่กฎหมายตราขึ้นใช้บังคับแล้ว มีสองกรณีคือ การควบคุมผ่านกระบวนการศาลกับการควบคุมผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

#### ก) การควบคุมผ่านกระบวนการศาล

ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือกรณีที่บุคคลใดจะใช้สิทธิต่อศาลรัฐธรรมนูญได้นั้นจะต้องปรากฏว่ามีคดีเกิดขึ้นในศาลใดศาลหนึ่งก่อน ไม่ว่าจะเป็นศาลยุติธรรม ศาลปกครองหรือศาลทหาร หรือศาลอื่นใดที่จะมีการจัดตั้งขึ้นในอนาคต และไม่ว่าคดีจะอยู่ระหว่างชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกาก็ตาม หากศาลเห็นเองหรือคู่ความในคดีที่มีปัญหานั้นได้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับแก่คดีนั้นจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ และขณะนั้นยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น สามารถร้องต่อศาลเพื่อขอให้ส่งความเห็นดังกล่าวไปให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้ และในกรณีนี้ศาลจะต้องรอการพิจารณาพิพากษาไว้ก่อนเป็นการชั่วคราวเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ อย่างไรก็ดี ในการที่จะใช้สิทธิตามมาตรานี้จะต้องระลึกรู้อยู่เสมอว่ากฎหมายที่จะนำมาใช้บังคับแก่คดีนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่มีศักดิ์เป็นพระราชบัญญัติซึ่งตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติเท่านั้น อนึ่งบรรดา กฎ ระเบียบ หรือประกาศต่างๆ นั้นเป็นเพียงกฎหมายลำดับรองที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติจึงไม่อยู่ในความหมายของคำว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามมาตรานี้ ดังนั้นศาลรัฐธรรมนูญจะไม่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย

#### ข) การควบคุมผ่านกระบวนการผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภา

โดยผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาเป็นองค์กรผู้รับเรื่องราวร้องเรียนจากประชาชนเกี่ยวกับหน่วยราชการต่างๆ ในกรณีที่หน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐกระทำ หรือละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้ประชาชนได้รับความเสียหาย ไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ รวมทั้งการกระทำที่เจ้าหน้าที่นั้นกระทำไปโดยไม่มีอำนาจด้วย นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดให้อำนาจผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาสามารถเสนอปัญหาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำใดของบุคคลใดขัด

หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ โดยเสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองแล้วแต่กรณี โดยคดีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาได้ร้องมานี้ไม่ต้องเป็นคดีที่ฟ้องกันในศาลหรือกรณีพิพาทเกิดขึ้นจากกฎหมายนั้นก็สามารถนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยเป็นดุลพินิจของผู้ตรวจการแผ่นดินแห่งรัฐสภาว่าจะนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่

(2) อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภา รัฐมนตรี คณะกรรมการการเลือกตั้งและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สิน ฯ

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนนี้ ถือการพิจารณาว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ความเป็นรัฐมนตรีและคุณสมบัติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง ว่ามีคุณสมบัติที่ชอบและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญกำหนดไว้หรือไม่ เนื่องจากสมาชิกภาพหรือสถานะของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวได้ถูกกำหนดไว้โดยรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพหรือสถานะการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านั้นจะต้องสิ้นสุดลงหรือไม่ นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจวินิจฉัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ นั้นจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบด้วยหรือไม่

(3) อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ

อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรานี้ ถือการพิจารณาวินิจฉัยกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญเกิดขึ้น โดยปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญนี้จะต้องเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น หากไม่มีกรณีปัญหาเกิดขึ้นก็ไม่สามารถร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรานี้ได้ เช่นการให้ตีความอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือเป็นข้อหาหรือเกี่ยวกับอำนาจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญโดยยังไม่มีเรื่องหรือกรณียังไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เช่นนี้ศาลรัฐธรรมนูญก็จะไม่รับไว้พิจารณาวินิจฉัย

(4) อำนาจหน้าที่อื่นๆ ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญกำหนด

#### 5.4.2 กระบวนพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ

กระบวนพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญมีดังต่อไปนี้

1) การรับคำร้อง คำร้องที่จะยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ต้องทำเป็นหนังสือใช้ถ้อยคำที่สุภาพและอย่างนื่องต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับ (1) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง (2) ระบุมาตราของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง (3) ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิพร้อมทั้งข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง (4) คำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไร พร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้ง และ (5) ลงลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่นต้องแนบใบมอบฉันทะให้ทำการดังกล่าวมาด้วย

เมื่อมีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ประธานศาลรัฐธรรมนูญจะแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประจำคดีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคนเป็นเจ้าของสำนวน เว้นแต่กรณีการยื่นคำร้องขอให้พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้วตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 17 (5) หรือกรณีการยื่นคำร้องขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือของคณะกรรมการ มีการเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใดๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย ตามข้อกำหนด ข้อ 17(9) หรือกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจไม่แต่งตั้งตุลาการประจำคดีก็ได้ ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญข้อ 25 ในกรณีดังกล่าวข้างต้นนี้ ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องตรวจและมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยภายในสามวันนับแต่วันที่รับคำร้อง

2) การพิจารณาคำร้อง เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประจำคดีได้ตรวจคำร้องแล้ว มีความเห็น ได้ 2 กรณีดังนี้

(1) กรณีมีความเห็นว่ารับคำร้อง จะต้องทำเป็นคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณา วินิจฉัยภายใน 15 วันนับแต่วันที่รับแต่งตั้ง (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 27 วรรคแรก)

(2) กรณีที่มีความเห็นว่าควรสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณา วินิจฉัย ให้ตุลาการประจำคดีเสนอศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาภายใน 7 วันนับแต่วันมีความเห็น และหากศาลรัฐธรรมนูญเห็นพ้องด้วย ก็ได้จัดทำเป็นคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 27 วรรคสอง) แต่ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นของตุลาการประจำคดีก็ให้ดำเนินการตามความเห็นของศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 27 วรรคสาม)

3) การแจ้งผู้ร้องและส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ร้อง เมื่อศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการประจำคดีแล้วแต่กรณี มีคำสั่งรับคำร้องที่มีคู่กรณีไว้พิจารณาวินิจฉัยแล้ว ให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกร้อง หรือมีคำสั่งแจ้งผู้ถูกร้องมารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดเมื่อผู้ถูกร้องได้รับสำเนาคำร้องแล้วให้ยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาภายใน 15 วันนับแต่วันรับสำเนาคำร้อง หรือภายในระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด และในกรณีที่ผู้ถูกร้องไม่ยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาภายใน 15 วันนับแต่วันรับสำเนาคำร้อง หรือภายในระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด หรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในกำหนดเวลาตามที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด ให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 29)

4) การพิจารณาคดี“การพิจารณาคดี”ตามนิยามในข้อกำหนดข้อ 4 หมายความว่า การไต่สวนหรือการประชุมเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย

(1) การไต่สวน หมายความว่า การตรวจพยานหลักฐาน การนั่งพิจารณา หรือการสืบพยาน โดยมีหลักการที่สำคัญดังนี้

ก. การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย กล่าวคือ การไต่สวนของศาลรัฐธรรมนูญ ต้องกระทำโดยเปิดเผยเว้นแต่เมื่อศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าการสมควรเพื่อรักษาความเรียบร้อยบริเวณที่ทำการศาล กำหนดบุคคลที่มีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้และปิดประกาศวันเวลาไต่สวนทุกครั้งไว้ ณ ที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญ สำหรับประกาศกำหนดวันนัดไต่สวนครั้งแรก ให้ส่งสำเนาประกาศแก่คู่กรณีไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันนัด (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 32)

ข. การให้โอกาสคู่กรณีแสดงพยานหลักฐาน

ก) คู่กรณีมีสิทธิอ้างตนเอง บุคคลและหลักฐานอื่นเป็นพยานได้ ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเองหรือของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ณ ที่ทำการศาลในเวลาทำการได้ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด โดยให้คู่กรณียื่นบัญชีระบุพยานพร้อมแสดงเหตุผล ความจำเป็นในการอ้างพยานหลักฐาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าว คู่กรณีอาจยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมพร้อมแสดงเหตุผลและความจำเป็นได้ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นสมควร และพยานหลักฐานใดที่คู่กรณีไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้คู่กรณีไม่อาจนำเข้าสู่การพิจารณาคดีได้เว้นแต่ศาลรัฐธรรมนูญจะอนุญาตเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 33)

ข) เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนได้ และต้องแจ้งคู่กรณีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน และก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานดังกล่าวไม่น้อยกว่าเจ็ดวันให้คู่กรณียื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลรัฐธรรมนูญและหากคู่กรณีจะยื่นบัญชีระบุ

พยานเพิ่มเติมต้องกระทำก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมภายหลังการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลรัฐธรรมนูญ โดยผู้ขอต้องแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 34)

ค) ในวันนัดตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่กรณีนำพยานหลักฐานทั้งหมดยื่นต่อศาลเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายมีโอกาสตรวจพยานหลักฐานดังกล่าว โดยศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการประจำคดีหรือตุลาการคนใดคนหนึ่งที่ได้รับมอบหมายจะสอบถามคู่กรณีถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิงตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งแล้วจึงบันทึกรายงานการพิจารณาคดีไว้ เมื่อเสร็จแล้วศาลรัฐธรรมนูญจะกำหนดวันนัดสืบพยาน และแจ้งให้คู่กรณีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 35)

ง) การไต่สวนของศาลรัฐธรรมนูญ ให้คู่กรณีซักถามเฉพาะประเด็นที่ศาลกำหนดและให้มีการสืบพยานหลักฐานที่คู่กรณีไม่รับกัน (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 36) ในการไต่สวนของศาลหากศาลเห็นว่าคดีมีข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ ศาลจะงดการไต่สวนก็ได้ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 37) การไต่สวนพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเอง โดยก่อนทำการไต่สวนให้ศาลแจ้งให้พยานทราบถึงประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น โดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามของศาลทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้คู่กรณีซักถามพยานเพิ่มเติมตามประเด็นและข้อเท็จจริงที่ศาลกำหนดไว้ก็ได้ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 38)

#### ค. การให้โอกาสคู่กรณีสืบพยานที่อยู่นอกที่ทำการศาล

กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญอาจอนุญาตให้สืบพยานที่อยู่นอกที่ทำการศาลตามที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายร้องขอ โดยระบบการประชุมทางวิดีโอได้ โดยให้ฝ่ายที่ร้องขอเป็นผู้ดำเนินการเพื่อจัดให้มีระบบดังกล่าวและเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการนี้ทั้งหมด (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 39)

#### ง. การให้โอกาสคู่กรณีร้องขอให้มีการแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดี

กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่ายมีสิทธิร้องขอให้มีการแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีโดยให้กระทำได้ตามที่ศาลเห็นสมควร การแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีด้วยวาจา ให้ผู้ร้องเป็นผู้แถลงก่อนแล้วให้ผู้ถูกร้องแถลงในลำดับถัดไป การแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีด้วยวาจาของแต่ละฝ่าย ศาลจะซักถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้แถลงในระหว่างการแถลงหรือภายหลังการแถลงก็ได้ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 43)

(2) การประชุมศึกษาเพื่อพิจารณาวินิจฉัย

ก. ในการประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย คู่กรณี พยาน หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้อง จะให้ข้อเท็จจริงหรือความเห็นแล้วแต่กรณีเป็นหนังสือก็ได้ โดยต้องได้รับอนุญาตจากศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 44)

ข. องค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีและการทำ คำวินิจฉัย ต้องประกอบด้วยตุลาการไม่น้อยกว่า 5 คน (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 24 วรรคแรก)

5) การทำคำวินิจฉัยและคำสั่ง

(1) องค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีและการทำคำวินิจฉัย ต้องประกอบด้วยตุลาการไม่น้อยกว่า 5 คน ตุลาการซึ่งไม่ได้ร่วมในการพิจารณาคดีโดยอ้อมไม่มี อำนาจทำคำวินิจฉัยคดีนั้น และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมากเว้นแต่มีบัญญัติ เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 29)

(2) ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนต้องทำความเข้าใจในการวินิจฉัยใน ส่วนของตนเป็นหนังสือพร้อมแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ เมื่อการลงมติเสร็จสิ้นให้ ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะจัดทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 54 วรรคแรก) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยต้องประกอบด้วยความเป็นมาหรือคำกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการพิจารณา เหตุผลในการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 53 วรรคแรก) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและความเห็นในการวินิจฉัยของตุลาการที่เป็นองค์คณะ ทุกคนให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 54 วรรคสาม)

(3) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้มีผลในวันอ่าน (ข้อกำหนดศาล รัฐธรรมนูญฯ ข้อ 55 วรรคสอง) ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยคำร้องที่มีคู่กรณี ถ้าคู่กรณี ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายแล้วแต่กรณี ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มา ให้ศาลบันทึกไว้และให้ถือ ว่าคำวินิจฉัยนั้นได้อ่านโดยชอบแล้ว (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 55 วรรคสาม) ในกรณีที่ศาล รัฐธรรมนูญวินิจฉัยคำร้องที่ไม่มีผู้ถูกร้อง ให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แก่ผู้ร้องและให้ถือว่าวันที่ศาลรัฐธรรมนูญลงมติเป็นวันที่ปรากฏในวินิจฉัยเป็นวันอ่าน (ข้อกำหนด ศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 55 วรรคสี่)

(4) คำสั่งจำหน่ายคำร้องและคำสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาต้องประกอบด้วย ความเป็นมาโดยย่อของคำร้องความเห็นประกอบ และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ ยกขึ้นอ้างอิง (ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ 56 วรรคแรก)

### 5.4.3 ศาลรัฐธรรมนูญกับระบบไต่สวน

ข้อกำหนดวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 45 บัญญัติว่า “ศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำตลอดจนขอให้พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้ ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย”

ข้อ 46 “ศาลอาจสั่งงดการสืบพยานหลักฐานใด ๆ ที่เห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย หรือไม่มีความจำเป็นแก่การพิจารณาวินิจฉัย หรือจำทำให้คดีล่าช้าโดยไม่สมควร”

ข้อ 47 “ในกรณีที่ศาลเห็นสมควร หรือโดยกลุ่มกรณีร้องขอ ศาลอาจสั่งให้มีการนำสืบพยานหลักฐาน ตรวจสอบบันทึกเอกสาร วัตถุ หรือสถานที่ไม่ว่าจะกระทำในเวลาใดภายในหรือภายนอกที่ทำการศาลก็ได้”

จากบทบัญญัติดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นจึงกล่าวได้ว่าระบบวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญนั้นใช้รูปแบบของกระบวนการวิธีพิจารณาแบบไต่สวน ดังนั้นจึงค่อนข้างเปิดกว้างอย่างเต็มที่เพื่อให้คู่ความอันได้แก่ผู้ร้องและผู้ถูกร้องนั้นสามารถนำเสนอข้อเท็จจริงของตนเองอันเกี่ยวแก่คดีให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานและพิจารณาวินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง เทียบธรรมเนียม ลักษณะอีกประการหนึ่งของระบบไต่สวนคือ การไม่เคร่งครัดกับกระบวนการพิจารณามากนัก เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดปัญหาในลักษณะการ “แพ้ชนะคดีกันเพราะเทคนิควิธีการพิจารณา” กล่าวคือ คู่ความมิได้แพ้ชนะกันเพราะพยานหลักฐานที่นำมาหักล้างพิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งคดีกัน หากแพ้ชนะกันเพราะเทคนิคการดำเนินกระบวนการพิจารณา เช่นนี้แล้วเท่ากับว่าความยุติธรรมแห่งคดีนั้นย่อมถดถอยลงไปเช่นกันฝ่ายใดที่อาจจะมิพยานหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นได้ว่าตนเองมีสิทธิดีกว่า แต่ไม่สามารถนำหลักฐานนั้นขึ้นสู่การพิจารณาของศาลได้เนื่องจากติดขัดที่กระบวนการวิธีพิจารณาไม่เปิดช่องหากจะเปรียบเทียบกับเกมส์กีฬา ก็เหมือนกับนักกีฬามิได้แพ้ชนะกันที่ฝีมือ แต่แพ้ชนะกันเพราะกฎกติกา เพราะจุดประสงค์ที่แท้จริงของกฎหมายวิธีพิจารณาใดๆ ก็ตามนั้น มุ่งหมายที่จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ศาลหาข้อเท็จจริงแห่งคดีออกมา เพราะการมุ่งเน้นอย่างเคร่งครัดที่จะบังคับตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแบบตรงตัวจนละเลยวัตถุประสงค์สำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริงย่อมไม่เป็นคุณแก่กระบวนการยุติธรรมในที่สุด วิธีพิจารณาในระบบไต่สวนจึงเป็นการวางกฎเกณฑ์ไว้กว้างขวาง และไม่ใช้บังคับเคร่งครัดเพื่อให้ศาลสามารถค้นหาข้อเท็จจริงแห่งคดีออกมาได้อย่างมากที่สุด วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญจึงมีลักษณะเป็นการให้อำนาจศาลอย่างกว้างขวางในการค้นหาข้อเท็จจริงอันเป็นลักษณะของระบบไต่สวน

## 6. แนวทางปฏิบัติของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

### 6.1 ขั้นตอนการรับสำนวนและการพิจารณาสำนวน

#### 6.1.1 ขั้นตอนการรับสำนวน

การรับสำนวนจาก ป.ป.ช., ป.ป.ท. หรือจากพนักงานสอบสวนพร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์จำนวน 2 ชุดให้พนักงานอัยการดำเนินการลงรับในสารบบคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในวันที่ได้รับสำนวน และให้ส่งจ่ายสำนวนโดยเร็ว ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560 ข้อ 9

#### 6.1.2 ขั้นตอนการพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

เมื่อพนักงานอัยการได้ดำเนินการรับสำนวนตามระเบียบฯ ข้อ 9 แล้วก็นำมาสู่กระบวนการพิจารณาสำนวนซึ่งมีอยู่ 2 ส่วนคือในส่วนที่จะพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และอีกส่วนหนึ่งคือการพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. และสำนวนการสอบสวนทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560 ข้อ 10, 11, 12, 13 และข้อ 14

การพิจารณาสำนวนไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แยกพิจารณาออกเป็น 3 กรณี คือ

1) เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่าสำนวนการไต่สวนสมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ให้ทำความเห็นควรรับดำเนินคดีอาญาฟ้องหรือควรยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน พร้อมรื้อคำฟ้องหรือคำร้องเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง ทั้งนี้ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2560 ข้อ 10 วรรคแรก

2) หากพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ รวมทั้งฐานความผิดที่ไม่ครบถ้วนตามการกระทำที่ถูกกล่าวหา ให้ทำความเห็นโดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ตลอดจนข้อกล่าวหาเพิ่มเติมในฐานความผิดใดแก่ผู้ถูกกล่าวหาคนใดให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน พร้อมรายชื่อคณะทำงานผู้แทนอัยการสูงสุด และร่างหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 10 วรรค 2

3) เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนไต่สวนแล้วเห็นว่ามีความผิดฐานพอที่จะดำเนินคดีกับบุคคลอื่นหรือบุคคลภายนอกที่พาดพิงถึง ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนทำ

ความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 12

4) ในกรณีที่อัยการสูงสุดเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยระบุข้อไม่สมบูรณ์ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง ในกรณีนี้ให้อัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตั้งคณะกรรมการร่วมฝ่ายละเท่ากัน โดยมีผู้แทนจากแต่ละฝ่ายไม่เกินฝ่ายละห้าคน ภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานให้สมบูรณ์ รวมทั้งดำเนินการอื่นใดให้สำนวนการไต่สวนครบถ้วนสมบูรณ์ให้แล้วเสร็จภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ ได้รับแต่งตั้ง เพื่อส่งให้อัยการสูงสุดฟ้องคดีต่อไป ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 77 วรรคสอง

#### 6.1.3 ขั้นตอนการพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท.

การพิจารณาสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. และสำนวนการสอบสวนในกรณีนี้สามารถแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณีดังต่อไปนี้

1) การพิจารณาสำนวนไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นควรสั่งฟ้อง ให้เสนอความเห็นพร้อมร่างคำฟ้องต่ออัยการพิเศษฝ่าย เพื่อพิจารณาสั่ง ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 13 วรรคแรก

2) หากเห็นว่าสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ รวมทั้งฐานความผิดไม่ครบถ้วนตามการกระทำที่ถูกกล่าวหา ให้ทำความเห็น โดยระบุข้อที่ไม่สมบูรณ์ ตลอดจนข้อกล่าวหาเพิ่มเติมในฐานความผิดใดแก่ผู้ถูกกล่าวหาคนใด ให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน และร่างหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ท. เพื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เสนออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่ง ทั้งนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 13 วรรค 2

ในกรณีจำเป็นที่คณะกรรมการ ป.ป.ท. และอัยการสูงสุดจะตั้งคณะกรรมการ ร่วมกันเพื่อไต่สวนข้อเท็จจริงเพิ่มเติม ให้อัยการพิเศษฝ่ายเสนอรายชื่อคณะกรรมการต่อผู้บังคับบัญชา ตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุด

3) การพิจารณาสำนวนการสอบสวน เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้เสนอความเห็นพร้อมร่างคำฟ้องต่ออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่ง หากเห็นว่าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนยังไม่แน่ชัดว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ให้ทำความเห็นเสนออัยการพิเศษฝ่ายเพื่อสอบสวนเพิ่มเติม ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบฯ ข้อ 14

จะเห็นได้ว่าการพิจารณาสำนวนที่ส่งมาจาก คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการ ป.ป.ท. หรือสำนวนการสอบสวน ในขั้นตอนนี้บทบาทของพนักงานอัยการนับว่ามี

ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะพนักงานอัยการจะต้องพิจารณาสำนวนด้วยความละเอียด รอบคอบ ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย เพราะผลการพิจารณาของพนักงานอัยการย่อมเป็นประโยชน์ต่อผลคดี และส่งผลถึงประสิทธิภาพของพนักงานอัยการ และมีผลต่อการพิจารณาของศาลฯ ด้วย

หากพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีพยานหลักฐานพอที่จะฟ้องลงโทษจำเลยได้ ก็ต้องพิจารณาสั่งฟ้องไปตามรูปคดี หากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนการไต่สวนยังไม่สมบูรณ์พอที่จะดำเนินคดีได้ก็ให้ระบุข้อไม่สมบูรณ์ให้ชัดเจน รวมทั้งการแจ้งข้อกล่าวหาเพิ่มเติมด้วย ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การตั้งคณะทำงานร่วมด้วย

อีกกรณีหนึ่งที่มีความสำคัญ ที่พนักงานอัยการต้องคำนึงถึงอันถือว่าเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดี คือเมื่อพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนการไต่สวนแล้ว เห็นว่ามีพยานหลักฐานพอที่จะดำเนินคดีกับบุคคลอื่นหรือบุคคลภายนอกที่พาดพิงถึง ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนทำความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

## 6.2 แนวทางการฟ้องและบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

### 6.2.1 ตามระเบียบฯ ข้อ 15

1) กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่ออัยการสูงสุดมีคำสั่งให้ดำเนินคดีอาญาฟ้อง ให้สำนักงานคดีแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี เมื่อได้รับตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วให้ยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาทันที โดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่นที่ไม่มาตามกำหนด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่มาตามกำหนด ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อจัดการให้ได้ตัวมาฟ้องคดีต่อไป ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรคแรก

2) แต่กรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ท. เมื่ออัยการพิเศษฝ่าย มีคำสั่งฟ้อง ให้แจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ท. ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหามายังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดี เมื่อได้รับตัวผู้ถูกกล่าวหาแล้วให้ยื่นฟ้องผู้ถูกกล่าวหาทันที โดยไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่นที่ไม่มาตามกำหนด ส่วนผู้ถูกกล่าวหาที่ไม่มาตามกำหนดและมีความจำเป็นต้องจับตัวผู้ถูกกล่าวหา ให้พนักงานอัยการแจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่มีอำนาจเหนือท้องที่ที่ผู้ถูกกล่าวหา มีภูมิลำเนาหรือที่อยู่เป็นผู้ดำเนินการ และแจ้งด้วยว่าเมื่อจับกุมตัวได้ให้ส่งตัวไปยังศาลและแจ้งให้พนักงานอัยการทราบภายในสี่สิบแปดชั่วโมง ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2

3) กรณีเป็นสำนวนการสอบสวน ให้ปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานอัยการ สูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 3

ตามระเบียบข้อ 15 วรรคแรก กรณีได้ตัวผู้ถูกกล่าวหามาก็สามารถดำเนินการฟ้องได้ทันที โดยที่ไม่ต้องรอผู้ถูกกล่าวหาอื่น แต่หากผู้ถูกกล่าวหาไม่มาก็ต้องทำหนังสือแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อจัดการให้ได้ตัวมาฟ้องคดีต่อไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเมื่อ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้รับแจ้งจากพนักงานอัยการแล้ว ก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลฯ เพื่อขอออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาได้ ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 26(2)

แต่หากเป็นกรณีตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2 กรณีผู้ถูกกล่าวหาไม่มาตามกำหนด และมีความจำเป็นต้องจับตัวผู้ถูกกล่าวหาตาม ระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 2 พนักงานอัยการจะต้องมีคำสั่งแจ้งผู้ว่าราชการจังหวัดจัดการให้ได้ตัวผู้ต้องหาตามคดีภายในกำหนดอายุความ ตามนัยกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 มาตรา 4

สำหรับกรณีตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรค 3 ต้องยึดถือตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 57 (การสั่งคดีสำหรับผู้ต้องหาที่ยังเรียกหรือจับตัวไม่ได้) กำหนดไว้โดยเคร่งครัดว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเห็นว่าควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาที่ยังเรียกหรือจับตัวไม่ได้ตามมาตรา 141 วรรคท้าย แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ทำความเข้าใจว่า “ควรสั่งฟ้อง...(ระบุชื่อผู้ต้องหา ชื่อหา และบทกฎหมาย)... แต่ยังไม่ได้ตัวผู้ต้องหา ให้แจ้งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดจัดการให้ได้ตัวมาภายในอายุความ.....ปี)

สำหรับระเบียบฯ ข้อ 15 ในเรื่องการดำเนินการฟ้อง สามารถดำเนินการนำตัวผู้ต้องหาไปฟ้องยังศาลตามการดำเนินคดีอาญาทั่วไป เพียงแต่ในกรณีเรียกหรือจับตัวผู้ต้องหาตามระเบียบฯ ข้อ 15 วรรคแรก เป็นหน้าที่ของ ป.ป.ช. ที่จะต้องรับไปดำเนินการเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอออกหมายจับต่อไป

#### 6.2.2 การบรรยายฟ้องของพนักงานอัยการ

โดยที่การบรรยายฟ้องได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริต และประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 มาตรา 15 โดยมีสาระสำคัญว่า “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา...” ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 บัญญัติว่า “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

- (1) ชื่อศาลและวันเดือนปี
- (2) คดีระหว่างผู้ใด โจทก์ ผู้ใดจำเลย

(3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ให้ใส่ชื่อตัวนามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับ

(4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติและบังคับของจำเลย

(5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำความผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดที่เกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

(6) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด

(7) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง

นอกจากจะต้องมีข้อความตามมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญาและประพฤตินิยม มาตรา 15 ยังได้บัญญัติเกี่ยวกับข้อความที่เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาชญาและประพฤตินิยม และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอ ที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

นอกจากนี้ตามระเบียบฯ ข้อ 16 ยังได้กำหนดเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องให้สอดคล้องกับมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญาและประพฤตินิยม และในระเบียบข้อ 16 ยังได้กำหนดเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องกรณีเป็นสำนวนการไต่สวนของ ป.ป.ช. โดยในคำฟ้องให้ระบุว่า “อัยการสูงสุดมีคำสั่งมอบหมายให้พนักงานอัยการ...รับผิดชอบดำเนินคดี”

ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาอาชญาและประพฤตินิยม ยังได้บัญญัติเกี่ยวกับการบรรยายฟ้องว่า คำฟ้องต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้

คำว่า “ชี้ช่องพยานหลักฐาน” คือการระบุและชี้แจงว่าพยานหลักฐานที่ฝ่ายโจทก์ต้องการจะนำเสนอว่าเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร พยานรู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร และมีพยานหลักฐานใดที่จะอ้างส่งศาลตามคำให้การของพยานแต่ละปาก

ตามมาตรา 15 วรรคท้ายยังได้บัญญัติว่า “กรณีที่ศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้องให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง”

การวิเคราะห์ในภาพรวม รวมทั้งการได้ข้อมูลจากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมอันได้แก่ ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และทนายความ ผู้ซึ่งผ่านการดำเนินคดีในศาลอาชญาและประพฤตินิยมมาแล้ว เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

เริ่มตั้งแต่การที่พนักงานอัยการได้รับสำนวนจาก ป.ป.ช., ป.ป.ท. หรือสำนวนการสอบสวนก็ตาม พนักงานอัยการต้องพิจารณาสำนวนด้วยความละเอียดรอบคอบว่า

สำนวนมีข้อบกพร่อง หรือมีประเด็นอะไรที่จะทำการสอบพยานเพิ่มเติม เมื่อพิจารณาแล้ว จึงแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ ซึ่งข้อไม่สมบูรณ์ มีความหมายมากกว่าการสอบสวนเพิ่มเติม ขอบเขตมากกว่าสอบสวนเพิ่มเติมในคดีอาญาปกติ<sup>225</sup> เพราะในการตรวจและพิจารณาสำนวนเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญเพราะจะนำไปสู่ผลคือคำพิพากษาของศาล การพิจารณาสำนวนต้องตรวจสอบและพิจารณาว่าสำนวนมีข้อบกพร่องอะไร หรือควรจะสอบสวนเพิ่มเติมพยานปากใดและในประเด็นสำคัญอะไร เพื่อจะทำให้สำนวนมีความสมบูรณ์ เพราะถ้าหากพนักงานอัยการไม่พิจารณาประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะในปัญหาข้อเท็จจริงหรือในปัญหาข้อกฎหมายก็ตาม แล้วมีความเห็นว่าสำนวนมีความสมบูรณ์ และทำการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลอาจทำให้เกิดผลเสียหายต่อคดีได้ เมื่อมีการแจ้งข้อไม่สมบูรณ์แล้ว ก็จะมีการตั้งคณะกรรมการรวมทั้งสองฝ่ายแล้วมีการนัดประชุมกัน เพื่อพิจารณาประเด็นต่างๆ ตามที่อัยการสูงสุดแจ้งไว้ตามข้อไม่สมบูรณ์ การประชุมร่วมกันจะพิจารณาถึงตัวบทกฎหมายที่จะดำเนินคดี การพิจารณาที่จะไต่สวนพยานเพิ่มเติมรวมถึงเรียกพยานเพิ่มเติม บางกรณีก็อาจจะไม่มีการไต่สวนพยานเพิ่มเติมเลยก็ได้ถ้าเห็นว่าพยานหลักฐานทางคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้แจงแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานส่วนนั้นอยู่นั้นอยู่แล้วในสำนวนการสอบสวนก็อาจยุติตรงนั้นเรียกว่าการหาข้อยุติ ถ้าไม่มีข้อยุติในที่นี้จะเกิดในกรณีที่ 1) พนักงานอัยการอาจจะเห็นว่าต้องสอบพยานหลักฐานเพิ่มเติมตามข้อไม่สมบูรณ์ แต่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็อาจจะมองว่าไม่จำเป็น หรือในกรณีที่มีการดำเนินการสอบสวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมแล้ว แต่ความเห็นทางคดีไม่ลงรอยกัน เช่น พนักงานอัยการเห็นว่าไม่อาจรับดำเนินคดีได้ทั้งหมดหรือไม่อาจรับดำเนินคดีได้บางส่วน หรือไม่อาจรับดำเนินคดีได้ครบทุกข้อหาตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูล ในกรณีนี้จะต้องเสนอให้อัยการสูงสุดพิจารณาว่าจะดำเนินการตามที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีความเห็นหรือว่าจะดำเนินคดีตามคณะทำงานฝ่ายอัยการมีความเห็น เมื่ออัยการสูงสุดมีความเห็นประการใดคณะทำงานก็จะนำความเห็นของอัยการสูงสุดมาแจ้งให้คณะทำงานร่วมทราบ และถ้ากรณีที่อัยการสูงสุดเห็นตามคณะทำงานฝ่ายอัยการที่มองว่าไม่อาจดำเนินคดีได้ทั้งหมด ไม่อาจดำเนินคดีตามข้อกล่าวหาที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลมาก็ดี ก็จะมีการส่งสำนวนคืนให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับไปดำเนินการ ก็คือให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปฟ้องผู้ถูกกล่าวหาเอง ส่วนกรณีหาข้อยุติได้ พนักงานอัยการก็จะดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป<sup>226</sup>

<sup>225</sup> นายคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

<sup>226</sup> นายคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

ซึ่งปัจจุบันมีศาลทุจริตและประพฤติมิชอบจำนวน 10 แห่ง คือศาลทุจริตและประพฤติมิชอบกลาง ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร และศาลทุจริตและประพฤติมิชอบในส่วนภูมิภาคจำนวน 9 ภาค

ดังนั้นการพิจารณาสำนวนของพนักงานอัยการจึงเป็นหัวใจสำคัญ และเป็นเรื่องที่พนักงานอัยการจะต้องพิจารณาด้วยความละเอียดรอบคอบ เพราะจะมีผลต่อการพิจารณาคดีและผลของคำพิพากษา

### 1) การบรรยายฟ้อง

ฟ้องในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น คำฟ้องต้องครอบคลุมประกอบความผิด และรายละเอียดตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย เพราะถ้าคำฟ้องไม่ครอบคลุมประกอบความผิดหรือเป็นฟ้องเคลือบคลุมศาลอาจพิพากษายกฟ้องได้ ซึ่งแตกต่างจากคำฟ้องในคดีปกครองในศาลปกครองคือคำฟ้องไม่จำเป็นต้องครอบคลุมประกอบความผิดตามกฎหมายทั้งที่ใช้การดำเนินคดีในระบบไต่สวนเช่นกัน สาเหตุที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่า ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเกี่ยวข้องกับเสรีภาพ เช่นถูกควบคุม ถูกขัง ถูกจำคุก และประหารชีวิต ดังนั้นการบรรยายฟ้องจึงมีความสำคัญ แต่คดีในศาลปกครองแม้จะใช้วิธีพิจารณาในระบบไต่สวนเช่นกันแต่ไม่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพของบุคคล แต่เกี่ยวกับคำสั่งทางปกครอง<sup>227</sup>

คำฟ้องต้องมีข้อความที่เป็นการกล่าวหาว่ากระทำความผิดอันเป็นความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิดพร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ นอกจากคำฟ้องจะต้องครอบคลุมประกอบความผิดแล้ว คำฟ้องต้องบรรยายถึงพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำการอันเป็นความผิดเกี่ยวกับคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ นอกจากคำฟ้องที่บัญญัติไว้ข้างต้น พนักงานอัยการต้องชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจน คำว่า “ชี้ช่องพยานหลักฐาน” และ “แนวทางการไต่สวนพยาน” หมายถึง การระบุชี้แจงถึงพยานหลักฐานที่แต่ละฝ่าย หรือฝ่ายใดที่ที่ต้องการจะนำสืบเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร รู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร และมีพยานหลักฐานอะไรที่จะอ้างส่งตามพยานปากนั้นๆ<sup>228</sup>

<sup>227</sup> นายนิกร ทัสโสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติ มิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

<sup>228</sup> นายคมคะเน หงส์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

ในส่วนของการบรรยายฟ้องนั้น ในกรณีการละเมิดจากการทุจริต พนักงานอัยการต้องคู่ประเด็นเรื่องค่าเสียหายให้ถือว่าค่าเสียหายนั้นมีมูลฐานมาจากความไม่ชอบด้วยกฎหมายของสัญญาทางปกครองหรือไม่ ถ้าหากมาจากการทุจริตในเรื่องการทำสัญญาทางปกครองหรือเรื่องอื่นๆ ให้พนักงานอัยการพิจารณาได้ 2 แนวทางคือ

(1) ใช้กรณีริบทรัพย์สินเป็นหลัก ของที่ได้ไปจากหลวงแล้วถึงมีความเสียหายถึงค่อยไปใช้เรื่องค่าเสียหายตามมา เพราะหากพนักงานอัยการใช้เรื่องค่าเสียหายเป็นหลัก โดยไม่ถ่วงผลจะต่างกัน ถ้าใช้เรื่องริบทรัพย์สินของทุกอย่างที่ถูกยึดออกไปจะคืนหลวงในฐานะที่เป็นทรัพย์สินที่เอาไปจากการกระทำผิด หากคืนไม่ได้ต้องใช้มูลค่า ตามมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

(2) แต่ถ้าเป็นเรื่องค่าเสียหาย เป็นเรื่องที่จำเลยสามารถสู้ในประเด็นที่ว่าหน่วยงานของรัฐก็มีส่วนในการทำให้เกิดความละเมิด เช่นเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมกันทุจริตกับผู้อื่น เพราะฉะนั้นถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีส่วนกระทำความผิดด้วย ค่าเสียหายจึงต้องหักตามสัดส่วนทางแบ่ง

ในเรื่องทั้ง 2 กรณี เป็นเรื่องที่พนักงานอัยการจำเป็นต้องศึกษาในเรื่องค่าเสียหาย เรื่องริบทรัพย์สิน<sup>229</sup>

ตามวรรคท้ายของมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ที่บัญญัติว่า “กรณีที่ศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง” หมายถึงกรณีที่โจทก์บรรยายฟ้องไม่ครบถ้วน เช่น ไม่ระบุการชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ ไม่ได้หมายถึงฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ซึ่งถ้าฟ้องไม่ครบองค์ประกอบความผิดตามวรรคแรกของมาตรา 15 ศาลจะพิพากษายกฟ้อง แต่ในกรณีฟ้องไม่ถูกต้องตามตัวอย่างศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง<sup>230</sup>

## 2) การตรวจพยานหลักฐาน

ตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 ข้อ 11 กำหนดให้เจ้าพนักงานคดีของศาล ดำเนินการตรวจสำนวนการสอบสวนและสำนวนคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะกรรมการ ป.ป.ท. จัดทำสรุปย่อการกระทำความผิดของจำเลยตามฟ้อง รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน

<sup>229</sup> นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

<sup>230</sup> นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

และสำนวนคดี จัดทำสรุปรายการพยานหลักฐาน ทั้งนี้ถือว่าเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาล ก่อนวันนัดตรวจพยานของศาล ตามมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ซึ่งในวันก่อนนัดตรวจพยาน ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการจะมอบหมายให้นิติกรของอัยการทำหน้าที่นี้เอง ซึ่งถ้าหากจะให้การดำเนินคดีเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น พนักงานอัยการเจ้าของสำนวน ควรที่จะไปดำเนินการด้วยตนเอง เพราะสามารถที่จะกำหนดประเด็นสำคัญแห่งคดี รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่จะนำเสนอต่อศาลในวันนัดพิจารณาคดี อันเป็นบทบาทหน้าที่ที่พนักงานอัยการที่จะต้องดำเนินการเอง จะทำให้สามารถโต้แย้ง รวมทั้งสามารถสรุปรายการพยานหลักฐานต่างๆ รวมทั้งประเด็นแห่งคดีที่คู่ความโต้แย้งกันได้ ซึ่งพนักงานอัยการควรดำเนินการเองมิใช่ให้นิติกรดำเนินการแทน

### 3) การดำเนินคดีในศาล

วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็ว...ทั้งนี้ตามนัยมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

ประเด็นความพร้อมของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

การใช้ระบบไต่สวนมาใช้ในการประเทศไทย มีแนวคิดจากหลักการที่สำคัญที่ว่า เมื่อใดที่คู่ความหรือคู่กรณีมีสถานะเท่าเทียมกันแล้ว การใช้ระบบกล่าวหาจะเกิดความเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายเพราะเป็นเรื่องที่ต่างฝ่ายต่างต้องปกป้องรักษาสิทธิของตนเอง แต่ถ้าเมื่อใดที่คู่กรณีหรือคู่ความมีสถานะไม่เท่าเทียมกันแล้วการใช้ระบบไต่สวนย่อมจะเหมาะสมและเป็นธรรมกับคู่กรณีฝ่ายหนึ่งอยู่ในสถานะเสียเปรียบ เพราะพยานหลักฐานต่างๆ มักจะอยู่ในความครอบครองของฝ่ายรัฐเป็นส่วนใหญ่ จึงเป็นการยากที่ฝ่ายราษฎรจะนำสืบหรืออ้างพยานหลักฐานตามระบบกล่าวหาว่า “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ”

เนื่องจากปัจจุบันการก่ออาชญากรรมมีสถิติและแนวโน้มที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากตัวแปรต่างๆ ทางสังคม เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ค่านิยมและแนวคิดทางวัฒนธรรมที่เสื่อมถอยลง อีกทั้งลักษณะของอาชญากรรมมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป มีความสลับซับซ้อน ยากแก่การติดตามและนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีและลงโทษ ทำให้รัฐซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุมและคุ้มครองความสงบสุขให้แก่สังคม ต้องหามาตรการเพื่อคุ้มครองจากอาชญากรรมทุกประเภท เพื่อเป็นการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จึงมีแนวคิดเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ควรนำระบบดำเนินคดีอาญาแบบไต่สวนมาใช้ในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยอาจ

นำมาใช้ในคดีบางประเภทที่มีความยุ่งยากในทางคดีและยากต่อการหาการแสวงหาพยานหลักฐาน เนื่องจากเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานต่อศาลได้โดยไม่จำกัด กำหนดระเบียบวิธีการเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลจึงมีอำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ทำให้การพิจารณาคดีดำเนินไปอย่างรวดเร็ว คู่ความไม่อาจที่จะประวิงคดีได้ และทำให้คดีได้ข้อเท็จจริงสนับสนุนรอบด้านจากการที่ศาลลงมาค้นหาความจริง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าระบบไต่สวนจะเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพในแสวงหาข้อเท็จจริงและการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ยังมีข้อโต้แย้งในเรื่องหลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อีกทั้งจากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันนานาประเทศจะใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาผสมระหว่างระบบกล่าวหา กับระบบไต่สวน โดยการนำข้อดีและข้อเสียของสองระบบมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทสังคมของประเทศนั้น ๆ

ระบบไต่สวนเริ่มนำมาใช้กับคดีหลายประเภท เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เป็นต้น ซึ่งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ และทนายความ ยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ของระบบไต่สวน เพราะความเคยชินกับการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหามาเป็นเวลานาน จึงขาดทักษะและประสบการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้พิพากษาในศาลดังกล่าวข้างต้นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและทัศนคติของตนเองว่าผู้พิพากษามีใช้ผู้ที่วางตัวเป็นกลางดังเช่นการดำเนินคดีอาญาทั่วไปในระบบกล่าวหา แต่ผู้พิพากษาจะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดีด้วยตนเอง นอกจากการวางตัวเป็นกลางแล้วการที่ผู้พิพากษาไม่กล้าที่จะเป็นผู้ค้นหาข้อเท็จจริงทั้งหมดอาจเป็นเพราะติดขัดในเรื่องจริยธรรมของผู้พิพากษาที่ต้องวางตัวเป็นกลางไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ส่วนพนักงานอัยการ และทนายความ เป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลในการหาพยานหลักฐาน มาให้ศาล และศาลเป็นผู้ไต่สวนพยานทั้งหมดด้วยตนเองและค้นหาความจริงในคดีทั้งหมด จะไม่มีการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยดังเช่นในระบบเดิม<sup>231</sup>

การใช้ระบบไต่สวนในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ เห็นว่ากฎหมายได้เปิดโอกาสให้ศาลใช้อำนาจในการไต่สวน แต่ในระยะแรก ศาลไม่ได้ใช้อย่างเต็มที่ เหตุที่ไม่ใช้อย่างเต็มที่เพราะศาลไม่เข้าใจว่าในการไต่สวนของศาลควรเข้ามามีบทบาทในคดีมากน้อยแค่ไหนอย่างไร และถ้าใช้ไต่สวนโดยศาลจริงๆ ถ้าไม่มีกติกากำหนดจะยุ่งยากมากกว่าระบบเดิมที่ใช้อยู่ ศาลเองก็อาจจะเหนื่อยกว่าเดิม เพราะในระบบไต่สวนศาลจะเป็นคนที่มีความสำคัญมากตั้งแต่ต้น แล้วการที่มีบทบาทมากแต่ต้นก็จะเป็นภาระของศาล ในระยะแรกศาลจึงไม่ค่อยได้ใช้

<sup>231</sup> นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

อำนาจที่ตนมีตามกฎหมาย เช่น กรณีถามพยานโจทก์ก็ยังคงให้พนักงานอัยการเป็นผู้ที่ถามเองเหมือนระบบเดิม และในปัจจุบันศาลที่ใช้ระบบไต่สวนอย่างเต็มที่ก็ือศาลปกครอง สาเหตุเนื่องจากศาลในศาลปกครองแยกมาสองส่วนคือมาจากศาลยุติธรรม และอีกส่วนหนึ่งมาจากบุคคลภายนอก จึงมีโอกาสดำเนินการในการสร้างระบบใหม่ขึ้นมา ให้ตรงกับระบบไต่สวนที่แท้จริง<sup>232</sup>

ในทัศนะของทนายความผู้ดำเนินคดีในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ความเห็นว่า ในปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมของไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะใช้ระบบไต่สวนร้อยเปอร์เซ็นต์ ทั้งบุคลากร และความรู้ของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ควรใช้ระบบผสมระหว่างระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน และควรจะมีระบบลูกขุนเข้าไปใช้ในศาลทุจริตและประพฤติมิชอบ<sup>233</sup>

การใช้ระบบไต่สวนในแต่ละศาลของประเทศไทยในปัจจุบันก็มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญดังนี้

ในประเด็นองค์คณะผู้พิพากษา ในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบมีองค์คณะ 2 คน แต่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใช้องค์คณะ 9 คน เป็นต้น ทั้งๆ ที่โทษของทั้งสองคดีในศาลที่แตกต่างกันก็มีอัตราโทษที่สูงทั้งสองคดีไม่แตกต่างกันเลย โดยในทัศนะของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมก็ให้ความคิดเห็นที่ต่างกัน เช่น ทนายความให้ทัศนะว่าในศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบควรมีองค์คณะ 7 คน ทั้งนี้เพราะอัตราโทษของทั้งคดีทุจริต และคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอัตราโทษสูงเช่นเดียวกัน<sup>234</sup> ส่วนทัศนะของพนักงานอัยการ ก็มีความคิดเห็นว่าควรมีเท่าเดิม คือ 2 คนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้เพราะในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเมื่อศาลชั้นต้นพิพากษาแล้ว ก็ยังสามารถที่จะอุทธรณ์และฎีกาได้ตามกฎหมาย แต่ในศาลอาญาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เมื่อศาลพิพากษาแล้วไม่สามารถอุทธรณ์ และฎีกาได้<sup>235</sup> สำหรับผู้พิพากษาก็มีทัศนะว่า ถ้าไม่คำนึงถึงความพร้อมของจำนวนผู้พิพากษาในปัจจุบันควรมีองค์คณะ 3 คน โดยให้ความคิดเห็นเช่นเดียวกับพนักงานอัยการ แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือแม้ปัจจุบันจะมีองค์คณะ 2 คน แต่ในทางปฏิบัติของศาลกระทำหน้าที่มากกว่าที่กฎหมายบัญญัติและข้อบังคับของประธานศาลฎีกาที่กำหนดคั่งตัวอย่างเช่นในวันตรวจพยานหลักฐาน

<sup>232</sup> นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

<sup>233</sup> นายเดชา ยิ้มอานวย ทนายความ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561.

<sup>234</sup> นายเดชา ยิ้มอานวย ทนายความ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561.

<sup>235</sup> นายคมคะเน หงษ์ชนันท์ อัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2561.

ภายหลังจากที่เจ้าพนักงานคดีของศาลได้ดำเนินการกำหนดประเด็น และข้อเท็จจริงในคดีแล้วเสนอความเห็นต่อองค์คณะผู้พิพากษา องค์คณะผู้พิพากษาก็จะมีการประชุมคดี และมีรองอธิบดีเป็นประธานเพื่อหาคำตอบและผลของคดีพร้อมทั้งกำหนดประเด็น และพยานหลักฐานที่กล่าวหาว่าจำเลยได้กระทำความผิดและกำหนดประเด็นพร้อมจำนวนพยานบุคคลที่จะนำสืบพยานในศาล การกำหนดประเด็นนั้นเช่นมีกี่ประเด็น และในวันใดส่วนจะถามเรื่องอะไร ประเด็นไหนอย่างไร แต่ในกรณีที่ประเด็นสำคัญก็จะมีอธิบดี รองอธิบดี 3 ท่าน และองค์คณะอีก 2 ท่านเป็นองค์ประชุมเพื่อแจ้งให้แก่พนักงานอัยการและจำเลยทราบในวันนัดตรวจพยานหลักฐาน ซึ่งในการประชุมก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานมิได้กำหนดไว้ในกฎหมายก็ตาม<sup>236</sup> และอีกกรณีหนึ่งเมื่อมีการได้ส่วนพยานเสร็จสิ้นแล้ว ศาลจะนัดตัดสินคดีและมีคำพิพากษาต่อไป ก่อนมีคำพิพากษาก็จะมีการประชุมคดีเพื่อหาคำตอบและคำพิพากษาเช่นเดียวกับการประชุมก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน<sup>237</sup>

#### 4) บทบาทและการเพิ่มประสิทธิภาพของพนักงานอัยการ

การที่พนักงานอัยการมีความเชี่ยวชาญและมีความคุ้นเคยกับการดำเนินคดีอาญาทั่วไปโดยใช้ระบบกล่าวหา แต่เมื่อมีการจัดตั้งศาลคดีทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้น และใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดี จึงทำให้พนักงานอัยการเกิดความสับสนและขาดความเชี่ยวชาญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล

บทบาทของพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญาทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งใช้ระบบไต่สวนในการดำเนินคดีนั้น บทบาทของพนักงานอัยการจะมีบทบาทมากเฉพาะในส่วนของการรับสำนวน การพิจารณาสำนวน การฟ้อง แต่เมื่อดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาลแล้วบทบาทของพนักงานอัยการจะลดลงจากการใช้ระบบการดำเนินคดีอาญาทั่วไปที่ใช้ระบบกล่าวหา

(1) บทบาทของพนักงานอัยการในการรับสำนวนการไต่สวนหรือสำนวนการสอบสวน พนักงานอัยการควรดูแลครบถ้วนของสำนวนการไต่สวนและสำนวนการสอบสวนว่าสำนวนดังกล่าวมีการสรุปข้อเท็จจริงในการกระทำผิดหรือไม่ ถ้าไม่มีการแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

<sup>236</sup> นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

<sup>237</sup> นายนิกร ทัสสโร ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ประจำแผนกอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2561.

พนักงานอัยการต้องตรวจสอบความของแต่ละคดีว่าจะหมดอายุความเมื่อไหร่ ในกรณีที่ผู้ส่งสำนวนส่งสำนวนมาใกล้จะครบกำหนดอายุความ ทำให้ไม่สามารถพิจารณาคดีได้อย่างถ่องแท้ รอบคอบ พนักงานจึงต้องแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบเช่นกัน

พนักงานอัยการต้องตรวจสอบสำนวนว่า ในกรณีที่ผู้ส่งสำนวนขาดอายุความและ ผู้ส่งสำนวนแจ้งข้อหาที่ยังไม่ขาดอายุความ แต่ข้อเท็จจริงไม่เป็นความผิดตามกฎหมาย พนักงานอัยการจะต้องแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ส่งสำนวนทราบความบกพร่องดังกล่าว

พนักงานอัยการควรทำความเข้าใจกับผู้ส่งสำนวนว่าควรได้ส่วนให้ชัดเจนก่อนการตั้งข้อกล่าวหาในแต่ละบุคคล เพราะจะทำให้เกิดการตั้งข้อไม่สมบูรณ์เมื่อพิจารณาแล้วไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะกล่าวโทษบุคคลนั้น

วิธีการที่จะแก้ไขปัญหานี้หรือข้อบกพร่องดังกล่าวควรที่จะมีการบันทึกความตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการ ป.ป.ช. และสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อให้การพิจารณาสำนวนและการดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

## (2) บทบาทของพนักงานอัยการในการพิจารณาสำนวน

บทบาทของพนักงานอัยการเมื่อรับสำนวนการได้ส่วนและสำนวนการสอบสวนแล้ว ก็คือการพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในสำนวนดังกล่าวว่า การกระทำที่กล่าวหาในนั้นมีข้อเท็จจริงส่วนใดที่กล่าวหาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด หรือมีข้อกฎหมายอะไรที่จะนำมาปรับกับข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้น การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐและมีการกระทำร่วมกับบุคคลอื่นใดบ้างที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งต้องทำการศึกษาว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏนั้นเป็นการกระทำหรือการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือละเว้นการกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมายหรือไม่

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีมูลพอที่จะฟ้องและลงโทษผู้กระทำความผิดจึงรับสำนวนไว้เพื่อฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อไป

เมื่อพนักงานอัยการพบข้อไม่สมบูรณ์จะต้องดำเนินการแจ้งอัยการสูงสุดและตั้งคณะทำงานฝ่ายอัยการ เมื่ออัยการสูงสุดเห็นฟ้องตามความเห็นของพนักงานอัยการก็ต้องแจ้งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบเพื่อตั้งคณะทำงานร่วมกัน หรือในกรณีต้องระบุนพยานเพิ่มเติมก็แจ้งพยานที่เพิ่มเติมดังกล่าวด้วย

เมื่อมีการประชุมร่วมกันพนักงานอัยการต้องรู้ข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายรวมทั้งข้อไม่สมบูรณ์ที่พบรวมทั้งมีประเด็นอะไรที่สำคัญและเกี่ยวข้องที่จะต้องระบุนพยานเพิ่มเติมก็ต้องแจ้งให้ที่ประชุมทราบ หากคณะกรรมการฝ่าย ป.ป.ช. เห็นฟ้องด้วย ก็นำเสนออัยการสูงสุด เพื่อฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อไป

หากคณะกรรมการฝ่าย ป.ป.ช. ไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นของ คณะทำงานฝ่ายอัยการ และไม่สามารถตกลงกันได้ ก็ต้องนำเสนออัยการสูงสุดเพื่อขึ้นสำนวนให้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการฟ้องต่อไป

บทบาทของพนักงานอัยการในการพิจารณาสำนวนนี้นับว่าเป็น บทบาทที่สำคัญเพราะถ้าพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนให้ละเอียดรอบคอบทั้งปัญหาข้อเท็จจริง และปัญหาข้อกฎหมายจะทำให้เมื่อฟ้องคดีต่อศาลแล้ว สามารถทำให้ศาลพิพากษาลงโทษจำเลย ตามความผิดได้ แต่ถ้าหากพนักงานอัยการพิจารณาสำนวนไม่ละเอียดรอบคอบก็จะทำให้ศาล พิพากษายกฟ้องจำเลยได้ บทบาทในส่วนนี้นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของพนักงานอัยการในการดำเนินคดี ทุจริตและประพฤติมิชอบ

### (3) บทบาทของพนักงานอัยการในการบรรยายฟ้อง

บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการบรรยายฟ้อง เพราะในการ ดำเนินคดีในศาลทุจริตและประพฤติมิชอบ คำบรรยายฟ้องของโจทก์ต้องครบองค์ประกอบ ความผิดตาม มาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิฉะนั้นศาลอาจพิพากษายก ฟ้องได้ ดังนั้นพนักงานอัยการต้องฟ้องให้ครบองค์ประกอบความผิด นอกจากนี้ต้องมีข้อความที่ เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ นอกจากนี้โจทก์ต้องระบุ พฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิด และที่ลึ้มหรือขาดมิได้คือการชี้ช่องพยานหลักฐานให้ ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้

### (4) บทบาทของพนักงานอัยการเมื่อดำเนินการฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว

บทบาทของพนักงานอัยการเมื่อดำเนินการฟ้องผู้ถูกกล่าวหาต่อศาล แล้ว ก็คงมีอยู่สองประการคือ ประการแรกในก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน พนักงานอัยการควร ที่จะต้องไปดำเนินการด้วยตนเองไม่ควรให้นิติกรของอัยการไปดำเนินการแทน เพราะหาก พนักงานไปดำเนินการเองก็สามารถกำหนดและชี้ประเด็นสำคัญของคดี รวมทั้งการกำหนด พยานหลักฐานว่าควรจะมีจำนวนเท่าใดเพื่อนำสืบเพื่อลงโทษจำเลยได้ เพราะพนักงานอัยการย่อมรู้ ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในคดีมากกว่านิติกร (แต่ในทางปฏิบัติพนักงานอัยการมักจะมอบให้ นิติกรไปดำเนินการเอง) และในวันนัดตรวจพยานหลักฐานพนักงานอัยการต้องชี้แจงประเด็นสำคัญ แห่งคดี พร้อมทั้งการระบุพยานเพื่อนำสืบเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องจริง อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือในวันนัดไต่สวนพยานทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย พนักงานอัยการเมื่อ ฟ้องการไต่สวนพยานแล้ว หากเห็นว่ายังมีข้อบกพร่องต้องขออนุญาตศาลถาม เพราะในการ พิจารณาในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบไม่มีการถามค้านหรือถามดิง ดังนั้นพนักงานอัยการจึงควร ที่จะขออนุญาตศาลถามแม้ศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ตาม

เห็นได้ว่าบทบาทของพนักงานอัยการโจทก์ในการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ มีมากเฉพาะก่อนฟ้องคดีเท่านั้น แต่เมื่อฟ้องคดีแล้วพนักงานอัยการเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลเท่านั้นเอง และการใช้ระบบไต่สวนศาลมีอำนาจอย่างมากเพราะจะไม่วางตัวเป็นกลาง เช่นในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป แต่ศาลจะเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมด และศาลก็จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยไม่ได้ เพราะศาลได้ถามพยานเอง และเป็นผู้แสวงหาข้อเท็จจริงทั้งหมดในคดี

## 7. การพิจารณาของศาลในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 6 บัญญัติว่า

“วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบให้ใช้ระบบไต่สวนและเป็นไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ในกรณีไม่มีบทบัญญัติและข้อบังคับดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

คดีทุจริตและประพฤติมิชอบใดมีข้อหาความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดียาเสพติดหรือข้อหาความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ายมนุษย์รวมอยู่ด้วยให้นำบทบัญญัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีดังกล่าวมาใช้บังคับแก่ข้อหาความผิดนั้นเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้ “

## 8. ขั้นตอนการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ขั้นตอนคดีทุจริตและประพฤติมิชอบเริ่มจาก ป.ป.ช. โดยเจ้าหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริง จะทำการไต่สวนข้อเท็จจริงเบื้องต้นได้หลายกรณีไม่ว่าจะมีการร้องเรียน มีข่าวทางหนังสือพิมพ์ หรือกรณีมีบัตรสนเท่ห์ กรณีดังกล่าว ป.ป.ช. ก็สามารถมีอำนาจที่จะแสวงหาข้อเท็จจริงเบื้องต้นเมื่อได้หาข้อเท็จจริงเบื้องต้นแล้วเห็นว่าคดีมีมูลที่จะรับไต่สวน ก็จะเสนอให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณารับเป็นสำนวนคดี ถ้าคณะกรรมการ ป.ป.ช. เห็นชอบก็จะมีการตั้งคณะกรรมการไต่สวน โดยคณะกรรมการไต่สวนจะต้องได้รับมอบอำนาจจากคณะกรรมการ ป.ป.ช. เสียก่อน โดยให้มีอำนาจไต่สวน หมายถึงเรียกพยานบุคคล หมายถึงเรียกพยานเอกสารหลักฐานดังกล่าวได้ เพื่อจะรวบรวม

เข้ามาเป็นสำนวนได้ส่วน เมื่อทำการได้ส่วนเสร็จก็จะได้ข้อสรุปสองกรณี คือ คดีมีมูลหรือไม่มีมูล คณะอนุกรรมการได้ส่วนก็จะส่งกลับให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณา เมื่อเห็นว่าคดีมีมูลที่จะดำเนินคดีอาญาก็จะส่งเรื่องให้กับอัยการสูงสุดพิจารณาต่อไป

เมื่ออัยการสูงสุดได้รับสำนวนจาก ป.ป.ช. แล้วก็จะมอบหมายให้สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตเป็นผู้พิจารณาสำนวน สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตก็จะมอบหมายให้สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตตามมูลคดีที่เกิดขึ้น (ปัจจุบันสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตมีทั้งในส่วนกลาง และตามภาคต่างๆ จำนวน 9 ภาค ) เป็นผู้พิจารณา

สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตจะพิจารณาได้ 3 กรณีคือ

1. กรณีแรกถ้าเห็นว่าคดีมีมูลตามคณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูล ก็จะมีความเห็นรับคดี และเสนอให้อัยการสูงสุดพิจารณา ถ้าอัยการสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีมีมูลก็จะส่งมอบสำนวนให้สำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตตามท้องที่ที่มูลคดีเกิดขึ้นพิจารณาต่อไป

2. กรณีที่สอง ถ้าสำนักงานคดีปราบปรามการทุจริตพิจารณาแล้วเห็นว่าสำนวนคดีมีข้อบกพร่อง หรือเห็นว่าควรระบุพยานเพิ่มเติมก็สามารถระบุพยานเพิ่มเติมได้ แล้วแจ้งข้อไม่สมบูรณ์ (ซึ่งมีความหมายมากกว่าการสอบสวนเพิ่มเติมตามสำนวนคดีอาญาทั่วไป) ไปยังคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ โดยการแจ้งทางหนังสือ เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. รับหนังสือแจ้งข้อไม่สมบูรณ์จากอัยการสูงสุดแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็จะตั้งคณะทำงานมาเพื่อพิจารณาข้อไม่สมบูรณ์ร่วมกับคณะทำงานที่อัยการสูงสุดตั้งขึ้น

วิธีดำเนินการในการพิจารณาข้อไม่สมบูรณ์ ก็จะมีการประชุมร่วมกันเพื่อหาข้อยุติ โดยร่วมกันพิจารณาในประเด็นต่างๆ ที่อัยการสูงสุดชี้ข้อไม่สมบูรณ์ รวมทั้งพิจารณาประเด็นข้อกฎหมายที่จะดำเนินคดีรวมถึงพิจารณาถึงการได้ส่วนพยานเพิ่มเติม รวมถึงการเรียกพยานหลักฐานเพิ่มเติม ถ้าคณะทำงานสองฝ่ายเห็นพ้องต้องกันเรียกว่าหาข้อยุติได้ ก็จะมีการรับสำนวนและดำเนินการฟ้องคดีไปยังศาลที่อยู่ในเขตอำนาจต่อไป

3. กรณีสุดท้ายเป็นกรณีที่คณะทำงานทั้งสองฝ่ายไม่อาจหาข้อยุติได้ เช่น คณะทำงานของอัยการเห็นว่าต้องสอบพยานหลักฐานเพิ่มเติมแต่คณะทำงานของ ป.ป.ช. เห็นว่าไม่จำเป็น คณะทำงานก็จะเสนอความเห็นไปยังอัยการสูงสุดพิจารณาว่าจะดำเนินการตามความเห็นของคณะทำงานของฝ่ายใด เมื่ออัยการสูงสุดพิจารณาแล้วเกิดขึ้นได้ 2 กรณีคือ ถ้าอัยการสูงสุดเห็นชอบตามความเห็นของคณะทำงานของอัยการก็จะต้องแจ้งให้ ป.ป.ช. ทราบพร้อมส่งสำนวนคืนให้ ป.ป.ช. ดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลเอง หรือถ้าอัยการสูงสุดเห็นชอบตามความเห็นของคณะทำงานของ ป.ป.ช. ก็จะต้องรับสำนวนไว้ดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนภายหลังจากอัยการรับสำนวนคดีแล้วก็จะดำเนินการดังต่อไปนี้คือ อัยการจะต้องเตรียมคำฟ้อง พร้อมกับมีหนังสือแจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ เพื่อให้ส่งตัวผู้ถูกกล่าวหาไปยังสำนักงานอัยการเพื่อยื่นฟ้องต่อศาลต่อไป

การยื่นคำฟ้องจะต้องเตรียมคำฟ้องให้กับองค์คณะผู้พิพากษาทุกคน พร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์โดยจะต้องมีเอกสารรายงานการไต่สวน พร้อมพยานหลักฐานทุกชนิดที่มีบรรจุลงในแผ่นอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมทั้งการทำคำชี้ช่อง และแนวทางการไต่สวนพยาน โดยคำชี้ช่องและแนวทางในการไต่สวนพยานจะต้องมีการระบุชี้แจงถึงพยานหลักฐานที่จะต้องนำเสนอว่าเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร มีการรู้เห็นข้อเท็จจริงอย่างไร และมีพยานหลักฐานอะไรที่จะอ้างส่งส่งตามพยานปากนั้นๆ หลังจากที่เตรียมเอกสารดังกล่าวครบถ้วนแล้ว ก็นำตัวผู้ถูกกล่าวหาไปฟ้องต่อศาล (ในกรณีที่อัยการสูงสุดเป็นโจทก์ฟ้อง ศาลจะทำการไต่สวนหรือไม่ก็ได้)

เมื่อศาลรับฟ้องแล้ว ก็จะมีการนัดเพื่อสอบคำให้การจำเลย ซึ่งถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ ก็จะเป็นการนัดตรวจเอกสารคู่ความ โดยเจ้าพนักงานคดีของศาล ซึ่งจำเลยสามารถตรวจสอบเอกสารของโจทก์ได้ทุกชั้น ฝ่ายโจทก์ก็ต้องจัดเตรียมคำถามที่จะใช้ในการไต่สวน เมื่อดำเนินการดังกล่าวข้างต้นแล้วศาลก็จะใช้ดุลยพินิจว่าจะทำการสืบพยานกี่นัด ทั้งนี้แล้วแต่ความยากง่ายของแต่ละคดี หลังจากทำการนัดตรวจเอกสารแล้วเจ้าพนักงานคดีก็จะทำรายงานแจ้งต่อศาลให้เห็นถึงข้อโต้แย้งและประเด็นต่างๆ ที่จะต้องทำการสืบพยานในคดีนั้นทั้งหมด

ต่อมาศาลก็จะทำการนัดพร้อม เพื่อสอบถามคู่ความถึงแนวทางของแต่ละฝ่ายที่จะต้องนำเสนอ ศาลก็จะเป็นผู้พิจารณาว่าการไต่สวนในคดีจะต้องทำการไต่สวนพยานปากไหนบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการใช้ดุลยพินิจของศาล (ยกตัวอย่างเช่น หากโจทก์นำเสนอว่าจะขอสืบพยานจำนวน 20 ปาก แต่ศาลอาจจะให้สืบเพียง 3 หรือ 4 ปาก ก็ได้)

ในการสืบพยานในศาลจะไม่มีการถามค้านหรือถามติง แต่จะใช้คำว่าขออนุญาตถาม ซึ่งศาลจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้ สำหรับจำเลยก็ต้องส่งคำถามให้กับศาลพิจารณาเช่นเดียวกับฝ่ายโจทก์

ในการพิจารณาในศาล ศาลจะเป็นผู้ถามพยานเอง เพราะถือว่าไม่ว่าพยานฝ่ายโจทก์หรือจำเลยก็เป็นพยานของศาล

เมื่อศาลทำการไต่สวนพยานทั้งหมดเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะมีการประชุมคดี เพื่อหาคำตอบหรือผลของคดี การประชุมคดี หากเป็นคดีสำคัญตามระเบียบของศาล จะประกอบด้วยอธิบดี รองอธิบดี 3 ท่าน และองค์คณะอีก 2 ท่าน เมื่อประชุมเสร็จก็จะมีการกำหนดประเด็นในการร่างคำพิพากษา และก็จะมีการพิพากษาต่อไป

ในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบจะยึดถือตามกฎหมายอยู่ 2 ฉบับคือพระราชบัญญัติ  
จัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ  
และข้อบังคับของประธานศาลฎีกากำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติหน้าที่ (ข้อบังคับของประธาน  
ศาลฎีกาออกตามความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ปัจจุบันมีอยู่ 2 ฉบับ)

ในการบรรยายฟ้องของอัยการ โจทก์จะต้องพิจารณาให้ครบองค์ประกอบ มิฉะนั้นศาล  
อาจจะยกฟ้องได้

ตามที่ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดของขั้นตอนของการดำเนินคดีทุจริตและประพฤติ  
มิชอบนั้น ผู้วิจัยขอสรุปให้เห็นถึงภาพประกอบการนำเสนอดังกล่าวข้างต้นดังนี้



